

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (GENEL KAMU HUKUKU)
ANABİLİM DALI**

**HUKUK DEVLETİNDE BİLGİ EDİNME HAKKI
VE
SAYDAMLIK**

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Ceren YALÇIN

Ankara-2006

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (GENEL KAMU HUKUKU)
ANABİLİM DALI**

**HUKUK DEVLETİNDE BİLGİ EDİNME HAKKI
VE
SAYDAMLIK**

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Ceren YALÇIN

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Anıl Çeçen

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (GENEL KAMU HUKUKU)
ANABİLİM DALI

HUKUK DEVLETİNDE BİLGİ EDİNME HAKKI
VE
SAYDAMLIK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Anıl Çeçen

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof.Dr. Anıl ÇEÇEN.....

.....

Prof.Dr. Erdal ONAR.....

.....

Doç.Dr. Mustafa YILDIZ.....

.....

Tez Sınavı Tarihi: 29.12.2006

İÇİNDEKİLER

SUNU	1
GİRİŞ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNUNUN YORUMLANMASI

I. Kanunun Amacı	7
1. Eşitlik İlkesi.....	9
2. Açıklık ilkesi.....	10
II. Kanunun Kapsamı	14
III. Kanunda Yer Alan Tanımlar	17
1. Kurum ve Kuruluş.....	17
2. Başvuru Sahibi	17
3. Bilgi	18
4. Belge	19
5. Bilgi veya Belgeye Erişim	20
6. Kurul.....	21
IV. Bilgi Edinme Hakkı ve Bilgi Verme Yükümlülüğü	22
1. Bilgi Edinme Hakkı	22
2. Bilgi Verme Yükümlülüğü	29
V. Başvuru Usulü	33
VI. İstenecek Bilgi veya Belgenin Niteliği	35
VII.Üzerinde Çalışılarak Elde Edilecek Bilgi veya Belgelere İlişkin Başvurular.....	37
VIII. Bilgi veya Belgenin Başka Bir Kurum veya Kuruluşta Bulunması	38

IX. Yayımlanmış veya Kamuya Açıklanmış Bilgi veya Belgeler	38
X. Gizli Bilgileri Ayırarak Bilgi veya Belge Verme	39
XI. Bilgi veya Belgeye Erişim	41
1. Bilgi veya Belgeye Erişim Nasıl Sağlanacak	41
2. Başvuru Ücretleri.....	42
XII. Bilgi veya Belgeye Erişim Süreleri	43
XIII. Başvuruların Cevaplandırılması.....	46
XIV. Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna Yapılacak İtirazlar, İtiraz Usulü ve İtirazın İncelenmesi	48
XV. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Kararlarının Bağlayıcılığı	52
XVI. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu	52
XVII. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları.....	54
1. Yargı denetimi dışında kalan işlemler	55
2. Devlet sırrına ilişkin bilgi veya belgeler	57
3. Ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi ve belgeler	58
4. İstihbarata ilişkin bilgi ve belgeler.....	59
5. İdari soruşturmaya ilişkin bilgi ve belgeler.....	60
6. Adli soruşturmaya ve kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler	61
7. Özel hayatın gizliliği	62
8. Haberleşmenin gizliliği	63
9. Ticari sır	63
10. Fikir ve sanat eserleri.....	64
11. Kurum içi düzenlemeler	64
12. Kurum içi görüş bilgi notu ve tavsiyeler	65
13. Tavsiye ve mütalaa talepleri	66

14. Gizliliği Kaldırılan Bilgi veya Belgeler	67
XVIII. Kanuna Aykırılığın Müeyyidesi	67
1. Kanunu Uygulayanlar Bakımından	67
2. Elde Edilen Bilgi veya Belgelerin Kullanılması Bakımından	68
XIX. Rapor Düzenlenmesi	69

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA BİLGİ EDİNME HAKKI

I. İsveç Hukukunda	72
II. Amerikan Hukukunda	79
III. Fransız Hukukunda	84
IV. Avusturalya Hukukunda.....	90
V. Avusturya Hukukunda	93
VI. İtalyan Hukukunda.....	95
VII. İspanyol Hukukunda	98
VIII. Belçika Hukukunda.....	100
IX. İngiliz Hukukunda	105
X. İsviçre Hukukunda.....	115
XI. Diğer Ülke Hukuklarında.....	118
1. Yeni Zelanda	118
2. Kanada.....	119
3. Danimarka.....	121
4. Hollanda	122
5. Portekiz	123
6. Güney Afrika	125

7. Finlandiya.....	128
--------------------	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU

I. Kurulun Niteliği	130
II. Kurul Kararlarının Bağlayıcılığı.....	137

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKININ TANINMASINDA AB SÜRECİ

VE HUKUK DEVLETİ

I. AB süreci	139
II. Hukuk Devleti.....	142
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	147
KAYNAKÇA	151

SUNU

Yönetim, özellikle kamu yönetimi, karmaşık yapıli örgütlerden oluşan bir toplumsal sistemdir. Bu sistemin temel özelliği, izlediği amaçlara yönelik her türlü bilgiyi elde etmesi, toplaması, saklaması, değiştirme si, dönüştürmesi ve aktarmasıdır. Kısaca yönetim, toplumsal sistem içinde bir bakıma en güçlü bilgi tekelidir¹.

Demokrasi, insan hakları, yozlaşma, gelişmişlik, yönetişim ve e-devletle çok yakın ilişkisi bulunan yönetimde açıklık ilkesinin sağlanmasında kullanılan en temel mekanizmalardan biri, bilgi edinme hakkı ve saydamlıktır.

Demokratik yönetim ile birlikte yönetimde demokrasiyi gerçekleştirmek isteyen birçok ülke şeffaflık arayışları içine girmiştir. Bu arayışla doğrudan ilintili olan bilgi edinme hakkı, bilgi edinme ödevi ile pekiştikçe arzu edilen siyasi ve idari sonuçları verecektir².

Elinizdeki çalışmada esas olarak, bilgi edinme hakkının düzenlendiği 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu incelenmiştir. Bu hak “açıklık/saydamlık” gibi kurumlarla bağlantılandırılarak, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ve Adalet Komisyonu Raporları ile TBMM Genel Kurul Görüşme Tutanakları ışığında Kanunun hazırlık evresinde oluşturulan metne ne gibi müdahalelerin yapıldığı, itiraz mercii olarak oluşturulan “Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu”nun yapısı, kararlarının niteliği, bağlayıcılığı, temel insan hak ve

¹ Tekin Akıllıoğlu, “Yönetimde Açıklık - Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı”, SBF Dergisi, cilt.46, Haziran-Aralık 1991, sayı: 3-4, s.1.

² İbrahim Yıldırım, “Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu”, Hukuk ve Adalet Dergisi, Nisan-Haziran 2004, sayı: 2, s.78.

özgürlüklerinden biri olarak kabul edilen bilgi edinme hakkının mevzuatımızda tanınmasını hızlandıran Avrupa Birliği'ne uyum çabaları ve bu hakka dayanak teşkil eden Hukuk Devleti ilkesi incelenmiştir.

Çalışma, sonuç ve değerlendirme kısmıyla biter.

GİRİŞ

Kamu yönetimini reforma zorlayan faktörlerin başında, kamu yönetiminde şeffaflık taleplerinin artması gelmektedir. Bütün reformların dayanağını, hesap verme yükümlülüğünü amaçlayan şeffaflık politikaları ve demokratik açılımlar sağlamaktadır. Reformların en büyük engelini de kamu yönetimindeki gizlilik ve kapalılık oluşturmaktadır.

Günümüze kadar dikkat çeken olgu yönetimin kamu gücü kullanmasıdır. Kamu gücü, tek yanlı işlem ya da yönetsel işlemin yapılışında kullanılan bilgiler dosyaya aittir. Dosyadaki bilgilerin ilgililere verilmesi, yönetsel işlemin gerekçeli olması gibi konular, yönetsel yöntem, idari usul konusu olup, bugüne kadar yönetsel işlem kuramı/idari usul teorisi içinde ele alınmıştır. Bu yaklaşımın pratik sonucu, bilgi işlemlerinin idari işlemin bir parçasını oluşturmasıdır. Böylece, bilgi işlemleri bağımsız olmadıklarından, bunlar tek başına iptal konusu da olmamışlardır. İdari faaliyet bütünü içinde yer aldıklarından, tazminat davalarına konu olabilmişlerdir³.

Kamu kurum ve kuruluşlarında açıklık ve şeffaflık kavramı, olumsuz olarak görülen gizlilik kavramının giderilmesi ile yönetilenlerin yönetenlerin işlem ve faaliyetlerini denetlemesinin sağlanması düşünceleri üzerine ortaya çıkmıştır⁴.

Kamu Yönetiminde şeffaflıkla ilgili anayasal ve yasal düzenlemelere duyulan ihtiyaç yeni hukuki düzenlemelerle giderilmeye çalışılmaktadır. Bilgi edinme

³ Akıllıoğlu, 1991, s.1.

⁴ Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı Genel Gerekçesi, <http://www.tbmm.gov.tr/>

hakkının kullanılmasındaki usul ve esasları düzenleyen 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bu düzenlemelerin ilki olması nedeniyle önem kazanmaktadır.

Demokratik yaşamın en önemli unsuru olan bilgi edinme hak ve özgürlüğü, yönetimde şeffaflığın hukuki alt yapısını oluşturmaktadır. Yönetişim anlayışı da böyle bir altyapıyı gerekli görmekte ve yönetilenlere karşı sorumluluk duymanın bir ifadesi olarak algılanmaktadır⁵.

Yönetimin kendi elindeki bilgileri kendi çıkarları doğrultusunda ve kamuoyunu haksız bir şekilde etkilemek amacıyla kullanması ya da kendi açısından olumsuzluklar doğuracak verileri gizlemesi, yani bilgiyi manipüle etmesi, hukukun üstünlüğü düşüncesine aykırıdır. Ayrıca keyfiliğe de neden olur⁶.

Kapalılığın hakim olduğu ortamlar, manipüle edilmiş kararların sürdürülmesi sonucunu doğurarak, halkın katılımını ve dolayısıyla demokratik süreci engellenmektedir. Tarafların veya aktörlerin eksik ve yanlış bilgiye dayanan tartışmaları, yeni fikir üretme veya alternatif çözüm üretme sürecine hiç bir katkı sağlamadıkları gibi, yozlaşma ve idari yetersizliği sürdürmekten öte bir sonuç doğurmamaktadır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Kalkınma Ajansı, ülkelerin kalkınmasında demokrasinin desteklenmesi için şu dört stratejik unsura ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir⁷:

⁵ Yıldırım, 2004, s.81.

⁶ Musa Eken, " Kamu Yönetimi ve Bilgi Edinme Hakkı" , Yeni Türkiye, 1998, Yıl 4 Sayı 22, s.1214

⁷ <http://www.undg.org/>

1. Hukukun üstünlüğü
2. Siyasete duyarlı sivil toplum
3. Daha gerçek seçim sistemleri
4. Daha şeffaf yönetim ve hesap verebilirlik

Kalkınmakta olan ülkelerin demokrasilerindeki bu eksiklikleri gidermeden sağlıklı bir kamu idaresine kavuşmaları mümkün görülmemektedir.

Bununla birlikte, dünyada en şeffaf devletlerde bile gizlilik varlığını korumaktadır. Hükümetin sırlarına bekçilik eden "The Information Security Oversight Office"e göre, her yıl 31/2 milyondan fazla yeni sır oluşturulmaktadır. Bu sayı günlük hemen hemen 10.000 yeni sırı tekabül etmektedir. Bugün dokümanları sınıflandırma yetkisine sahip iki milyonu hükümette ve geri kalan bir milyonu özel sektörde olmak üzere üç milyon görevli bulunmaktadır⁸.

Sınırlama gibi kolay bir yola gidilmesi yönetimlerin güçsüzlüğünü gösterir. Ne var ki, demokrasiler sağladıkları siyasal mekanizmalarla, iktidar veya yönetimlerin kolay yola giderek insan haklarını sınırlama gibi yollara sapmasını önleyen bir yapı geliştirirler ve dolaylı yollardan insan haklarının varlığını güvence altına alırlar.⁹

Günümüzde temel insan hak ve özgürlüklerinden biri sayılan bilgi edinme hakkı bu çerçevede değerlendirilmeli, bu hak ve özgürlüğün toplumun ve

⁸ Dennis F. Thompson, "Democratic Secrecy" Political Science Quarterly, Summer 99, Vol.. 114, p.181'den akt.Yıldırım, s.82.

⁹ Anıl Çeçen, İnsan Hakları, Savaş Yayınları, Ankara, 2000, s.74.

kurumlarının demokrasi birikimi ve hukuk devletine olan inançlarıyla doğrudan ilgili olduğunun unutulmaması gerekir. İnsan haklarının pozitif hukuku aşan, evrensel normlarla belirlenen hali, günümüzde, bilgi edinme hakkı ve bu hakla sağlanan özgürlüklerin yönetimlerce engellenmesinin önüne geçmekte ya da onlar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bilgi edinme hakkı ve özgürlüğü, bu baskı ortamının yaratacağı değişimin olumlu sonuçlarından biri olarak kabul edilmelidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNUN YORUMLANMASI

09.10.2003 tarihinde kabul edilen 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 25269 sayılı Resmi Gazetede 24.10.2003 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

I. KANUNUN AMACI

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 1, 2 ve 3 üncü maddelerinde sırasıyla bu Kanun'un amacı, kapsamı ve Kanun'da yer alan tanımlar düzenlenmektedir.

Kanunu'nun amacı; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir (md.1).

Çağdaş dünyanın hakim siyasal doktrinini olan demokrasi hemen her ülkenin, kendi siyasal rejiminin "demokratik" olduğunu iddia etmesine kaynaklık eder. Demokratik devlet, egemenliğin bir kişi, zümre veya sınıf tarafından, belli sınıflar yararına kullanılmadığı, serbest ve genel seçimin iktidara gelmede

ve iktidardan ayrılmada tek yol olarak kabul edildiği ve iktidarın bütün millet yararına kullanıldığı... bir idare biçimidir¹⁰.

Demokrasi, “yönetim” olgusu ile de yakından ilgilidir. Yönetime vurgu yapan tanımlarda demokrasi “halkın kendi kendini yönetmesi” veya “bir yönetim düzeyinde halk idaresinin ağır basması, yönetimin halk tarafından desteklenmesi”, “bütün iktidarın halkın elinde bulunması ve halkın kendi kendisini yönetebildiği idare” şeklinde yer alır. Bu tanımlardan daha meşhur bir tanım ise Abraham Lincoln’nün “halkın, halk için halk tarafından yönetimi” sözüdür¹¹. Başka bir ifadeyle, yönetimde demokrasi denilince akla ilk önce görevlilerin seçimle işbaşına gelmesi gelir. Ne kadar çok kamu görevlisi seçimle işbaşına gelirse yönetimin o kadar demokratik olduğu söylenir ve kabul edilir. Ancak uygulamalar göstermiştir ki yönetenlerin seçimle işbaşına gelmesi “işleyişin de” demokratik olması anlamına gelmez¹². Burada daha çok, “katılım” önem kazanmaktadır. Bir yasanın hazırlanması aşamasından idarenin işlem yapması aşamasına kadar, bireyin seçim dışı katılım mekanizmaları aracılığıyla idarenin kararlarını etkilemesi demokratik yönetimin ön koşuludur¹³. Demokratik yönetim ve yönetimde demokrasi genellikle eş anlamlı kavramlar olarak kullanılsa da, İlhan Özay, iki terimi bir birinden farklı ancak birbirlerinin tamamlayıcısı olarak değerlendirmekte ve

¹⁰ E 1963/173, K. 1965/40, k.t.26.9.1965, AMKD, Sayı 4, s.301.

¹¹ Alain Turaine: Demokrasi Nedir?, Çev. Levent KÖKER (Ankara: Türk Demokrasi Vakfı,1992), 9.akt.İlhan Cihaner, İnsan Hakkı Olarak Bireysel Bilgi Alma Hakkı, Master Tezi, Ankara, 2001, s.21.

¹² İlhan Özay: “Demokratik Yönetim ve Yönetimde Demokrasi”, İdari Usul Kanununun Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, T.C.Başbakanlık, Ankara, 1998, s.275.

¹³ Cihaner,2001, s.50.

demokratik yönetimin “seçim” ile sağlanabildiğini, yönetimde demokrasinin ise, bunun yanında bireyin karar alma sürecine katılarak, idareyi etkileyebilme yeteneğine yasal olarak kavuşturulması ile mümkün olabileceğini vurgulamaktadır.¹⁴

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na(AGİK) katılan devletlerin 21 Kasım 1990 tarihinde kabul ettikleri “Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı”nda demokratik yönetim, düzenli aralıklarla yapılan özgür ve adil seçimlerle ifadesini bulan halk iradesine dayalıdır, denilmektedir¹⁵.

Aşağıda Bilgi Edinme Hakkı Kanununun amaçlar kısmında değinilen demokratik yönetimin gereği olan eşitlik ve açıklık ilkeleri incelenecektir:

1. Eşitlik İlkesi

Eşitlik ilkesi, şekli hukuki eşitlik ve maddi hukuki eşitlik olarak iki anlamda yorumlanabilir. Şekli hukuki eşitlikten kastedilen, kanunların genel ve soyut nitelik taşıması, yani kapsadığı herkese eşit olarak uygulanmasıdır. Anayasanın 10'uncu maddesinin, hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa “imtiyaz” tanınamayacağı yolundaki ikinci fıkrası da, bu anlamda eşitliği hedefler görünmektedir. Ancak şüphesiz ki, eşitlik ilkesinin anlamını şekli hukuki eşitlikle sınırlandırmak mümkün değildir. Maddi hukuki eşitlik, şekli eşitliğin ötesinde, aynı durumda bulunanlar için haklarda ve ödevlerde,

¹⁴ Cihaner, 2001, s.51.

¹⁵ <http://belgenet.com.tr/>

yararlarda ve yükümlülüklerde, yetkilerde ve sorumluluklarda, fırsatlarda ve hizmetlerde eşit davranma zorunluluğunu içermektedir¹⁶.

Eşitlik, aynı zamanda, devlet organları ve idare makamları açısından da anayasal bir buyruk, devlet yönetimine egemen olan temel bir ilkedir. 1961 Anayasasının eşitlik ilkesine “temel haklar ve ödevler” kısmında (m.12) yer vermiş olmasına karşılık, 1982 Anayasasının bu ilkeyi “genel esaslar” kısmında düzenlemiş olması da, eşitliğin temel bir devlet yönetimi ilkesi olarak düşünülmesi gerektiği görüşüne güç katmaktadır.¹⁷

2. Açıklık İlkesi

Açıklık, bireyin kendisiyle ya da kamu yönetimi ile ilgili bilgilere ulaşabilmesini, yönetimin karar alma sürecinden haberdar olmasını ve bu süreci izleyip katkıda bulunabilmesini, idarenin karar alma sürecinin belli bir usule bağlanmasını içerir. Yönetimde açıklık yalnızca bilgi almaktan ibaret bir işlem değildir. Yönetimsel bilgilerin herkese açık tutulması yanında, yönetimsel yerlerin, faaliyetlerin, dosyaların açık tutulması, isteyen bunları görüp, tanıklık etmesi ve izlemesi açıklık kapsamındadır¹⁸.

Devlet yönetiminde açıklık-saydamlık, vatandaşların devlet yönetimi hakkında gerekli bilgiyi edinme ve bilgiye ulaşabilme haklarının anayasal ve

¹⁶ Ergun ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, Ankara, 2004, s.137.

¹⁷ Özbudun, 2004, s.137.

¹⁸ Cihaner, 2001, s.51.

yasal normlarla güvence altına alınması demektir. İdeal devletin bu boyutu, açık devlet ya da şeffaf devlet olarak adlandırılmaktadır¹⁹.

Florini'ye göre şeffaflık ve gizlilik bir skalanın (bölünmemiş bir şeyin) iki ucunu temsil ederler. “Ya o, ya da bu” tarzındaki tercihlerden ziyade, uygun olan bir tutum değişikliği ile skalanın neresinde yer alacağını tespiti önem kazanmaktadır. Örneğin; anonim bir şirketin şeffaflıktaki denge noktası mali şeffaflık ve anonim şirketin sosyal sorumluluğunda odaklaşırken, ulus devletler için eski egemenlik idealleri ile faaliyetlerini tüm topluma açıklaması gereken yeni bir standart arasındaki yerini bulması şeklinde kendini göstermektedir²⁰.

Yönetimde açıklık veya belgelerde açıklığın herkese ve ilgililere olmak üzere iki uygulama türü bulunmaktadır. Herkese açıklık, idari belgeleri görme konusunda ilgilinin niteliği hakkında hiçbir ön şart koşmaksızın herkes tarafından istemde bulunabilmesini ifade etmektedir. “Taraflara ya da ilgililere açıklık” bir idari yönetimde ilgili veya taraf niteliğiyle katılanların sahip oldukları bilgi alma hakkını ifade eder²¹.

Kabaca yönetimin herkesçe görülebilmesi anlamına gelen açıklık, bilgi hukukunun özünü oluşturmaktadır. Kimi hukuk sistemlerinde bilgi ve belgelerde açıklık yönetime yüklenen bir bilgi verme ödevi biçiminde

¹⁹ Hayrettin Ökçesiz, “Özgür Düşüncenin Hukuk ve Devlet Felsefesi”, Düşünce Özgürlüğü, Afa Yayınları, İstanbul, 1998, s.22.

²⁰ Ann Florini, “The End of Secrecy”, Foreign Policy, 1998, s..50.

²¹ Tekin Akıllıoğlu, Yönetim Önünde Savunma Hakları, Ankara, 1983, s.114.

düzenlenmiştir (Avusturya). Kimilerinde ise, bireylerin bilgi alma hakkı biçiminde düzenlenmiştir (ABD, Türkiye).

Devlet Sırları Kanun Tasarısı'nın Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun "bilgi edinme hakkı ve saydamlık" ilkeleriyle çelişeceği; zira, "sır" kavramını eylem ve işlemlerinde içselleştiren devlet mantığıyla hazırlanmış olan devlet sırları kanunu tasarısının bu haliyle gizlilik kültüründen vazgeçmeyen zihniyetin ürünü olduğu ve bu nedenle bilgi edinme ve gerçekleri öğrenme hakkının temel felsefesiyle çeliştiği iddia edilebilir.²²

Bütün bu eleştirilere rağmen, yönetimin saydamlığı ve yönetim gibi kavramların ülkemizde vurgulanmaya başlanması, devlet aygıtları karşısında orantısız bir biçimde güçsüz olduğu kabul edilen bireyler ve birey topluluklarının hak ve özgürlüklerine bağlı bir hukuki ve siyasi tasarım sayesinde güçlendirilmesi; yani insan haklarına saygı ve bu hakların korunması yolunda önemli bir adımdır.

Toplum, devletin işlemleri hakkında bilgi sahibi olmasının engellenmesinin faturasını, insan hakları ihlalleri, kamu yönetiminin verimsizliği, görevin kötüye kullanılması, ihma ya da büyük yolsuzluklar olarak ödemek zorunda kalmıştır. Katılımcılık bir yana, idarenin hukuka uygunluğunun denetlenebilmesi ve toplumla arasına koyduğu kalın perdenin arkasına geçilebilmesiyle muhtemel yolsuzlukların önlenmesi bakımından yönetimlerin şeffaf olması kaçınılmazdır. Yürütme organının kapalı kapılar

²² Fikret İlkiz, "Devlet Sırrı ve Bilgi Edinme ve Hakkı", Güncel Hukuk Dergisi, Nisan 2004, s.16.

ardında faaliyet göstermesi, güçler ayrılığı prensibinin sağlıklı işlemesi açısından da büyük sakıncaları beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan, açıklık ilkesinin yönetim ve toplumda içselleştirilmesiyle idare artık kapılarını herkese açmaya zorlanacak; böylelikle, güçler ayrılığı rejiminin daha sağlıklı işlemesi sağlanacaktır. Dolayısıyla, demokratikleşmeye paralel ve aynı zamanda demokrasinin doğal sonucu olarak gelişen ve yine evrensel bir değer haline gelen bir diğer ilke de yönetimin açıklığı ve şeffaflığıdır.

Demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerinin sağlanması için kişilere tanınmış temel bir hak olan bilgi edinme hakkı, hukukumuzda asıl olarak, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile girmiştir.

Her ne kadar Anayasamız bilgi edinme hak ve hürriyetini açıkça güvence altına almamış olsa da, 4982 sayılı Kanun ile “devlet bürokrasiye karşı, vatandaş da devlete karşı korunacaktır. Gücün yanlış kullanımı olarak ifade edebileceğimiz insan faktöründen kaynaklanan sorunlar azaltılacaktır. Bu Kanun, bireysel hak ve özgürlüklerin yeni ve güçlü bir teminatı olacaktır. Hakiki ve doğru bilgilere dayanılarak sağlanacak toplumsal denetim, kamu bürokrasisinin objektif davranma reflekslerini güçlendirecektir. İdarenin kararlarının, toplumsal denetime açık olması, bir dalgakıran gibi, caydırıcılık işlevi üstlenecektir; sistemin tahrip edilmesinin karşısına dikilecek, yeni bir enstrümana sahip olma imkanına, Türkiye, bu Kanunla birlikte kavuşacaktır. Bilgi Edinme Hakkı Kanununun, vatandaşlarca, sadece gerçekleşen işlemlerle ilgili olarak değil, gerçekleştirilmekte olan işlemlerle ilgili olarak da

kullanılabilecek olması, karar alma sürecinde elde edilecek bilgiyle sivil insiyatifin, sürece düzeltici müdahalede bulunmasını da bereberinde getirecektir. Böylelikle, hatalı ya da eksik uygulamanın önüne geçilecek, bir yandan kamuda verimlilik artışına katkı sağlanırken, öte yandan yargının işlem sonrası duruma el koyması azaltılarak, yargı üzerindeki yük de hafifletilecektir.”²³ Keyfilik, tek adamlık, baskıcı uygulamalar, hukuka değil kuvvete itibar ve suistimaller ortadan kalkacaktır²⁴.

II. KANUNUN KAPSAMI

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanır (md.2).

Maddeden, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları dışındaki gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine 4982 sayılı Kanun kapsamında bilgi edinme başvurusunda bulunulmasının mümkün olmadığı anlaşılır. Kanun, istisnasız, bütün kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını bağlar. Bununla birlikte, üzerinde tereddüt doğabilecek kurumlardan, bağımsız idari otoriteler hakkında gerek Kanunda ve gerekse Yönetmelikte bu konuda bir açıklık yer almamaktadır. Ancak, bunların dahi Kanunun kapsamında olduğu söylenmelidir. Zira, kural olarak, kamu gücü kullanılarak idari işlem niteliğinde irade açıklamasında

²³ 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'na İlişkin TBMM Genel Kurul Görüşme Tutanakları; TBMM. Tutanak Dergisi, Dönem:22, Cilt:27, Yasama Yılı:2, B:4, 08.10.2003, O:1-2; B:5, 09.10.2003, O:3.

²⁴ TBMM Genel Kurul Görüşme Tutanakları.

bulunabilen ve bu özelliği itibariyle kamu hizmetlerinin asıl sahibi ve sorumlusu olarak üstün ve ayrıcalıklı yetkilerle donatılan hiçbir kamu kurum ve kuruluşu bu Kanunun kapsamı dışında tutulamaz. Yine, iktisadi kamu hizmeti sunan KİT'ler ile beraber askeri kuruluş mahiyetinde olan kamu kuruluşları da –kanundaki istisnalar dışında- bilgi verme yükümlülüğü altındadır²⁵.

Özetle, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu sadece kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetleriyle sınırlı olup, özel hukuk kişileri bakımından 4982 sayılı Kanunun uygulanabilirliğinden bahsedilemez.

Kanun, faaliyetlerin niteliği konusunda herhangi bir ayırım yapmadığından, kural olarak, belirtilen kurum ve kuruluşların “bütün faaliyetleri” Kanun kapsamındadır.

Kanun koyucunun bir istisna getirmeden kamu gücünü kullanan ve bir şekilde kamu ile bağlantısı bulunan her kurumu kapsam içinde görmesi bilgi edinme hakkının niteliği ile uyduğundan, faaliyetler konusunda herhangi bir kısıtlama yapılmamış olması olumlu karşılanmalıdır.

Madde, 01.11.1984 tarihli ve 3071 sayılı Dilekçe Kanunu hükümlerini kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetleri bakımından saklı tutmuştur (md.2/2). Bunun anlamı, 3071 sayılı

²⁵ Yüksel Hız, Zekeriya Yılmaz, Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s.64.

Kanun ile 4982 sayılı Kanunun çeliştiği noktada veya 4982 sayılı Kanunda hüküm bulunmayan hallerde 3071 sayılı Kanun uygulanacaktır.

Gerek 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ve gerekse 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 1982 Anayasasının kişi özgürlükleriyle ve kişi haklarıyla ilgili hükümleri kapsamında son derece iyi niyetli düzenlemeler olmuştur. 3071 sayılı Yasa'nın çıkarılması 1982 Anayasası'nın 74. maddesinin amir hükmünün doğal bir sonucudur. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ise, demokratik hukuk devleti olmanın doğal bir sonucudur.

Hukuk tekniği açısından, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu düzenlenirken, daha geniş, açılımcı ve etkin bir bakış açısıyla her iki yasal düzenleme tek bir yasa olarak "Dilekçe Hakkının Kullanılması ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu" şeklinde düzenlenebilirdi. Böylelikle, her iki alanda da daha etkin ve daha sağlıklı bir işleyiş olanağı yaratılmış olurdu²⁶.

Karşılaştırmak gerekirse, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanırken, Dilekçe Hakkı başvuru sahibinin kendisiyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında uygulanabilmektedir.

"Kurum ve kuruluşlar"dan ne anlaşılması gerektiği Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 3 ncü maddesinde açıklanmıştır. Buna göre, kurum ve kuruluş bilgi edinme başvurusu yapılacak bütün makam ve mercileri ifade etmektedir.

²⁶ Hız, Yılmaz; 2004, s.64.

Bilgi Edinme Hakkını kullanarak kurum ve kuruluşlara başvuran gerçek ve tüzel kişiler “başvuru sahibi” olarak kabul edilmektedir. Başvuru sahipleri konusunda herhangi bir istisna getirilmediği, gerçek veya tüzel kişilerin özel ya da kamu hukuku kimliğine bakılmaksızın bilgi edinme başvurusunda bulunabileceği mevcut düzenlemeden anlaşılmaktadır.

III. KANUNDA YER ALAN TANIMLAR

Kanunun 3. maddesinde kurum ve kuruluş, başvuru sahibi, bilgi, belge, bilgi veya belgeye erişim ve kuruldan ne anlaşılacağı açıklanmıştır.

1. Kurum ve Kuruluş

Kurum ve kuruluş bilgi edinme başvurusu yapılacak bütün makam ve mercileri ifade eder. Bu ifade en geniş şekliyle yorumlanmalı ve kamu yönetiminde idarenin tamamını kapsamalıdır. Sonuçta, kamu tüzel kişiliğini temsil eden ve bağlı, ilgili ve ilişkili bütün kurumlar “kurum ve kuruluş” tanımının içinde yer almalıdır.

2. Başvuru Sahibi

Bilgi edinme hakkını kullanmak için kurum ve kuruluşlara başvuranlara, başvuru sahibi denir. Başvuru sahibi Türk vatandaşı veya yabancı gerçek ve

tüzel kişi olabilir. Yabancı gerçek ve tüzel kişilerin bu hakkı hangi şartlarda kullanacağı aşağıda ayrıca incelenmiştir.

3. Bilgi

Kanunun 3. maddesinin (c) bendinde bilgi; kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan bu Kanun kapsamındaki her türlü veri olarak tanımlanmıştır.

Bu ifadeden, kurum ve kuruluşların kayıtlarında yer almayan, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden verilerin bu hak kapsamı dışında olduğu sonucu çıkacaktır. Nitekim, Kanun'un 7. maddesi bu konuda daha detaylı bir düzenleme getirmektedir.

Maddede tanımlanan bilgi ile kurum ve kuruluşların nitelikleri gereği sahip olmaları "gereken" her türlü veri değil; fakat bunların sahip oldukları "kayıtlarda yer alan" her türlü veri anlaşılmalıdır. Maddede "veri" kelimesi kullanılarak bilgi en geniş anlamı ile ifade edilmek istenmiştir. Başka bir anlatımla bilgi; yönetsel işlev, parlamento ve bakanlar kurulu gibi üst siyasi karar organlarının kararlarının toplumsal uygulama tabanına, aynı şekilde buralardan gelen tepki, istem ve verilerin de, anılan karar organlarına iletilmesinden ibarettir. Yönetim bu işlevi üstlenen örgütlerden oluşmaktadır. Bu iletişim kanallarının içinde yer alan her türlü ileti bilgidir²⁷.

²⁷ Akıllıoğlu, 1991, s.1.

4. Belge

Kanunun 3. maddesinin (d) bendinde bilgi edinme hakkına konu olan belgeden ne anlaşılması gerektiği oldukça ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Buna göre belge: “kurum ve kuruluşların sahip oldukları bu Kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plan, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını” ifade etmektedir.

Bilgi kaynaklarının değişen şartlara göre genişleyeceği dikkate alındığında, Kanunda saymaca yoluyla sınırlandırılmış gibi görünen belge tanımlamasının geniş yorumlanmasının, bu hakkın ruhuna daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Nitekim, maddenin Avrupa Birliği Uyum Komisyonunda görüşülmesi sırasında²⁸, bugün bile disk dışında bilgi taşıyıcılarının kullanıldığı; teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgi ve belge taşıyıcı araçlarının çeşitlendiği ve kısa süre içinde bu konuda yeni yasal düzenleme gereksimi ortaya çıkabileceği endişesi vurgulanmış; bu endişeyi gideren bir önerge ile *“elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcıları”* belge

²⁸ Adalet Bakanlığınca hazırlanarak, Bakanlar Kurulunca, 25.6.2003 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı”, TBMM Başkanlığınca 27.06.2003 tarihinde, esas komisyon olarak Adalet Komisyonuna, tali komisyon olarak da Anayasa Komisyonu ile Avrupa Birliği Uyum Komisyonuna havale edilmiştir.

kavramının tanımına sokulmuştur. Söz konusu önerge Komisyonda kabul edilerek, madde, önergede öngörülen değişiklikle birlikte yasalaşmıştır.

Bir görüşe göre; “tanımda, elektronik veri ve bilgi kaynakları için gösterilen önemin diğer bilgi kaynakları için gösterilmediği görülür. Halbuki diğer veri kaynakları için de “her türlü” şeklinde bir ifade kullanılabilirdi. Bu haliyle, maddede yazılı olanlar dışındaki belgeler, kanunun tanıdığı belge kavramına dahil olamazlar. Bu ise ileride kanun boşluğuna yol açabilir”²⁹.

Diğer bir görüşe göre; “her ne kadar saymaca yoluna gidilmiş ise de, bu tanımın dışında hiçbir şeyin kalmadığını kabul etmek gerekir. Kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkan her şey bilgi veya belgedir. Bu nedenle kurum ve kuruluşlar, faaliyetleri sonucunda elde ettikleri verilerin ve bunların bulundurulduğu ortamların, taşıyıcıların bilgi veya belge tanımının kapsamı dışında kaldığını iddia ederek bunlara erişimi engelleyemez”³⁰.

5. Bilgi veya Belgeye Erişim

Kanunun 3. maddesinin (e) bendinde bilgi veya belgeye erişim, “istenen bilgi veya belgenin niteliğine göre, kurum ve kuruluşlarca, başvuru sahibine söz konusu bilgi veya belgenin bir kopyasının verilmesini, kopya verilmesinin

²⁹ Onur Karahanoğulları, “Kamu Reformu Tartışmalarına Metodolojik Bir Bakış, ” Hukuk ve Adalet Dergisi, sayı:2, Nisan-Haziran 2004, s. 19.

³⁰ Hız, Yılmaz; 2004, s.64.

mümkün olmadığı hallerde, başvuru sahibinin bilgi veya belgenin aslını inceleyerek not alması veya içeriğini görmesi veya işitmesine izin verilmesi” olarak tanımlanmıştır. “Bilgi veya belgeye erişim” başlıklı 10. maddede erişimin nasıl olacağı ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Söz konusu madde aşağıda ayrıca incelenecektir.

Özetle, bilgi edinme hakkı sahibine başvuruya konu bilgi veya belgenin aslına sahip olmayı sağlamamaktadır. Erişim, öncelikle, bilgi veya belgenin bir kopyasının verilmesi şeklinde olacaktır. Bu mümkün olmadığı takdirde, başvurana bilgi veya belgenin aslını incelemesine imkan sağlanarak not almasına veya içeriğini görmesine veya işitmesine izin verilmesi gerekmektedir.

6. Kurul

Kanunda geçen Kurul ibaresi, bir itiraz makamı olan Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunu ifade etmektedir. 4982 sayılı Kanunla, başvuru sahiplerinin başvurularının reddedilmesi halinde itiraz edebilecekleri yer olarak “Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu” oluşturulmuştur. Kurulun yapısı, kararlarının niteliği ve bağlayıcılığı konusuna aşağıda değinilecektir.

IV. BİLGİ EDİNME HAKKI VE BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Kişilere idarenin faaliyetleri hakkında bilgi edinme imkanı tanınmış olması, idareye bilgi edinme taleplerine cevap verme yükümlülüğünü de beraberinde getirmektedir.

1. Bilgi Edinme Hakkı

Doktrinde, idarenin sahip olduğu bilgi ve belgelere erişmeyi ifade etmek üzere "bilgi edinme hakkı" veya "bilgi edinme özgürlüğü" terimleri kullanılmaktadır. Bilgi edinmenin bir "hak" olduğunu ileri süren Ayanoğlu³¹ gibi Yaşamış³² da, bilgi edinmenin bir hak olarak algılanıp kabul edilmesinin daha doğru olacağı görüşündedir: "...bilgi edinme olgusu ya da süreci hem 'özgürlük' ve hem de bir 'hak' olarak nitelendirilebilmektedir. 'Özgürlük' kavramı herhangi bir alanda kısıtlamaların ve engellemelerin yokluğu anlamına gelmektedir. 'Hak' kavramı ise bir eylemde bulunabilme ve yapabilme serbestliği ya da kişinin başkalarına karşı ileri sürebileceği ve başkalarından isteyebileceği üstünlükler, edimler ve eylemlerle ilgilidir. Bu bağlamda 'özgürlük' kişinin kendi dünyasına özgü ve kişileri koruma altına almayı düzenleyen edilgen bir anayasal ve hukuksal olgu olarak ortaya çıkarken; 'hak', kişinin başkalarına karşı ileri sürebileceği ya da onlardan

³¹ Taner Ayanoğlu, Bilgi Edinme Hakkı ve Yargısal Korunmasına İlişkin Bazı Sorunlar, LHD, Haziran 2004, sy. 18, s. 1529.

³² Firuze Demir Yaşamış, Anayasa ve İnsan Hakları Bağlamında Bilgi Edinme Kanunu, Bilgi Edinme Hakkı Paneli (05.05.04), TBB Yayınları, Ankara, 2004, s.22, 64.

talep edebileceği eylemler olarak ortaya çıkmaktadır. Hak kavramı bu açıdan dışa dönük ve etkin bir nitelik taşımaktadır.

Bilgi edinmenin bir hak olarak algılanması ve kabul edilmesi bize göre daha isabetlidir." Bilgi edinmenin bir 'hak' olarak kabul edilmesini savunan görüşlerin aksine Çolak³³; ikili bir ayırım yaparak kamu kesimi dışındaki bilgi kaynaklarından bireyin bilgilenme gereksiniminin karşılanması sürecine karışılmamasının "özgürlük olarak bilgi edinme"; bireyin idarenin sahip olduğu bilgi ve belgelere erişmesini "hak olarak bilgi edinme" olarak açıklamıştır.

Bilgi edinme bir "hak" mıdır yoksa "özgürlük" müdür? Şüphesiz bu sorunun cevabını vermek hiç de kolay değildir. Çünkü hak ve özgürlük kavramlarının birbirinden ayırılması hukukun en güç problemlerinden birisidir. Bu iki kavram, anayasal ve yasal metinlerde olduğu gibi mahkeme kararları ve doktrinde de genellikle birbiri ile aynı anlamda kullanılmaktadır³⁴. Özgürlük bir hak'tır; fakat bütün haklar özgürlük değildir. Özgürlük, herkese tanınmış bir insan hakkıdır. Hukukça yasaklanmamış olan yasal ve serbesttir. Özgür olmak, başkasına karşı öne sürülebilen haklara sahip olmaktır. "Hak" biçimi sağlar; bununla özgürlük ifade edilir, dışa vurulur; onun varlığı anlaşılır. "Özgürlükle", bireyin sahip olduğu olanaklar, kendisine tanınan "yetki",

³³ N.İlker Çolak, Bilgi Edinme Hakkı, Önemi ve Bilgi Verme Yükümlülüğü, e-akademi, Mayıs 2005, sy.39, para.13-14, 70.

³⁴ Cemil Kaya, İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin Yayıncılık Ankara, 2005, s.36.

"bağımsızlık" ve "iktidar"dır³⁵. Özgürlük, bütün hakların ortak kökenidir; haklar ise, özgürlükleri sağlamak için kişiye hukukça tanınan meşru yetkilidir³⁶.

Özgürlüklerin "aracı" şeklinde gündeme gelen "hak" kavramı, daha geniş ya da özerk anlama gelebilir. Montesquieu'nun "Hiçbir kelime yoktur ki, özgürlük kelimesi kadar kendisine değişik anlamlar verilmiş ve düşüncelere çeşitli şekillerde yansımış olsun"³⁷ şeklindeki ifadesine karşın; özgürlük, kısaca, "yapabilmek", karar vermek ise hak "istemek"tir³⁸.

"Norm öncesi durumdan hukuk kuralına geçiş" süreci, söz konusu hak isteminin pozitif hukuk tarafından tanınarak biçim değiştirmesi ile tamamlanır. Bu konuda başlıca normatif düzey, anayasal tanımadır.

İnsan haklarının hukuksal anlaşılması, özgürlüklerin hukuk kuralı dışında kurumsal bir ilke olarak değil, pozitif hukuk ilkesi şeklinde ve uygulanabilir hukuk olarak tanınmasıdır. Bu bağlamda özgürlük insan haklarının ilkidir; kendisinden hareketle hukuki tanımının yapıldığı hukukun bir temel ve genel ilkesidir³⁹.

³⁵ İbrahim Ö.Kaboğlu, Özgürlükler Hukuku, AFA Yayınları, İstanbul, Aralık 1993, s.13.

³⁶ Hak-özgürlük ilişkisi konusunda, hakkın özgürlükten daha geniş bir alanı kapladığı yanında, her iki kavramın özdeşliğini savunan anlayışa da işaret edilebilir. Görüşler ve tartışma üzerine bkz. İ.Ö.Kaboğlu, Kollektif Özgürlükler, DÜHF Yay., Diyarbakır 1989, s.15-17; Ahmet Mumcu, İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri, Savaş Yayınları, Ankara 1992, s.13-15.

³⁷ Montesquieu, De l'Esprit des lois, XI, 2. akt. Münci Kapani, Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, Ankara 1993, s.3.

³⁸ Kaboğlu, 1993, s.13.

³⁹ ibid, s.33.

Üçüncü kuşak haklardan temel bir insan hakkı olarak kabul edilen bilgi alma hakkı başlıca iki kesimden oluşmaktadır. Birincisi, ilgilinin hakkında işlem yapılacağından haberdar edilmesi, kendisine bu konuda asgari bilgi verilmesini içeren bir düzeydir. Bu daha çok yönetimin bilgi verilmesini içeren bir düzeydir. İkinci düzey, gerçek anlamda bilgi alma hakkıdır. Zira bu defa, hakkında işlem yapılacağını öngören ilgili, yönetimden savunma amacıyla bilgi isteyebilir⁴⁰. Tanımdan hareketle, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda ifade edilen bilgi alma hakkı, ikinci düzey, yani gerçek anlamda bilgi alma hakkıdır.

Demokratik ülkelerde, bilgi edinme özgürlüğü temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında vazgeçilmez temel haklardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu anlayıştan hareketle, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, kural olarak, herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğunu kabul etmiştir. Herkes kavramına vatandaşlar öncelikle girdiği gibi, Kanunda öngörülen şartların mevcut olması halinde yabancılar da bu hakkın sahibi konumundadır.

4982 sayılı Kanun bu hakka sahip olanlar açısından gerçek veya tüzel kişi ayrımı yapmadan, yabancı olmamak kaydıyla “herkes”in bilgi edinme hakkına sahip olduğunu kabul etmiştir. Yine, tüzel kişiler açısından Kanunda kamu hukuku tüzel kişisi ya da özel hukuk tüzel kişisi açısından herhangi bir ayırım yapılmamakta, yabancı olmayan bütün tüzel kişilerin bilgi edinme hakkına sahip olduğu kabul edilmektedir.

⁴⁰ Tekin Akıllıoğlu; Yönetim Önünde Savunma Hakları, TODAEİ Yay., No:206, Ankara, 193, s.144.

Tasarının⁴¹ Avrupa Birliği Uyum Komisyonunda görüşülmesi sırasında, uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütlere meydan vermemek için, “kişiler” sözcüğünün başına “gerçek ve tüzel” ibaresinin eklemesi uygun görülmüştür. Komisyonda, Kanunun “amaç” başlıklı 1. maddesinde “kişilerin bilgi edinme hakkından” söz edildiği, hukuk dilinde “kişi” kavramının, gerçek kişi ve tüzel kişi olarak ikiye ayrıldığı; bu ayrımın kullanılmaması durumunda, “kişi” kavramından, sadece gerçek kişilerin anlaşılacağı ve bunun sonucunda da, tüzel kişilerin bilgi edinme hakkına sahip olmayabilecekleri ifade edilmiştir. Bu görüşe cevaben yapılan açıklamalarda, Kanunun amacının, hem gerçek hem de tüzel kişilerin bilgi edinme hakkına sahip kılınmaları olduğu ve sonraki maddelerde bu amaca uygun düzenlemeler yapılmış olduğu ve bu nedenle herhangi bir değişikliğe gerek olmadığı belirtilmiřtir⁴².

Bilgi edinme hakkını kullanabilme açısından Kanunda “ilgili olma” şartı öngörülmemiştir. 3. maddenin (b) bendindeki “başvuru sahibi” tanımı, 4. maddede kullanılan “herkes” ifadesi ve Kanunun tümü dikkate alındığında bu sonuca varmak mümkündür. Nitekim 4. maddenin gerekçesi incelendiğinde, Türk vatandaşları ve Türk hukukuna göre kurulmuş olan tüzel kişiler açısından ilgi şartının aranmayacağının açıkça ortaya konulduğu görülr. Yabancılar için ilgi şartı aranırken, vatandaşlar için, başvuru konusunun

⁴¹ Adalet Bakanlığınca hazırlanarak, Bakanlar Kurulunca, 25.6.2003 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı”, TBMM Başkanlığınca 27.06.2003 tarihinde, esas komisyon olarak Adalet Komisyonuna, tali komisyon olarak da Anayasa Komisyonu ile Avrupa Birliği Uyum Komisyonuna havale edilmiştir.

⁴² Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Raporu için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/>

kendisiyle ilgili olması şartı öngörülmemiş ve “herhangi bir şarta tabi olmadan” ifadesi kullanılmıştır.

Hak sahipliği bakımından Kanunda yer alan yabancılarla ilgili kısıtlamanın Anayasanın 74. maddesine aykırı olduğu⁴³ ileri sürülmektedir. Zira, “bu maddede ülkemizde ikamet eden yabancılarla sadece kendileriyle değil, 'kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri için' de yetkili makamlara başvurma hakkı tanınmıştır. Buradaki dilek sözcüğünün bilgi istemeyi de içine alan geniş bir anlama sahip olduğu dikkate alındığında, adı geçen koşulun bu hakkı sınırlandırdığı görülür. Aslında 74'üncü maddenin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu için de bir dayanak olduğu göz önüne alınarak dilekçe hakkına ilişkin kanun hükümlerinin, saklı tutulmak yerine, bu kanunla birleştirilmesi hukuki bütünlüğü sağlamak ve karışıklığa yol açmamak için daha doğru olurdu⁴⁴.”

“Bilgi Edinme Hakkı” başlıklı 4. maddenin son fıkrası genel bir istisna hükmüne yer vermektedir. Bu hükümlerle, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükler saklı tutulmuştur. Yani, Türkiye'nin taraf olduğu bir uluslararası sözleşmede bu genel ilkedden farklı bir hüküm varsa, sözleşmede yer alan hüküm uygulanacaktır.

⁴³ “Anayasamızın 'dilekçe hakkı' başlıklı 74'üncü maddesi hükmü yurttaşların tüm konularda yetkili makamlardan bilgi istemelerine dolaylı bir dayanak oluşturmaktadır. Ancak bu madde pratikte genellikle şikâyet hakkı maddesi olarak görüldüğü için buradaki bazı ifadeler ('dilek' ve 'kamu ile ilgili' sözcükleri) dikkat çekmemiş ve bu madde belirttiğimiz anlamda bir uygulamaya kavuşmamıştır. Bu ifadeler, bu hakkın sahiplerinin yalnızca şikâyetleri için değil 'dilekleri' için de, yalnızca kendileriyle ilgili değil, 'kamu ile ilgili' konularda da yetkili makamlara başvurabileceğini göstermektedir. Sonuçta, anayasa gibi bir metindeki 'dilek' sözcüğü 'istek-istem' dışında bir anlamda yorumlanamayacağına göre, bu ifadeler hak sahiplerinin kamu ile ilgili konularda bilgi istemek için de yetkili makamlara başvurabileceğini göstermektedir.”; Nükhet Turgut, Radikal Gazetesi, bkz. <http://www.radikal.com.tr>, 16.06.04.

⁴⁴ Turgut, 16.06.2004.

'Çevre Konularında Bilgi ve Belge Edinme, Karar Alımına Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Hakkında Sözleşme'si örnekle, Türkiye bu sözleşmeyi imzalamamış olmakla birlikte, AB'ye üye olma sürecinde imzaladığı belgelerden biri olan Avrupa Güvenlik Şartı'nda 'Çevre Konularında Bilgi ve Belge Edinme, Karar Alımına Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Hakkında Sözleşme'sine atıf yapılarak tarafların buradaki hakları sağlamaları gerekliliği belirtilmiştir. Böylece, esasen, AB'ye adaylık sürecindeki mevzuat uyarlama çalışmaları çerçevesinde, AB'nin bahsettiğimiz yönergesini de iç hukukuna uyarlamak durumunda olan Türkiye'nin bu sözleşme karşısındaki konumunu netleştirmesi kaçınılmazdır. Her iki düzenleme arasında belirgin bir farklılığın vurgulanmasında yarar vardır. Sözleşmede her gerçek ya da tüzel kişinin, taabiyet, milliyet, ikametgâh ve kayıtlı olma yeri (tüzelkişiler için) koşulları aranmaksızın, bilgi ve belge isteminde bulunabileceği vurgulanmıştır. Oysa Bilgi Edinme Hakkı Kanununda ve bu Kanunun uygulanmasının esas ve usullerini gösteren Yönetmelikte bu hak yabancılar yönünden yalnızca ülkemizde ikamet edenlere ve karşılıklılık esası çerçevesinde tanındığı gibi bunların isteyecekleri bilginin kendileriyle (gerçek kişiler için) ve faaliyet alanlarıyla (tüzelkişiler için) ilgili olması koşulu da getirilmiştir⁴⁵.

Yabancıların bu hakkı kullanabilmeleri için gerekli olan unsurlardan birinin de karşılıklılık olduğunu belirtmiştik. Karşılıklılığın teoride ve uygulamada fiilen olması aranmaktadır. Yönetmeliğin 5. maddesinde, hangi ülkelerin karşılıklılık ilkesi kapsamında bulunduğu Dışişleri Bakanlığınca Resmi Gazetede ilan

⁴⁵ Turgut, 16.06.2004.

edileceği bildirilmektedir. Uygulamada her birimin bu listeyi edinmesi ve listeye göre yabancıların başvurularını değerlendirmesi uygun olacaktır.

Yabancıların bilgi edinme hakkını hangi dilde yazabileceklerine ilişkin Bilgi Edinme Hakkı Kanununda herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte, Kanunun 2. maddesinde, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun hükümleri istisna tutulduğundan ve bu Kanunun 3. maddesinde de dilekçelerin Türkçe yazılacağı hükmü bulunduğundan, yabancılar ancak Türkçe yazdıkları bir dilekçe ile bilgi edinme hakkını kullanabileceklerdir.

Demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden olan bilgi edinme hakkı, bireylere daha yakın bir yönetim, halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra, halkın Devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önemli bir rol oynamaktadır. Kullanılan bu hak sayesinde hem halkın Devleti denetimi kolaylaşmakta, hem de Devletin demokratik karakteri güçlenmektedir.

2. Bilgi Verme Yükümlülüğü

4982 sayılı Kanun kurum ve kuruluşların bilgi verme yükümlülüğünden bahsetmiştir. Buna göre; "kurum ve kuruluşlar, *bu Kanun'da yer alan istisnalar dışındaki* her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdür ."

Hükümetin Meclise sevk ettiği tasarıda, diğer kanunlarda açıklanması yasak olan bilgi ve belgeler de istisna kapsamında düşünülmüş ve o şekilde sevk edilmiştir⁴⁶. Ancak, daha sonra Meclis aşamasında bu ibare madde metninden önerge ile çıkarılmış ve Komisyonda, tasarıların gerekçeleri değiştirilmediğinden madde gerekçesi aynı kalmıştır.

Tasarının 5. maddesinde bilgi edinme hakkı kapsamı dışında olan bilgi ve belgeler yalnızca bu Kanunla değil, diğer kanunlara da atıflar yapılarak genişletilmekteydi. Meclis Adalet Komisyonu görüşmelerinde⁴⁷, bilgi edinme hakkının bu Kanunla düzenlendiği, bu hakkın kapsamı dışındaki bilgi ve belgelerin neler olduğunun yine bu Kanunda yer alması gerektiği, maddedeki "... ile diğer kanunlara göre açıklanması yasak olanlar..." ibaresinin metinden çıkarılmasının ve maddeye bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümlerinin uygulanmayacağına ilişkin bir fıkra ilave edilmesinin uygun olacağı kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla, gerekçede yer alan bu ifade Hükümetin amacını göstermekte ve fakat kanun

⁴⁶ 5. maddenin gerekçesinde "Madde ile; kurum ve kuruluşların sadece bu Kanunda yer alan istisnalar ile diğer kanunlara göre açıklanması yasak olanlar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmalarının sağlanması değil, aynı zamanda bilgi edinme hakkının en verimli şekilde kullanılabilmesi için her türlü tedbiri almalarının sağlanması öngörülmektedir" denilmektedir.

⁴⁷ Adalet Komisyonu Raporu için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/>

koyucunun iradesini yansıtmamaktadır. Bu durumda, Kanunun metnini esas almak ve ona göre yorum yapmak gerekecektir⁴⁸.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bu Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümlerinin uygulanmayacağını kabul etmiştir. Dolayısıyla, başka kanunlarda yer alan ve açıklanması yasak olan bilgi ve belgelerin Bilgi Edinme Hakkı Kanununda sayılan istisnalar dışında kalması halinde, 5. maddenin ikinci fıkrası gereği, söz konusu bilgi ve belgeler 4982 sayılı Kanun kapsamında bilgi edinme başvurularına konu olacaktır. Zira, 4982 sayılı Kanun açıklığı kural, gizliliği istisna olarak kabul etmiştir. Gizli kalması gereken haller Kanunda açıkça düzenlenmiştir.

Uygulamada yaşanan bazı aksaklıklar üzerine Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu konuya ilişkin ilke kararları benimsemiş yoluna gitmiştir. Örnekle, "4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında kurumlarına bilgi edinme başvurusunda bulunan devlet memurlarının başvurularını Devlet Memurlarının Şikayet ve Müracaatları Hakkındaki Yönetmelik hükümlerine göre hiyerarşik silsile yolu ile yapmaları gerekip gerekmediği hususunda uygulamada tereddüde düşülmüş olduğu görüldüğünden 4982 sayılı Kanunun 14. üncü maddesi uyarınca Kurulumuzca;

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun bireysel bir hak olan bilgi edinme hakkının kullanılmasını düzenlemesi ve Kanunun 6. maddesinde bilgi edinme başvuruları için devlet memuru olup olmama ayrımı yapılmadan herkesi

⁴⁸ Hız, Yılmaz, 2004, s.64.

kapsayan bir başvuru usulünün belirtilmiş olması nedeniyle, devlet memurları için Kanunda düzenlenen dışında başka bir başvuru usulünün kabul edilmesinin mümkün olmadığına, devlet memurlarının yaptığı bilgi edinme başvurularında da 4982 sayılı Kanunun 6. maddesinde belirlenen başvuru usulünün uygulanması gerektiğine oybirliğiyle karar verilmiştir.”⁴⁹

Bilgi edinme hakkının önündeki en büyük engellerden birisi de başvuruların geciktirilerek eksik ve yanlış bilgi verilmesidir. Kanunun 5. maddesindeki bu yükümlülük, Yönetmeliğin 6, 7 ve 8. maddelerinde ve 2004/12 sayılı Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasına ilişkin yayınlanan Genelgede ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Kurum ve kuruluşlar ne kadar çok bilgi ve belgeyi vatandaşların istifadesine açık hale getirirler ve erişimi de kolaylaştırırlarsa, bilgi edinme amaçlı başvurular da o kadar az olacaktır. Bu ise kırtasiye işlemlerini azaltacak, kişilerin aracılar vasıtasıyla iş yaptırma alışkanlığından vazgeçmelerine katkıda bulunacaktır. Kişilerin bilgilere kolay erişebilmeleri, onların kurum ve kuruluşlara güvenini daha da artıracak ve bu hakkın kullanımını kolaylaştıracaktır.⁵⁰

49

http://www.turkiye.gov.tr/sourcedesign/TURK.asp?sayfa_id=basbakanlik.bilgiedinmedgerlen di&web_id=basbakanlik&pid=basbakanlik.293279&cont=basbakanlik.534810

⁵⁰ Hız, Yılmaz; 2004, s.64, 65.

V. BAŞVURU USULÜ

Başvuru usulü Kanununun 6. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; bilgi edinme hakkı istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa bir dilekçe ile veya elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarını kullanarak yapılacak başvuru ile kullanılabilir. Dilekçe ile yapılacak başvurular başvuru sahibinin adı, soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresi, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin ünvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzası ve yetki belgesini içermelidir. *Yapılacak başvuru kişinin kimliğinin, imzasının veya yazının kimden neşet ettiğinin tespitine yarayacak başka bilgilerin yasal olarak belirlenebilir olması kaydıyla, elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla yapılabilir.*

Maddenin öncesi incelendiğinde, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısının⁵¹ başvuru usulünü düzenleyen 6. maddesinde, internet üzerinden elektronik posta yoluyla yapılacak başvuruların bu Kanun kapsamına alınmadığı görülmektedir. Avrupa Birliği Uyum Komisyonunda yapılan görüşmeler sırasında, içinde yaşamakta olduğumuz bilgi ve teknoloji çağında, teknolojinin olanaklarından yararlanmamanın kabul edilemeyeceği; AB'ye üye ülkelerde bu tür bir başvurunun kabul edildiği, bu nedenle maddenin değiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu amaçla verilen bir önerge ile kişinin kimliğinin ve imzasının belirlenebilir olması koşuluyla, elektronik ortamda yapılacak başvuruların kabulüne olanak tanınmıştır. Böylece, bir taraftan

⁵¹ Adalet Bakanlığınca hazırlanarak, Bakanlar Kurulunca, 25.6.2003 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan, "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı", için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/> internet adresi.

kimliğini gizleyen kişilere bilgi ve belge verilmesinin ve bilgi verecek kurum ve kuruluşların aşırı bir yük altında kalmalarının önü kesilirken, diğer taraftan, AB'ye üye ülkelerde olduğu gibi, elektronik iletişim yoluyla bilgi ve belge talebinde bulunmanın yolu açılmış olmaktadır. 6. madde önergede öngörülen bu değişiklikle birlikte kabul edilmiştir.

Kurum ve kuruluşlar, başvuru dilekçesi bazı unsurları taşımasa dahi, başvuruda bulunan kişiye cevap verebilir. Buna engel bir düzenleme Kanunda yer almamaktadır. Buna paralel olarak, bilgi edinme hakkına ilişkin 24 Ocak 2004 tarihli 2004/12 sayılı Genelgede ; dilekçe unsurlarını taşımasa dahi, belli bir olayla ilgili olarak yer, adres ve kimlik bilgileri tespit edilebilecek şekilde şikayet ve ihbarda bulunulduğu takdirde işlem yapılması öngörülmektedir.

Tüzel kişiler tarafından yapılacak bilgi edinme başvurularında, gerçek kişilerden farklı olarak, başvuruyla birlikte noter ya da ticaret sicil memurluğunca tasdik edilmiş yetki aranmaktadır.

Muğlak, anlaşılmaz ifadeler içeren, şikayet, dilek, temenni niteliğindeki başvurular bu hak kapsamında değerlendirilmemelidir. Bilgi edinme hakkına başvuran hak sahiplerinin istenen bilgi veya belgeleri, dilekçelerinde ya da elektronik ortamda yapılan başvurularda başvuru formlarında, açıkça belirtmeleri gerekmektedir.

Kişilerin başvurularını yaparken bilgi edinme hakkını kullandığını veya Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında başvurduğunu bildirmesine gerek yoktur.

Bu hak kullanılırken gerekçe gösterilmesi gerekmemektedir. Başka bir kanun uyarınca yapıldığı belirtilmeyen başvurular, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında yapılmış sayılır⁵².

Başvuru usulü ile ilgili atlanmaması gereken husus, Yönetmeliğin 9. maddesi ile Kanunun 6. maddesinin birbiriyle çelişen ifadelerle yer vermiş olmasıdır. Zira; Yönetmeliğin 9. maddesinde, elektronik posta ve faks yoluyla yapılacak başvurularda, gerçek ve tüzel kişilerin ilgili formları doldurmalarını zorunlu unsur olarak kabul etmiştir. Kanunun “Başvuru usulü” başlıklı 6.maddesinde ise söz konusu zorunluluğa değinilmemiştir. Kanun, kural olarak, başvuruyu herhangi bir şekilde tabi kılmamıştır. Bu nedenle Yönetmeliğin bu hükmü Kanuna aykırı bir düzenleme olarak değerlendirilmektedir.

VI. İSTENECEK BİLGİ VEYA BELGENİN NİTELİĞİ

Nerelerden hangi bilginin istenebileceği, başka bir ifadeyle, istenecek bilgi veya belgenin niteliği Kanunun 7.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; bilgi edinme hakkı, başvuru alan kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır.

Komisyon görüşmelerinde, maddenin ilk halinin bazı müdahalelere maruz kaldığı görülmektedir. Zira, Tasarının⁵³ 7. maddesinin ikinci fıkrasında, kurum ve kuruluşlara ayrı ve özel bir çalışma, araştırma, inceleme ve çözümleme

⁵² Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik m.9/5.

⁵³ Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/>

gerektiren bilgi ve belge talebinde bulunulmaması konusu düzenlenmiştir. Oysa maddenin birinci fıkrasında zaten, “kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi ve belge”nin istenebilmesine olanak tanınmıştır. Dolayısıyla, ikinci fıkrada yeniden böyle bir sınırdan söz etmek, hem tekrar olacak, hem de dar bir yorumlama ile verilebilecek belge ve bilgilerin kapsamının daralmasına yol açabilecektir. Bu amaçla ikinci fıkranın madde metninden çıkarılmasını öngören bir önerge Avrupa Birliği Uyum Komisyonunda kabul edilmiş ve 7. madde bu değişiklikle birlikte yasalaşmıştır.

Herhangi bir bilgi veya belgenin kurum ve kuruluşlarca, kural olarak, süresiz saklanmadığı veya vekilin yaptığı işlemlerin belli kurumlarda en fazla 1 yıl saklandıktan sonra imha ediliyor olduğu dikkate alındığında, bilgi edinme başvurusuna konu olan bilgi veya belgenin kurumda hali hazırda mevcut olması gerekmektedir. Ayrıca yanlış kuruma başvuru yapılmış ise, başvuru dilekçesi ilgili kurum ve kuruluşla gönderilir ve ilgiliye bilgi verilir. Bu, yönetim hukukunda, başvuru makamda hatanın hakkı kaybettirmeyeceği ilkesine uygun bir düzenlemedir⁵⁴.

İstenecek bilgi veya belgelerin Kanunda düzenlenen istisnalara girmemesi gerekir. Aksi halde, başvuru reddedilir ve ret kararı başvuru sahibine gerekçeli olarak bildirilir. Kurum ve kuruluşların görev tanımları ve hangi bilgi ve belgelerin bu tanımın gereği olduğu ayrımı kolay olmayabilir. Oluşacak karışıklığı önleyebilmek ve kurum ve kuruluşların işleyişini ağırlaştırmamak

⁵⁴ Hız, Yılmaz; 2004, s.79.

amacıyla Kanunda görevin gerektirdiği bilgi veya belgeler konusunda daha detaylı bir açıklama getirilmesinin yararlı olacağı düşünölmektedir.

VII. ÜZERİNDE ÇALIŞILARAK ELDE EDİLECEK BİLGİ VEYA BELGELERE İLİŞKİN BAŞVURULAR

Kurum ve kuruluşların bilgi verme yükümlölüğünün sınırsızlığından bahsetmek zor. Zira, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara kurum ve kuruluşlar olumsuz cevap verebilirler.

Emredici olmayan bu hükömlle kurum ve kuruluşlara bilgi verme konusunda takdir hakkı tanınmıştır. Şu da var ki, kurum ve kuruluşların daha önce yapmış oldukları ayrı ve özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde ellerinde halihazırda bilgi veya belgelerin mevcut olması halinde, yukarıdaki hüküm emredici olarak yorumlanmalı ve bahsedilen türden bilgi veya belgeyi elinde bulunduran kurum veya kuruluşun bilgi vermekle yükümlü olduğu kabul edilmelidir. Diğer yandan, bu türden bilgilerin hazırlanması zaman alacağından, aksi yönde bir düzenlemenin kötüye kullanılarak, kurum ve kuruluşlara mali külfet getireceği dikkate alındığında, bu istisna hükümünün olumlu olduğu düşünölebilir. Ancak, özellikle gizlilik kültürünü benimsemiş kurumlarda söz konusu hükümün suistimal edileceği de açıktır. Dolayısıyla, bu hükme dayanılarak idarenin bu mahiyette olmayan başvuruları da reddetme riski her zaman mevcut olacaktır.

VIII. BİLGİ VEYA BELGENİN BAŞKA BİR KURUM VEYA KURULUŞTA BULUNMASI

Bilgi edinme başvurusu, kural olarak, istenen bilgi veya belgeyi görevi gereği elinde bulunduran kurum veya kuruluşa yapılmalıdır. Bununla birlikte, talep edilen bilgi veya belge başvuru yapılan kurum ve kuruluştan başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgili yazılı olarak bildirilir (md.7/3). Kanunda öngörülen süre, başvurunun ilgili kuruma ulaştığı tarihte başlamış sayılır.

İdarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğunu ifade eden idarenin bütünlüğü ilkesinin doğal bir sonucu olan bu düzenleme, bilgi verme yükümlülüğü açısından kurum ve kuruluşların sorumluluk alanlarını genişletmiş, ilgilinin bilgi edinme hakkının korunması benimsenmiştir. Düzenleme, kişilerde bilgi edinme hakkı ve bu hakkı kullanma bilincini azaltacağı gerekçeleriyle eleştirilebilir. Bununla birlikte, hüküm, kurumların iş ve kırtasiye yükünü azaltacağı ve hakkın gereği gibi ve zamanında yerine getirilmesini sağlayacağı için olumlu karşılanmalıdır.

IX. YAYIMLANMIŞ VEYA KAMUYA AÇIKLANMIŞ BİLGİ VEYA BELGELER

Bilgi edinme hakkı ya da bilgi verme yükümlülüğünün kapsamını daraltan diğer bir sınırlama da “yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler” için geçerlidir. Buna göre; kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya

yayın, broşür, ilan ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler bilgi edinme başvurularına konu olamaz (md.8/1). Kurumun başvurulara her halde cevap verme zorunluluğu olduğundan kurum, yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgelerin ne şekilde, ne zaman ve nerede yayımlandığı veya açıklandığını başvurana bildirir (md.8).

Bilgi edinme hakkının etkin bir şekilde kullanılması ve bu Kanunun amaçladığı demokratik ve şeffaf yönetimin gereklerinin oluşturulması açısından böyle bir düzenleme olumlu karşılanmalıdır. Zira, bu sayede başvuru sahiplerinin bilgi edinme talepleri doğrudan reddedilmeyerek, onların bir şekilde bilgilendirilmesi sağlanmış olacak, böylece kişilerin idareye güveni arttırılacaktır.

X. GİZLİ BİLGİLERİ AYIRARAK BİLGİ VEYA BELGE VERME

Gizlilik idarenin elindeki bilgi ve belgeleri ve diğer verileri incelemeye açık tutmaması, saklamasıdır⁵⁵. Başka bir anlatımla, belli sayıda kişilere yönelik açıklık, bilgi ya da içeriğin başkalarınca bilinmemesidir⁵⁶. Kapalılık ve gizlilik arasında doğrudan bir ilişki olduğu söylenebilir. Yönetim dışı kapandıkça gizlilik alanları genişler ve giderek devletin siyasi ve idari yapısına egemen haller gelir.

⁵⁵ Musa Eken, "Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı.", AİD, XXVII, 2, Haziran 1994, 26. akt. Cihaner; Ankara-2001, s.60.

⁵⁶ ibid, s.60.

Kanunun 9. maddesinde “gizli bilgileri ayırarak bilgi veya belge verme” düzenlenmiştir. Maddeyle, istenen bilgi veya belgelerde gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler ile açıklanabilir nitelikte olanların birlikte bulunması halinde, başvuru sahibine olumsuz cevap verilmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Eğer bu bilgiler birbirinden ayrılabilirse, istem konusu bilgi veya belge, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler çıkarıldıktan sonra başvuranın bilgisine sunulacak ve ayırma gerekçesi başvurana yazılı olarak bildirilecektir, denilmektedir.

Madde uygulamada tartışma yaratacak niteliktedir. Zira, gizli ve yasaklanan belgelerin ayıklanarak verilir verilmeyeceği konusunda kurumların objektif olup olmayacağı tartışma yaratacaktır. Bu durum hükmün gizlilik dereceli belgeler konusunda açıklık getirmemesinden ve bu hükmü destekler nitelikte başka düzenlemelerin mevzuattaki eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

5. maddenin son fıkrasında yer alan “Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz” hükmü ve Kanunun, tasarı halindeyken 5. maddenin metninde bulunan “diğer kanunlarda açıklanması yasak olan” ifadesinin kanunlaşma aşamasında çıkarılmasını⁵⁷ da dikkate aldığımızda, maddede geçen gizli kelimesinin sadece, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında istisna olarak

⁵⁷ Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısının 9. maddesinde yer alan "kanunlarında" ibaresi, Adalet Komisyonu görüşmelerinde 5. madde üzerinde yapılan değişikliğe paralel olarak metinden çıkarılmıştır.

sayılan ve açıklanması veya verilmesi yasak olan bilgi veya belgeleri kapsadığını kabul etmek gerekir⁵⁸.

Gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler ile açıklanabilir nitelikte olanlar birlikte bulunuyor; fakat bunlar birbirlerinden ayrılamıyorsa, söz konusu açıklanabilir bilgiler de bilgi edinme hakkı kapsamı dışında sayılmalıdır. Gizli bilgileri ayırarak bilgi veya belge verme yükümlülüğünü düzenleyen 9. madde, ayırma gerekçesinin başvurana yazılı olarak bildirileceğini öngörmüştür. Bu ifade, idari işlem ve kararların, kural olarak yazılı şekle tabi olmasının sonucudur. Başka bir deyişle, idari işlem veya kararın özünü oluşturan iradenin yazılı bir biçimde maddi aleme yansıtılması gerekir⁵⁹. Verilen red kararının gerekçeli olma zorunluluğu Bilgi Edinme Hakkı Kanunundan doğar. Yoksa, kural olarak, idari işlem ve kararların gerekçeli olarak yazılmaları bir şekil şartı değildir⁶⁰.

XI. BİLGİ VEYA BELGEYE ERİŞİM

1. Bilgi veya Belgeye Erişim Nasıl Sağlanacak

Bilgi edinme hakkı ile istenen belgenin aslı değil, fakat onaylı bir kopyası elde edilir. Kopya verilmesinin mümkün olmadığı veya kopya çıkarılmasının aslına zarar vereceği yazılı veya basılı belgelerde, ilgilinin söz konusu belgenin

⁵⁸ Hız, Yılmaz; 2004, s.84.

⁵⁹ Metin GÜNDAY, İdare Hukuku, İmaj Yayınları, Ankara, 2002, s.133.

⁶⁰ ibid, s.133.

aslını incelemesi ve not alabilmesi; ses kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları dinleyebilmesi; görüntü kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları izleyebilmesi kurum ve kuruluşlarca sağlanır. Bilgi veya belgenin farklı bir şekilde elde edilmesi mümkün olduğunda, belgeye zarar vermemek koşuluyla bu olanak Kanun gereği sağlanır (md.10/3).

2. Başvuru Ücretleri

Bütün bu sayılanların kurum ve kuruluşlara yükleyeceği maliyeti düşünen 4982 sayılı Kanun, erişimin gerektirdiği maliyet tutarının kurum ve kuruluşlarca başvuru sahibinden tahsil edilebileceğini düzenlemiştir. Maddenin sonundaki “tahsil edebilir” ifadesinden bu ücretlerin istenmesinin ihtiyari olduğu anlaşılmalıdır. Maddenin ilk halinde bu ifadenin “tahsil eder” şeklinde olduğu, daha sonra yapılan Komisyon görüşmeleri sırasında bu ifadenin yumuşatılarak “tahsil edebilir” şekline dönüştürüldüğü görülmektedir. Zira; Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısının bilgi ve belgeye erişimi düzenleyen 10. maddesinin Avrupa Birliği Uyum Komisyonu’da görüşülmesi sırasında, bu konuda AB’ye üye ülkelerin mevzuatı incelendiğinde, ülkelerin bazılarında maliyetin ne kadarının karşılanacağı konusunun idarecilerin takdirine bırakıldığı; diğer bazılarında belirli bir sınıra kadar olan maliyetlerin kurum bütçesinden karşılandığı; bu sınırın üstündekilerin, başvuru sahibinden tahsil edildiği ifade edilmiştir. Bu biçimde esnek uygulamanın hem vatandaşın bilgi edinmesini kolaylaştıracağı, hem de belirli bir meblağı aşan maliyetler bakımından kamunun kaynak kaybına uğramasının engelleneceği

vurgulanmıştır. Böylece Komisyon, idareye belirli bir takdir yetkisi vermek için maddenin sonunda geçen “tahsil eder” ifadesini, verilen redaksiyon yetkisi çerçevesinde “tahsil edebilir” biçiminde değiştirmiştir. Sonuçta idare, maliyetin belirli bir kısmına kadarını kendisi karşılama, hizmeti bedelsiz sunma yetkisiyle donatılmış ve 10. madde bu değişikliklerle birlikte kabul edilmiştir.

Alınacak ücretin sınırı Kanunda düzenlenmiş ve “erişimin gerektirdiği maliyet tutarı kadar” bir ücret alınacağı ifade edilmiştir. İdarenin belirtilen bilgi veya belgelere erişim için ücret talep etmesinin sonuçları Kanunda düzenlenmiştir. Talebin sürelerle ilişkin sonucu, gereken maliyet tutarının idare tarafından başvuru sahibine bildirilmesiyle on beş iş günlük süre kesilir. Ücret talebinin bilgi edinme başvurusunda bulunan kişi açısından sonucu, başvuru sahibi on beş iş günü içinde ücreti ödemezse, talebinden vazgeçmiş sayılır.

4982 sayılı Kanunun ücretler bakımından temel aldığı mevcut mevzuat, 2004/12 Sayılı Başbakanlık Genelgesi ile 14 Şubat 2006 gün ve 26080 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Maliye Bakanlığının Bilgi ve Belgeye Erişim Ücreti Genel Tebliğidir.

XII. BİLGİ VEYA BELGEYE ERİŞİM SÜRELERİ

Kural olarak, kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimi on beş iş günü içinde sağlarlar. Sürenin “iş günü” olarak öngörülmesi hak sahiplerinin menfaatlerini korumak adına Kanunun amaçlarına daha

uygun olmuştur. Diğer taraftan, bilgi veya belgeye erişim sürelerinden doğacak olumsuzlukları önlemek için, erişimin bazı hallerde on beş iş gününden otuz iş gününe uzatılabileceği Kanunda kabul edilmiştir. “İstenen bilgi veya belge ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır (md.11/1)”. Otuz iş günü olarak belirtilen süre kurum ve kuruluşlara bir defa tanınmış olup, 4982 sayılı Kanun bilgi veya belgeye erişim süreleri bakımından ayrıca bir süre uzatılmasını tanımamıştır. İstenen bilgi veya belgenin niteliği ayrıntılı bir çalışmayı gerektiriyor ve kurum bu konuda md.7/2’yi tercih etmiyorsa, ilgili Kanun gereği tekrar bir süre uzatma hakkından faydalanamamaktadır. Bu husus, bilgi edinme hakkının etkili bir şekilde kullanılması ve verimli sonuçların doğması bakımından eleştiriye açıktır.

Sürelere uyulmamasının sonucu Kanunda açıkça ifade edilmemiştir. Hukukumuzda idarenin susması ya da hareketsiz kalması, bazı koşullarda bir idari karar sayılmıştır. Şöyle ki; idarenin susması ya da hareketsiz kalması, genellikle zımni red işlemi olarak kabul edilirken, bazı hallerde de zımni kabul işlemi olarak görülmüştür. İdarenin, sadece idari davaya konu olabilecek bir işlem ya da eylemin tesisi için yapılan başvuru karşısında hareketsiz kalması, zımni red kararı olarak kabul edilecektir. Örneğin, belli bir konuda açıklama yapması, yol göstermesi ya da bilgi vermesi için yapılacak bir başvuru karşısında idarenin hareketsiz kalması, zımni red kararının oluşmasına yol açmaz. Zira, idarenin böyle bir başvuru karşısında vereceği açık cevaplar

dahi, icrai nitelikte değildir; ve de iptal davasına konu olamaz⁶¹. Dolayısıyla, Kanunda öngörülen sürelerle riayet edilmeyerek idarenin susması halinde, bu kararı zımni red kararı olarak algılamak doğru değildir.

Başka bir görüşe göre, başvuruya idare, onbeş veya duruma göre otuz gün içinde cevap vermez ise, bunu zımni red işlemi olarak kabul etmek ve ilgilinin bu işlem hakkında idari yargıda dava açabileceğini kabul etmek uygun olur. Çünkü idare, talep hakkında tavrını göstermiştir. Yeniden İdari Yargılama Usulü Kanununun 11. maddesindeki altmış günlük sürenin beklenmesi sadece zaman kaybı olacaktır.

Sonuç olarak, İYUK'taki sürenin beklenmesinin gerektiğini ileri sürmek hukukidir, fakat böyle bir yorumun amaca uygun olmayacağı söylenebilir.

Bilgi edinme hakkının kullanılması kurum ve kuruluşlar açısından bilgi verme yükümlülüğünü doğurur. Şu halde, kurum ve kuruluşlar bilgi edinme başvurusunu ya kabul etmeli ve başvuru ile istenen bilgi veya belgeleri hak sahibine sağlamalı; ya da başvuruyu reddetmeli ve red kararının gerekçesini ve buna karşı kanun yollarını belirtmelidir. Dolayısıyla, bilgi edinme hakkının kullanılması kurum ve kuruluşlara başvuruyu red ya da kabul dışında üçüncü bir olanak vermemektedir. İdarenin başvuru karşısında susması Kanunda açıkça düzenlenmemiştir.

Yine, 4982 sayılı Kanunda öngörülen cevap verme süreleri haricinde verilecek olan cevaplarla ilgili herhangi bir düzenleme yoktur. Sürelerin

⁶¹ Günday, 2002, s.121.

geçirilmesinden sonra verilecek cevapların geçersizliği Kanunda açıkça düzenlenmediğinden, böyle bir işlemin geçerli olacağı düşünölmelidir. Bu hal görev ihmali nedeniyle doğmuş ise, görevini ihmal eden memur hakkında Kanunun ilgili maddesi uyarınca sorumluluk gündeme gelecektir. Diğer taraftan, verilen cevabın idare aleyhine bir sorumluluk doğurmayacağı düşünölmelidir.

XIII. BAŞVURULARIN CEVAPLANDIRILMASI

Kanun başvuruların nasıl cevaplanacağını 12. maddede düzenlemiştir. Buna göre; “kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme başvurularıyla ilgili cevaplarını yazılı olarak *veya elektronik ortamda* başvuru sahibine bildirirler. Başvurunun reddedilmesi halinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı başvuru yolları belirtilir.”

Madde tasarı aşamasında bir takım değişikliklere uğramıştır. Tasarının 12. maddesinde, başvuruların cevaplandırılması usulünün *yazılı* olması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu kendisine verilen redaksiyon yetkisi çerçevesinde, elektronik ortamda iletişim ilkesine uygun olarak, maddeye “*veya elektronik ortamda*” ibaresini eklemiş ve böylece vatandaşların bilgi ve belge talepleri, elektronik ortamda da karşılanabilmiştir.

Kural olarak, idari işlem ve kararların gerekçeli olarak yazılmaları bir şekil şartı değildir. Bununla birlikte, kanunlar bazı idari kararların gerekçeli olarak kaleme alınmalarını öngörmüş olabilir. Bu gibi hallerde, idari kararın

gerekçesinin yazılmamış olması, onun şekil yönünden hukuka aykırı olduğu sonucunu doğurur⁶². Bilgi Edinme Hakkı Kanunu da, verilecek red kararının gerekçeli olmasını düzenlemiştir. Ancak, uygulamada her kararın gerekçeli yazılmadığı “başvurunuz bu hak kapsamı dışındadır” gibi kısa ve mutlak cevaplarla başvuruların geçiştirildiği görülmektedir.

Kamu görevlilerinin ihmali ya da kusurlu davranışları nedeniyle, Kanunda belirtilen süreler içinde başvurunun cevaplandırılmaması, kurum ve kuruluşların cevap verme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Yani süre geçmiş olsa bile, başvuru her halükarda cevaplanmalıdır. Görevliler hakkında işlem yapılması veya soruşturmanın devam ediyor olması, cevap verme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Cevap başvurana ulaştığı andan itibaren, itiraz ve dava açma süreleri işlemeye başlayacaktır.

Daha önce cevaplandırıldığı halde aynı kişiler tarafından yapılan tekrar mahiyetindeki başvurular ile soyut ve genel nitelikteki başvurular işleme konulmaz ve durum başvuru sahibine bildirilir. Yönetmelikte de yer alan bu hüküm idareyi rahatlatarak ve hakkın suistimalini önleyecek niteliktedir.

⁶² Günday, 2002, s.133.

XIV. BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULUNA YAPILACAK İTİRAZLAR, İTİRAZ USULÜ VE İTİRAZIN İNCELENMESİ

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 13. maddesi itiraz usulünü düzenlemiştir. Maddeye göre; “bilgi edinme istemi reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde kurula itiraz edebilir. Kurul, bu konudaki kararını otuz iş günü içinde verir. Kurum ve kuruluşlar, kurulun istediği her türlü bilgi veya belgeyi on beş iş günü içinde vermekle yükümlüdürler. Kurula itiraz, başvuru sahibinin idari yargıya başvurma süresini durdurur.”

Yönetmelik itiraz başvurusunun yazılı olarak yapılacağını hükme bağlamıştır. Bu nedenle elektronik ortamda yapılacak başvurular geçersizdir. Dilekçe için genel hükümlerin dışında herhangi özel bir şekil şartı yoktur. İtiraz başvurusunun bir form ile yapılması da aranmamaktadır.

Kurul, kendine yapılan başvurunun öncelikle süresi içinde yapılıp yapılmadığını inceleyecektir. Kanunda öngörülen onbeş günlük süre hak düşürücü süredir. Eğer süre geçirilirse, Kurul artık işin esasına girmeden itiraz başvurusunu reddeder.

Maddenin ilk halinde Kurula yapılacak itirazlar sınırlandırılmış, ancak Kanunun 16. ve 17. maddelerinde öngörülen sebeplerle reddedilen başvurular için Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna itiraz edilebileceği kabul edilmiştir. Paralel bir düzenleme Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısında da görülmektedir. Tasarının bilgi ya da belge edinme talebi reddedilen

vatandaşların itiraz haklarını düzenleyen 13. maddesinde, itiraz hakkı sadece 16. ve 17. maddelerde düzenlenen devlet sırrı ve devletin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi ve belgelerle sınırlı tutulmuştur. Tasarı üzerinde Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'nda yapılan tartışmalarda, AB'ye üye ülkelerin mevzuatlarında itiraz hakkının sınırlarına ilişkin bir örnek bulunmadığı, "her türlü bilgi ve belge talebinin reddinin" itiraz konusu olmasının uygun olacağı vurgulanmıştır. Yapılan bu vurguya rağmen Kanunun ilk halinde bu sınırlama aynen korunmuş, daha sonra yapılan değişiklikle⁶³ 09.10.2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 13. maddesinin birinci fıkrasında geçen "16 ve 17. maddelerde öngörülen sebeplerle" ifadesi madde metninden çıkarılarak, Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna itiraz yapılabilmesi için, başvurunun herhangi bir sebeple reddedilmesi yeterli sayılmıştır.

Kurula itiraz ihtiyaridir ve on beş günlük süreye tabidir. Bilgi edinme istemi reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna itiraz edebilir. Süre red kararının tebliği ile başlar. Sürelerin tebliğ ile başlaması Anayasa ve İdari Yargılama Usulü Kanunundaki düzenlemelere paraleldir. Buna göre; idari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinde başlar (AY.md.125/3). Yine, süreler, tebliğ, yayın veya ilan tarihini izleyen günden itibaren işlemeye başlar (İYUK. md.8/1).

⁶³ 17.11.2005 tarihli 5432 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısında bu süreler daha uzun öngörülmekteydi. Buna göre; Kurula yapılacak başvuruların 60 gün içinde cevaplandırılması; Kurulun yapacağı taleplerin de 30 gün içinde karşılanması düzenlenmişti. Tasarının görüşüldüğü Avrupa Birliği Uyum Komisyonu bu sürelerin çok uzun olduğu, vatandaşa verilecek bilgi ve belgelerin bu süreler geçtikten sonra çoğu zaman işlevsiz kalacağı gerekçesiyle yarıya (30 ve 15 gün) indirilmesini öngören bir önergeyi kabul etmiştir.

Paralel bir düzenleme Meclis Adalet Komisyonu'nda kabul edilmiş ve görüşmeler sırasında tasarının 13. maddesinin birinci fıkrasındaki süreler fazla bulunarak *“altmış gün”* ibaresi *“otuz iş günü”*, *“otuz gün”* ibaresi *“onbeş iş günü”* şeklinde değiştirilmiştir. 13. madde bu değişikliklerle kabul edilmiştir.

İtiraz için öngörülen süre ile kurum ve kuruluşlar için öngörülen süre birbirinden farklıdır. Kurula itiraz on beş iş günü içinde yapılırken, bilgiye erişim on beş iş günü içinde sağlanmaktadır. İdari Yargılama Usulü Kanununun sürelere ilişkin genel düzenlemesi tatil günlerini bu sürelere dahil ederken, erişim süresinde tatil günleri hesaba katılmaz.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na yapılan itiraz başvuru sahibinin idari yargıya başvurma süresini durdurur (md.13/2). Bu yerinde düzenleme ile kişiler süreyi kaçıрма endişesi olmadan itiraz yoluna gitmeyi tercih edecekler ve böylece yargının yükü ağırlaştırılmamış olacaktır.

Kurul kararını otuz iş günü içinde verir. Kurulun verdiği karar üzerine kurum ve kuruluşlardan istenilen her türlü bilgi veya belge on beş iş günü içinde

Kurula verilecektir. Başbakanlık tarafından çıkarılan ve “Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulunun Çalışma Usul ve Esaslarını Düzenleyen Yönetmelik”te⁶⁴ istenilen bilgiler gizli dahi olsa, Kurulun istediği her türlü bilgi veya belgenin verileceği hükme bağlanmıştır (m.13/3). Kanunda geçen “yükümlüdürler” ifadesi kurum ve kuruluşları bağlayıcı niteliktedir. Bununla birlikte, söz konusu hükme uyulmamasının sonucu Kanunda düzenlenmemiştir.

İtiraz üzerine Kurul, ayrıca, başvuru sahibi ile kurum ve kuruluşların itiraz konusuyla ilgili yazılı veya şifahi görüşlerine başvurabilir, konuyla ilgili uzmanların görüşünü alabilir ve gerekli gördüğü diğer incelemelerde bulunabilir. Bu hüküm, 16 ve 17. maddede düzenlenen konuların hassasiyetinin ve öneminin doğal bir sonucudur.

Ayrıca Yönetmelikte, Kurul üyelerinin gizlilik ilkesine uyması gerektiği kabul edilmiştir. Yönetmeliğin 26. maddesinin son fıkrasında, “Kurula gönderilen bilgi veya belgeler ile Kurul tarafından edinilen görüş, değerlendirme, ve incelemelerden gizlilik derecesi bulunanların korunmasında ve saklanmasında gizlilik ilkesine uyulur. Kurul başkan ve üyeleri ile bu bilgileri derleyen ve değerlendiren tüm personel gizlilik ilkesinin gereklerine uymakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, Kurul başkan ve üyeleri ile diğer personelin görevlerinden ayrılmalarından sonra da devam eder.” hükmüne yer verilmiştir.

⁶⁴ 07 Haziran 2006 gün ve 26191 sayılı Resmi Gazete.

XV. BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULUNUN KARARLARININ BAĞLAYICILIĞI

Kurul kararlarının bağlayıcılığı ve kurulun kararlarını kurum ve kuruluşlara hangi sürede göndereceği konusunda Kanunda ve Yönetmelikte açıklık yoktur. Uygulama ve verilecek yargı kararları bu konuda şekillendirici rol oynayacaktır. Ancak, kurulun vereceği kararların bağlayıcı olduğunun kabulü kanun koyucunun iradesine uygun olacaktır. Zira, kanun koyucu, kurula, itiraz başvurusu ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi idareden isteme yetkisini tanımış ve bu konuda kurulun yetkileri geniş tutulmuştur. Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna yapılacak itiraz başvurusunun –idari yargıda açılacak davanın süresini durdurduğu göz önüne alınacak olursa- idari yargıda dava açılmadan önce geçirilmesi gereken bir iç idari başvuru yolu olduğu ve bu yüzden de bu yol tüketilmeden idari yargıda açılacak davanın idari merci tecavüzü noktasından reddedileceğine ilişkin görüşler de ileri sürülmektedir⁶⁵.

Kurul kararlarının bağlayıcılığı konusu ileride daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

XVI. BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU

Bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına

⁶⁵ Hız, Yılmaz, 2004, s.99.

ilişkin olarak kararlar vermek üzere Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur. Kurulun görev ve yetki alanı yalnızca kurum ve kuruluşların bilgi edinme başvurularına verilen red kararları hakkındadır. Kurum ve kuruluşlar tarafından verilen her türlü cevap Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun incelemesine tabi olmayacaktır.

17.01.2005 gün ve 5432 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanundan önce, Kurulun inceleme yetkisi sadece Kanunun 16. ve 17. maddelerinde öngörülen sebeplere dayanılarak verilen kararları incelemek iken, yapılan değişiklikten sonra, Kurulun inceleme alanı genişletilmiştir.

Kurulun inceleme ve karar verme olmak üzere Kanundan doğan çeşitli yetkileri bulunmaktadır. İncelemenin kapsamında, bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine verilen kararlar girmektedir. Karar verme, kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak Kurula tanınan bir yetkidir.

Kurulun yapısı hakkında yapılan tartışmalara bakıldığında, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Raporu'nda⁶⁶ Kurulun bu haliyle işleminin güç olduğu, kurul üyeliğinin sürekli kılınması gerektiğinin vurgulandığı görülür.

Kurulun yapısıyla ilgili Meclis Adalet Komisyonunda yapılan görüşmelerde, Tasarının 14. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna Anayasa Hukuku alanında profesör veya doçent

⁶⁶ Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Raporu hakkında bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/>

ünvanına sahip kişiler arasından bir üye ve Türkiye Barolar Birliğinden baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip bir üye de ilave edilerek kurulun üye sayısının dokuz çıkarılması kabul edilmiş ve altıncı fıkraya yapılan ilave ile yeni seçilen kurul göreve başlayıncaya kadar, önceki kurulun görevine devam edeceğine ilişkin bir cümle ilave edilmiştir. Kurulun *sekreteryaya hizmetlerinin Başbakanlık tarafından yerine getirilmesi*, görev ve çalışmalarına ilişkin esas ve usullerin belirleneceği yönetmeliğin Başbakanlıkça hazırlanarak yürürlüğe konulması uygun görülerek dokuz ve onuncu fıkralarda yer alan “*Adalet Bakanlığı*” ifadesi “*Başbakanlık*” olarak değiştirilmiştir.

XVII. BİLGİ EDİNME HAKKININ SINIRLARI

Anayasada vatandaşın bilgi edinmesi ile bilgi edinme hakkının sınırlanmasına ilişkin açık bir hüküm bulunmamakla birlikte, 26. maddenin ikinci fıkrasında düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin hangi ölçülere göre sınırlanabileceği gösterilirken “bu hürriyetlerin kullanılması ...devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması... amaçlarıyla sınırlanabilir.” denilmiş; 28. maddenin dördüncü fıkrasında ise, devlete ait gizli bilgilere ilişkin her türlü haber veya yazıyı, yazarların veya bastırınların veya aynı amaçla, basanların, başkasına verenlerin bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olacakları açıklanmıştır.

Anayasada öngörülen kurallar çerçevesinde, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu da, bilgi edinme hakkının sınırsız olamayacağını, Kanunun 15 ila 28. maddelerinde tahdidi olarak belirtilen hallerden birine giren başvuruların bu hak kapsamı dışında tutulacağını kabul etmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı Genel Gerekçesi incelendiğinde; bu hakkın kullanılmasının sınırlarının “kamu kaynaklarıyla üretilen ve hiçbir gizliliği olmayan bilgilere erişimin gereksiz yere kısıtlanmaması, vatandaşların, kendileriyle ilgili bilgilere kolayca erişiminin sağlanması ve kamusal hizmetle yükümlü kurum ve kuruluşların çalışmalarını görmesini, izlemesini, bilgilenmesini sağlamak amacıyla”⁶⁷ belirlenmesi gerektiğinden bahseder.

Yasaya ilişkin TBMM Genel Kurul Görüşme Tutanakları incelendiğinde, ancak “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları” başlığı altında düzenlemesi yapılan istisnaların, objektif ve hukuki ölçütlerinin açıklığa kavuşturulmasıyla Kanunun amacına uygun hale getirilebileceğinden bahsedildiği görülmektedir.

1. Yargı Denetimi Dışında Kalan İşlemler

Kanunda belirtilen istisnalar dışında kural olarak bütün idari işlemler bilgi edinme hakkının konusudur. İdari işlemlerden yargı denetimi dışında kalanlar ise, kural olarak, bu hak kapsamı dışındadır. Ancak, yargı denetimi dışında

⁶⁷ <http://www.tbmm.gov.tr/>

kalan bir idari işlem kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, söz konusu işlem bilgi edinme hakkı kapsamındadır. Ancak bu şekilde sağlanan bilgi edinme hakkı, işlemin yargı denetimine açılması sonucunu doğurmaz.

İstisnanın istisnasının yer aldığı bu düzenleme bizi önemli bir tartışmaya götürür; zira, idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olduğu anayasa ilkesine rağmen, bazı işlemler bakımından bu genel kurala anayasada birtakım istisnalar getirilmiştir. Yüksek Askeri Şura kararları bunlardan biridir (AY.m.125/2).

Burada tartışma yaratacak olan, bilgi edinme hakkının kullanılması yoluyla elde edilecek bilgi veya belgelerin yargı denetimi dışında bırakılan kimi idari işlemleri dolaylı yoldan yargısal denetime açıp açmayacağıdır. Zira, idari yargı denetimi dışında bırakılan bir işleme dayanak teşkil eden ve bilgi edinme hakkının kullanılmasıyla edinilecek olan işlemlerin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle iptali yoluna gidilmesine mevzuatta bir engel bulunmamaktadır. Söz konusu işlemlerin iptali halinde, alınan iptal kararının icaplarına göre, idarenin gecikmeksizin işlem tesis etmesi anayasal ve yasal bir zorunluluktur (İYUK 28/1; AY.m.138/4). İptali istenen işlemlerin neden olduğu ve yargı denetimi dışında bırakılan idari işlemlerin de, diğer işlemler gibi düzeltilmesi/değiştirilmesi iptal kararının icaplardan sayılmalıdır. Sonuçta, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile getirilen bu düzenlemenin yargı denetimine kapalı olan idari işlemleri dolaylı yoldan denetime açtığı veya ileride bunların da yargı denetimine açılması yönünde düzenlemeleri doğuracağı tartışmaları,

bu hakla hedeflenen demokratik ve şeffaf yönetimin gereği gibi yerine getirilmesinin önünü açacaktır.

Diğer yandan, maddenin tasarı metninin Avrupa Birliği Uyum Komisyonunda görüşülmesi sırasında, bazı işlemlerin yargı denetimi dışında bırakılması ile bu işlemler hakkında bilgi edinme hakkının kullanılmasının farklı şeyler olduğu belirtilmiş, söz konusu işlemlerin yine yargı denetimi dışında kalabileceği, ancak, kişilerin bu işlemler hakkında bilgi edinmeleri yolunun kapatılmaması gerektiği görüşü benimsenmiştir. AB ülkelerinde bu tür bir sınırlama bulunmadığını da göz önünde bulunduran Komisyon, maddenin tasarı metninden çıkarılmasını öngören bir önerge kabul etmiştir.

2. Devlet Sırrına İlişkin Bilgi veya Belgeler

Kanun bilgi edinme hakkının sınırlarını düzenlerken bütün gizlilik dereceli bilgi veya belgeleri bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutmamış, açıklanması halinde devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla devlet sırrı olan bilgi veya belgeleri bu hak kapsamı dışında tutmuştur.

Maddede belirtilen iki koşulun birlikte gerçekleşmesi halinde, söz konusu bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkının konusu olmaz. Bununla birlikte, madde metninde belirtilen iki koşulun açık, anlaşılabilir ve objektif olduğu söylenemez. Zira, açık zararın nasıl gerçekleşeceği, bunun koşulları Kanunda açıkça ve ayrıca ifade edilmemektedir. Hal böyleyken, maddenin ve

dolayısıyla Kanunda yer alan sınırlamaların dar yorumlanması, Kanunun ruhuna daha uygun olacaktır.

Devlet gizliliği tanımlanması güç bir kavramdır. Bu konuda öğretiyeye yardımcı olabilecek pek az sayıda yüksek yargı kararı bulunmaktadır. Öte yandan, Devlet Sırları Kanun Tasarısında “devlet sırrı” kavramı(m.3), gizli kalması gereken bilgi ve belgelerin nelerden ibaret olduğu(m.4), devlet sırrını ve gizli kalması gereken bilgi ve belgeleri belirleme yetkisinin kimde olduğu(m.6/7) ve bu hükümlere aykırı davranılmasına bağlanan cezai yaptırımlar(m.12) açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bütün bu düzenlemelere rağmen, hangi bilginin gerçekten “devlet gizliliği” ya da “devlet sırrı” kapsamına girdiğini saptamak kolay değildir; zira, idare hukuku alanında hangi tür bilgilerin gizli tutulması gerektiği sayma yoluyla belirlenmiş değildir. Daha da önemlisi, idare hukukunda açıklık genel bir ilke olarak kabul edilmemiştir.

3. Ülkenin Ekonomik Çıkarlarına İlişkin Bilgi veya Belgeler

Bilgi edinme hakkı, açıklanması ya da zamanından önce açıklanması halinde *ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek* veya haksız rekabet ve kazançta sebep olacak bilgi veya belgeleri kapsamaz.

Kanunun “ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi veya belgeler” başlıklı 17. maddesi Avrupa Birliği Uyum Komisyonu’nda verilen bir önerge ile değiştirilerek son halini almıştır. Nitekim, maddenin tasarısı metninde *“devletin ulusal ekonomik politikasının yürütülmesine zarar verecek nitelikte*

bilgi ve belgelerin Kanun kapsamı dışında olduğu” ifade edilmekteydi. Ancak bu ifade, Komisyonda, vatandaşın bilgi edinme hakkının özünü zedeleyecek genişlikte bir düzenleme olarak algılanmış, AB ülkeleri mevzuatı da incelenerek bu sınırlama “*ülkenin ekonomik çıkarları*” şeklinde değiştirilmiştir.

4. İstihbarata İlişkin Bilgi veya Belgeler

Bilgi edinme hakkı, kural olarak, istihbarata ilişkin bilgi veya belgeleri kapsamaz. 4982 sayılı Kanun, bilginin kaynağı bakımından sivil ve askeri istihbarat birimleri arasında herhangi bir ayırım yapmamaktadır. Ancak, Kanun, sivil ve askeri istihbarat birimlerince oluşturulan ve kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte olan bilgi veya belgelerin bilgi edinme hakkı kapsamında olduğunu kabul etmiştir.

Böylece, idarenin keyfi davranışlarının ve oluşabilecek hak kayıplarının önüne geçilmek istenmiş olabilir. Örneğin ; askeri liselerden uzaklaştırılan öğrenciler hakkında alınan kararlar askeri istihbarat birimlerinin ellerinde bulunan bilgi ve belgelere dayanır. Uzaklaştırma/ilişik kesme işlemine temel olan bu bilgilerin asılsız olduğunun tespiti bilgi edinme hakkının kullanılmasıyla mümkün olacaktır. Sonuçta, oluşturulan bu bilgilerin objektif ya da hukuka uygun olmadığı gerekçeleriyle idari yargı yoluna başvurma hakkı saklıdır. Böylece idare hukuka uygun davranmaya zorlanmaktadır.

İstihbarata ilişkin bilgi ve belgelerin devlet sırrı kapsamında değerlendirilmesinin kaçınılmaz olduğu; dolayısıyla, tekrarı önlemek

bakımından istihbarata ilişkin bilgi ve belgeleri düzenleyen 18. maddenin tasarı metninden çıkarılması gerektiği Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'nda bir önerge ile kabul edilmiştir. Fakat, istihbarata ilişkin bilgi ve belgelerin düzenlendiği madde ayrı bir başlık halinde yasalaşmıştır.

Meclis Adalet Komisyonunda kanun tasarısının görüşülmesi aşamasında, tasarinın 15. maddesinde düzenlenen ve yargı denetimi dışında kalan idari işlemlerden kişinin çalışma hayatını, mesleki geleceğini ve meslek onurunu etkileyebilecek nitelikte olanların bilgi edinme hakkı kapsamı içinde yer almasının uygun olacağı düşüncesiyle madde metninin yeniden düzenlendiği, Tasarı'nın 18. maddesine 15. maddede yapılan düzenlemeye paralel olarak, bilgi ve belgelerin *kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte olması halinde, istihbarata ilişkin bilgi ve belgelerin bilgi edinme hakkı kapsamı içine almak amacıyla ikinci fıkra eklendiği* belirtilmiştir.

5. İdari Soruşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler

Kurum ve kuruluşların yetkili birimlerince yürütülen idari soruşturmalara ilişkin bilgi veya belgeler kural olarak bilgi edinme hakkı kapsamındadır (md.19). Bu bilgilerden, açıklanması veya zamanından önce açıklanması halinde, kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak bilgi veya belgeler 4982 sayılı Kanun kapsamı dışındadır.

Yürütülen idari soruşturmalara ilişkin bilgi veya belgelerin açıklanması kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını ya da güvenliğini

tehlikeye sokacak; soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek; gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek nitelikte olursa, bu bilgi veya belgeler de bilgi edinme hakkına konu olmazlar(md.19/b,c,d).

Yalnızca “yürütülen” idari soruşturmalara ilişkin bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuştur. Sonuçlanmış, tamamlanmış idari soruşturmalara ilişkin bilgi veya belgeler ise bilgi edinme hakkı kapsamındadır.

6. Adli Soruşturma ve Kovuşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler

Kural olarak, açıklanması veya zamanından önce açıklanması halinde;

- a. Suç işlenmesine yol açacak,
- b. Suçların önlenmesi ve soruşturulması ya da suçluların kanuni yollarla kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek,
- c. Yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek,
- d. Hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlal edecek nitelikte olan adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır .

Belirtilen bilgi veya belgelerin adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin olması madde metninde yer almamakta, maddenin başlığından anlaşılmaktadır.

Nitekim, Kanun tasarı halindeyken, söz konusu madde Avrupa Birliği Uyum

Komisyonunda tartişılmış ve metnin son fıkrasında yargı ile ilgili işlemlerde uygulanan hűkűmlerin saklı olduğunun belirtilmeye çalışıldığı; ancak ifade biçiminin amacı karşılamaktan uzak ve duraksamalara yol açacak nitelikte olduğu vurgulanmıştır.

7. Özel Hayatın Gizliliği

Bilgi edinme hakkı kişinin sağlık bilgileri ile Őzel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız műdahale oluşturacak bilgi veya belgeleri kapsamaz. Burada ifade edilen haksız műdahalenin nasıl yorumlanacağı Őnemlidir. Zira, haksız műdahale oluşturmayacak bilgi veya belgeler bakımından “Őzel hayatın gizliliği” kuralı işletilmeyecek midir? Ayrıca, kişinin izin verdiği haller saklı tutulmuştur. Dolayısıyla, açıklanacak bilgi veya belgeler kişinin sağlık bilgileri ile Őzel veya aile hayatına, şeref ve haysiyetine ve ekonomik değerlerine haksız műdahale oluştursa bile, bilgi edinme hakkının kapsamına dahil sayılabilecektir. Maddede rızanın nasıl yapılacağı konusunda açıklık yoktur. Dolayısıyla, kişinin yazılı ya da sűzlű, resmi ya da gayri resmi her tűrlű rıza beyanı geçerli sayılmalıdır.

Kamu yararının gerektirdiği hallerde, kişisel bilgi veya belgeler, ilgili kişiye en az yedi gűn Őnceden haber verilerek yazılı rızası alınmak koşuluyla kurum ve kuruluşlar tarafından açıklanabilir (md.21/2).

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu “kamu yararının gerektirdiği haller” bakımından açıklık getirmemekle birlikte, bu hallere Özel hayatın gizliliğine

haksız müdahaleye nazaran üstünlük tanımış ve ilgilinin yazılı rızası alınmak koşuluyla, söz konusu bilgi veya belgelerin bilgi edinme hakkına konu olacağını kabul etmiştir.

Maddenin hazırlanması aşamasına bakıldığında, özel hayatın gizliliğini düzenleyen 21. madde üzerinde Avrupa Birliği Uyum Komisyonu tarafından bir önerenin kabul edildiği ve sadece aile yaşamının değil; ama aynı zamanda özel hayatın da kapsam dışında olmasının Komisyon tarafından kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca komisyon “ekonomik değer” kavramının belirsizlik taşıdığı ve bu nedenle değiştirilmesi gerektiği görüşünü ileri sürülmüştür.

8. Haberleşmenin Gizliliği

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kural olarak haberleşmenin gizliliği esasını kabul etmiş, bu esası ihlal edecek bilgi veya belgelerin bilgi edinme hakkına konu olamayacağını hükme bağlamıştır (md.22).

9. Ticari Sır

Kimi bilgi veya belgeler diğer kanunlarda “açıkça” ticari sır olarak nitelendirilebilir. Bu halleri 4982 sayılı Kanun dikkate almış ve söz konusu bilgi veya belgeleri bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutmuştur . Kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması kaydıyla

sağlanan ticari ve mali bilgiler de bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuştur(md.23). Düzenlemenin uygulanabilmesi, edinilen bilgi veya belgelerin ticari ve mali nitelikte olması ve kurum ve kuruluşlar tarafından gizli kalmak kaydıyla sağlanmasını gerektirir. Hangi tür bilgi veya belgenin ticari ve mali nitelikte sayılacağı, esas bilgiye kaynaklık eden diğer bilgilerin de aynı nitelikleri taşımasının gerekip gerekmediği Kanunda açıkça ifade edilmemiştir.

10. Fikir ve Sanat Eserleri

Kanun fikir ve sanat eserlerine ilişkin olarak yapılacak bilgi edinme başvuruları bakımından ilgili Kanun hükümlerinin uygulanacağını kabul etmiştir (md.24).

11. Kurum İçi Düzenlemeler

Kanun, belli koşullarda kurum içi düzenlemelerin bilgi edinme hakkına konu olamayacağını kabul etmiştir. Genel kural; “kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır.” şeklindedir.

Kurum içi düzenlemelerin bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulabilmesi için öncelikle istenen bilgi veya belgenin kamuoyunu ilgilendirmiyor olması

gerekir. “Kamuoyunu ilgilendirmeme” unsuru Kanunda detaylandırılmamakta, bu sayede kurum ve kuruluşların takdir hakları genişletilmektedir.

Kanun, kurum ve kuruluşların kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemelerden “etkilenen” kurum çalışanları bakımından bilgi edinme hakkını geniş yorumlamış ve bunların hakkını saklı tutmuştur.

12. Kurum İçi Görüş, Bilgi Notu ve Tavsiyeler

Bilgi edinme hakkı kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere, elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgeleri de kapsar. Söz konusu bilgi veya belgelerden kurum ve kuruluşlar tarafından aksi kararlaştırılmış olanlar 4982 sayılı Kanun gereği bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır. Bu kural mutlak olmayıp, “bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, tıbbi, mali, hukuki ve benzeri uzmanlık alanlarında yasal olarak görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, birim ya da kurumların görüşleri, kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi kaydıyla” bilgi edinme hakkı kapsamında kabul edilmiştir. Yasa uzmanlık alanlarını sınırlı sayıda saymak yerine, bu alanlardan örnekler vererek, bunların genişletilebileceğini kabul etmiştir. Sonuçta, kurum ve kuruluşların kararlarına esas teşkil etmeyen ve bu Kanun kapsamı dışında olacağı kararlaştırılan görüşler bu hak kapsamında değildir.

Meclis Adalet Komisyonu görüşmelerinde, maddenin karşılık bulduğu tasarısının 26. maddesinin birinci fıkrasına, kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, fıkrada sayılan bilgi veya belgeleri fıkra kapsamına almak amacıyla “*bilgi veya belgeler*” ibaresi eklenmiş, ikinci fıkradaki “*istatistiki*” kelimesi “*istatistik*” olarak düzeltilmek suretiyle, fıkrada redaksiyon yapılmıştır.

13. Tavsiye ve Mütalaa Talepleri

Bilgi edinme hakkının konusunu kurum ve kuruluşların sahip oldukları bilgi veya belgeler oluştururken, tavsiye ve mütalaa talepleri, kural olarak, bu hak kapsamı dışındadır. Meclis Adalet Komisyonu görüşmeleri sırasında Tasarıya, “Tavsiye ve mütalaa” başlığı altında tavsiye ve mütalaa taleplerini bu Kanun kapsamı dışında tutmak amacıyla 27. madde ilave edilmiş ve madde bu değişiklikle yasalaşmıştır.

Kanunun “tavsiye ve mütalaa” yerine, “tavsiye veya mütalaa” ifadesini kullanması daha doğru olabilirdi. Zira, bilgi edinme başvuruları kurum ve kuruluşun salt tavsiyesini ya da mütalaasını ya da her ikisini içerecek şekilde yapılabilmektedir.

14. Gizliliği Kaldırılan Bilgi veya Belgeler

Gizlilik, “belli sayıda kişilere yönelik açıklık” olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, “kapalılık” ile “gizlilik” arasında ayırım olduğu da belirtilmektedir. Kapalılık, etkinliklerin ve dosyaların yönetim dışında görünmemesi anlamına gelir. Gizlilikte önemli olan bilginin ya da içeriğin başkalarınca bilinmemesidir. Bu işlevde özellikle gizleme saklı tutma ödevi bulunmaktadır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununda gizliliğin düzenlediği diğer bir hüküm gizliliği kaldırılan bilgi veya belgeler hakkındadır. Eskiden gizli olarak kabul edilen bilgi veya belgelerin zamanla gizliliğinin kaldırılmış olması halinde, bunlar Kanunda belirtilen diğer istisnalar kapsamına girmiyorsa, bilgi edinme hakkının konusu olabilmektedir (md.28).

XVIII. Kanuna Aykırılığın Müeyyidesi

1. Kanunu Uygulayanlar Bakımından

4982 sayılı Kanun bilgi edinme hakkının etkin bir şekilde kullanılabilmesi için bu Kanunun uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan memur ve diğer kamu görevlilerinin sorumluluğuna hükmetmiştir. Buna göre; söz konusu “memurlar ve kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır (md.29/1).” Memur ve diğer kamu görevlilerinin işledikleri fiillerin genel

hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi, onlar hakkında disiplin cezası uygulamasını engellemez.

2. Elde Edilen Bilgi veya Belgelerin Kullanılması Bakımından

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, gerçek ve tüzel kişilerin bilgi edinme hakkını kullanarak elde ettikleri bilgi ve belgelerin ticari amaçla çoğaltılmasını ve kullanılmasını yasaklamıştır. Erişilen bilgi ve belgelerin çoğaltılması ve kullanılması yasağı “ticari amaçla” sınırlı olup, bunun dışında herhangi bir amaçla söz konusu bilgi ve belgelerin çoğaltılması ve kullanılması hukuka aykırılık teşkil etmeyecektir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Tasarısının ilk halinde, bu maddeye yer verilmediği, Meclis Adalet Komisyonunda yapılan görüşmeler sırasında, Tasarının 28. maddesine *"bu Kanunla erişilen bilgi ve belgelerin ticari amaçla çoğaltılıp kullanılmasını yasaklamak"* amacıyla bu fıkranın ilave edildiği görülmektedir.

Kanun, “Ceza Hükümleri” başlıklı 29. maddesinde bilgi edinme yoluyla erişilen bilgi ve belgelerin ticari amaçla çoğaltılamayacağını ve kullanılamayacağını düzenledikten sonra, bu kuralın ihlaline bağlanan yaptırımları düzenlememiştir. Buna karşın, Yönetmelikte yer alan “Bu madde hükmüne aykırı olarak erişilen bilgi veya belgeleri ticari amaçla çoğaltanlar, kullananlar veya yayınlayanlar hakkında kanunların cezai ve hukuki sorumluluğa ilişkin hükümleri uygulanır” şeklindeki düzenleme, hem

yönetmelikle suç oluşturma gibi hukuksal açıdan kabul edilemez bir yaklaşım içine girmekte ve hem de “cezai ve hukuki” gibi belirsiz ve uygulamada kargaşaya yol açabilecek bir düzenleme getirmektedir⁶⁸.

XIX. Rapor Düzenlenmesi

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu bir yandan kurum ve kuruluşların “bilgi verme yükümlülüğü”nü düzenlerken, diğer yandan, 30. madde ile, söz konusu kurum ve kuruluşların bir önceki yıla ait raporlarını her yıl Şubat ayının sonuna kadar Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna göndermesini kabul etmektedir. Bu raporlar bir önceki yıla ait olmalı ve aşağıda sayılan bilgileri içermelidir;

- a. Kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısı,
- b. Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısı,
- c. Reddedilen başvuru sayısı ve bunların dağılımını gösterir istatistik bilgileri,
- d. Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak ya da bu nitelikteki bilgiler ayrılarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısı,
- e. Başvurunun reddedilmesi üzerine itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçları.

⁶⁸ Bilgi Edinme Hakkı Sempozyumu, Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2004, s.55.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, ilgili ve ilişkili kamu kurum ve kuruluşları bakımından, bunların düzenledikleri raporları bağlı, ilgili ya da ilişkili oldukları bakanlık vasıtasıyla Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna iletmelerini öngörmüştür.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, söz konusu kurum ve kuruluşların raporları ile birlikte hazırlayacağı genel raporu her yıl Nisan ayının sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nca bu raporlar kendilerine iletilmesini takip eden iki ay içinde kamuoyuna açıklanır(md.30). Böylece Kanun, bilgi edinme başvurularının kamu kurum ve kuruluşları ile Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu tarafından nasıl değerlendirildiğinin hak sahiplerince bilinmesini istenmiş; hazırlanacak raporların aleni olduğunu kabul etmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısının Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'nda görüşülmesi sırasında, verilen bir önerge ile, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun hazırlayacağı raporların İnsan Hakları Komisyonu'nda görüşülmesi ve komisyona açıklanması öngörülmüştür. Ancak, kabul edilen bu önerge 4982 sayılı Kanun'un esas metnine yansıtılmamıştır.

Ayrıca, TBMM'nin çalışma takvimi dikkate alınarak, kurul tarafından sunulacak raporun sunulma tarihinin Mayıs'tan Nisan'a çekilmesi önerilmiş ve bu önergeye paralel bir düzenleme Kanunda yer almıştır.

Benzer bir düzenleme, Meclis Adalet Komisyonunda kabul edilerek, tasarının 29. maddesinin (c) bendindeki "istatistiki" kelimesi "istatistik" olarak

düzeltilmiş, ikinci fıkrasındaki “Mayıs ayında” ifadesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çalışma takvimi dikkate alınarak “Nisan ayının sonuna kadar” şeklinde değiştirilmiş ve fıkranın sonuna, bu raporların takip eden iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nca kamuoyuna açıklanacağına dair bir cümle ilave edilmiş ve kabul edilmiştir.

Tasarıda uygulamaya ilişkin esas ve usullerin öngörüldüğü yönetmeliğin düzenlendiği 30. maddesinde herhangi bir süre öngörülmemiştir. Bu durumlarda, yönetmeliğin çıkarılmasının uzun süre gecikebileceği dikkate alınarak, zorlayıcı olması bakımından, Yönetmeliğin çıkarılması için 6 aylık bir süre konması Komisyon görüşmelerinde⁶⁹ uygun bulunmuştur. Sonuçta, 4982 sayılı Kanunun uygulanması ile ilgili esas ve usullerin belirlenmesine ilişkin Yönetmelik⁷⁰, Kanunun yayımını takip eden altı ay içinde Başbakanlık tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulmuştur.

Tasarının ilk halinde “Adalet Bakanlığı” ifadesine yer verilmekle birlikte, Meclis Adalet Komisyonu görüşmeleri sırasında 14. maddede yapılan düzenlemeye paralel olarak “Adalet Bakanlığı” ifadesi “Başbakanlık” şeklinde değiştirilmiştir.

Tasarının yürürlüğe ilişkin 31. maddesi Kanunun yayımı tarihinden 6 ay sonra yürürlüğe girmesini öngörmesine karşın, Komisyon bu süreyi uzun bularak 3 ayla sınırlamıştır. Kanun'un 32. maddesi yürürlük tarihi olarak yayım tarihinden itibaren altı ay sonrasını benimsemiştir.

⁶⁹ Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ve Meclis Adalet Komisyonu

⁷⁰ Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, RG No: 25445, Karar Sayısı: 2004/7189, Yayım tarihi: 27.04.2004.

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA BİLGİ EDİNME HAKKI

I. İSVEÇ HUKUKUNDA

İsveç, “Ombudsman” ve “herkesin resmi belgelere serbestçe erişmesi ilkesi” gibi dünyada birçok ülkeye örnek olan hukuk kurallarının ortaya çıktığı bir ülkedir.⁷¹

İsveç’te, herkesin resmi belgelere serbestçe erişmesi ilkesi (offentlightsprincipen) çok eski bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. 1766 tarihli Basın Özgürlüğü Kanunu dünyanın ilk Bilgi Edinme Hakkı Kanunu olmuş ve İsveç’i dünya üzerinde, bilgi edinme hakkının en uzun geçmişe sahip olduğu ülke yapmıştır. Açıklık ilkesi 1766 tarihli Kanunda basın hakkıyla birlikte düzenlenmiştir.⁷²

⁷¹ Anderson, Stanley V., Public Access to Government Files in Sweden, AJDL, vol.21, Summer 1973, no.3, s.427, dn.40 ve 449, dn.163.akt. C.Kaya, İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin, 2005., s.307.

⁷² Anderson, s.422. ibid, s.308.

1766 yılında kabul edilen ve günümüze kadar gelen Kanunun bugünkü versiyonu 5 Nisan 1949 tarihli Basın Özgürlüğü Kanunu'dur. Bu kanun, İsveç Anayasası'nın bir parçasıdır.⁷³

İsveç'te resmi belgelere erişim istemi kamu otoritelerine yapılır. Kanunda kamu otoritesi kavramının ne anlama geldiği belirtilmemiş⁷⁴ olmakla birlikte, bu kavramın devlete ve belediye idaresine dahil kuruluşları kapsadığı söylenebilir. Hükümet, merkezi kamu otoriteleri, ticari kamu birimleri, mahkemeler, yerel kurullar bu nitelikteki kamu otoritelerine örnek teşkil eder. Buna karşılık, devlet veya bir belediye, bütünüyle sahip olsa veya kontrol etse bile şirketler, dernekler ve vakıflar kamu otoritesi sayılmaz. Yine Parlamento (Riksdag), il meclisleri ve belediye meclisleri de kamu otoritesi olarak kabul edilmez.⁷⁵

Resmi belgelere erişim hakkına, kural olarak, bütün İsveç vatandaşları ve İsveç'te sürekli şekilde ikamet eden yabancılar sahiptir. Erişim istemi resmi belgeler için yapılabilir. Belge, kısaca, yazılı, görsel ve işitsel tarzda bilgiler içeren bir nesne olarak belirlenmiştir.⁷⁶

⁷³ Tekin Akıllıoğlu, Yönetim Önünde Savunma Hakları, 1983, s.117.

⁷⁴ Gizlilik Kanunu'nda da kamu otoritesi kavramının ne anlama geldiği yolunda bir hüküm bulunmamaktadır. Swedish Ministry of Justice, Public Access to Information and Secrecy with Swedish Authorities, Stockholm, December 2004, s.16.akt. C.Kaya, 2005, s.310.

⁷⁵ ibid, s.311.

⁷⁶ Swedish Ministry of Justice, s.10., ibid, s.311.

Resmi bir belgeye erişmek isteyen kişi, belgeyi bulunduran kamu otoritesine sözlü⁷⁷ veya yazılı bir istemde bulunur (m.14/1). Kamu otoritesi resmi bir belgeye erişmek isteyen kişinin kimliğini belirtmesini isteyemez. Buna “anonim kalma hakkı”(the right to remain anonymous) adı verilir.⁷⁸ Bu hükmün amacı, kamu otoritelerinin resmi belgelere erişim isteminde bulunan kişileri kayıt altına alma ve bunu yaparken de taciz etme yoluyla cezalandırmak istemesini engellemektedir. Çünkü kamu otoritelerinin herhangi bir olumsuz reaksiyonu, resmi belgelere erişmek isteyen kişiler üzerinde olumsuz etki yapar ve uygulamada bu hakkın kullanılmasını önemli ölçüde zayıflatır.⁷⁹ Yine kamu otoritesi resmi bir belgeye erişmek isteyen kişinin bu belgeyi hangi amaçla kullanacağını belirtmesini de isteyemez (FPA,m.14/3). Bunlara rağmen, gizli olan bir belgenin sadece belirli amaçlar için kullanılmak istenmesi halinde, ortada bir zarar riski yoksa, kamu otoritesi, belgeye erişme konusunda bir karar verebilmek amacıyla, belgeyi kimin elde etmek istediği ve hangi amaçla/amaçlarla kullanacağını belirtmesini ister. Bu durumda başvuru sahibi, kimliğinin ve belgeyi hangi amaçla kullanacağını belirtir veya onu elde etmekten vazgeçer⁸⁰.

⁷⁷ Müracaatın mutad şekli sözlü olanıdır. Petren,s.46;Linberg,s.42., ibid, s.311.

⁷⁸ Österdahl,s.340, ibid., s.311.

⁷⁹ Österdahl,s.340, akt.Kaya, 2005.,s.311.

⁸⁰ Swedish Ministry of Justice, s.14., ibid, s.313

Yine başvuru sahibi belgeye erişmek için herhangi bir gerekçe belirtmek zorunda olmadığı gibi, kamu otoritesi, kişiden, belgeye erişmedeki hukuki yararını kanıtlamasını da isteyemez⁸¹.

Resmi belgelere erişmek isteyen kişi, istediği belgeyi kamu otoritesinin anlayabileceği şekilde açıklamalıdır. Başvuru sahibi, “ilgili belgeler” gibi genel bir ifade kullanarak belgeyi isteyemez.⁸²

Resmi belgeye erişim istemi kamu otoritesi tarafından “derhal” yerine getirilir (FPA,m.12/1,13/2). Kanunda bu konuda belirli bir süre kaydı öngörülmemiştir.

Bir belgeyi inceleme herhangi bir şekli ücrete tabi değildir (FPA,m.12/1). İnceleme dışında resmi belgelere erişmek isteyen kişiler sabit bir ücret karşılığında belgenin bir transkriptini veya fotokopisini elde etme hakkına da sahiptir.⁸³

Kamu otoritesi bir belgeye erişim sağlarken, bazen kişinin bunu kullanma hakkına sınır getirebilir. Örneğin, belgenin yayınlanmasını ve araştırma dışında bir amaçla kullanılmasını yasaklayabilir⁸⁴. Resmi belgeye bir kez erişim izni verildiğinde artık bu izin geri alınamaz. Çünkü erişime izin verildiği tarihten itibaren belgenin içeriğini herkesin bildiği varsayılır.⁸⁵

⁸¹ Herlitz, s.54; Österdahl, s.340,351., ibid, s.313.

⁸² Petren, s.46.,ibid s.313.

⁸³ İlk on sayfa fotokopi ücretsizdir.Lidberg,s.42; ibid, s.315.

⁸⁴ Swedish Ministry of Justice için bkz. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/584>

⁸⁵ Petren,s.46. ibid, s.315.

İsveç Hukukuna göre, kanuni bir kısıtlama olmadıkça her türlü resmi belgeye erişilebilir.⁸⁶ İstisnalar tahdididir. Resmi belgeler bu sayılanlardan başka çıkarların korunması amacıyla gizli tutulamaz.⁸⁷ Ayrıca istisnalar mutlak (mandatory-absolute) olmayıp, kamu otoritelerine takdir yetkisi vermektedir.⁸⁸

Basın Özgürlüğü Kanunu, resmi belgelere erişim hakkına getirilen istisnaların özel bir kanunda detaylı düzenlenmesini öngörmüştür. Bu doğrultuda 1 Ocak 1981 tarihinde yürürlüğe giren ve özel bir kanun olan Gizlilik Kanunu'nda (Secrecy Act) hangi belgelerin gizli olduğu titizlikle belirlenmiştir. Gizlilik Kanunu kural olarak kamusal faaliyetler ile ilgili bütün gizlilik hallerini düzenlemiştir.⁸⁹

Gizlilik Kanunu'nda gizlilik kavramı tanımlanmıştır. Buna göre gizlilik, sözlü şekilde, resmi bir belgeye erişim sağlama şeklinde ya da herhangi bir diğer şekilde bilgi açıklama konusunda getirilen yasak; halkın resmi bir belgeyi elde etme hakkına getirilen bir kısıtlamadır.

Gizlilik Kanunu, gizli bir bilginin bir kamu otoritesinin kendi içinde veya bir kamu otoritesi ile diğer bir kamu otoritesi arasında paylaşılmasını da, izin verdiği haller istisna olmak üzere, yasaklamıştır.⁹⁰

⁸⁶ Petren, s.42. ibid., s.315.

⁸⁷ Österdahl,s.342. ibid, s.315.

⁸⁸ Österdahl,s.349. ibid., s.315.

⁸⁹ bkz. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/584>

⁹⁰ Macdonald-Jones,s.856, akt.Kaya, s.317

Hükümet, belgelerin gizli tutulması konusunda karar verme yetkisine sahip değildir. Bu yetki münhasıran İsveç Parlamentosuna (Rickdag) aittir. Bununla birlikte, hükümete, Gizlilik Kanunundaki hükümlerin uygulanması ile ilgili olarak ikincil düzenlemeler yapma yetkisi tanınmıştır (FPA, m.2/2).⁹¹

Gizlilik Kanunu'nda, gizliliğin zaman sınırı da düzenlenmiştir. Buna göre, korunan çıkara bağlı olarak belgeler iki ila yetmiş yıl arasında gizli tutulur.⁹² Bu süreler dolduğunda belgeye serbestçe erişim mümkündür. Ancak bazen bu süreler dolmadan da bilgi ve belgelere erişilebilir. Çünkü bu süreler maksimumdur ve korunan çıkar sona erdiğinde, belgeye süre dolmadan önce de erişilebilir.⁹³

Gizliliği ihlal edenlere verilecek cezalar, Ceza Kanununda “meslek gizliliğinin ihlali” başlığı altında(md. 3) düzenlenmiştir. Buna göre kasıtlı olarak mesleki gizlilik ihlal edilirse para cezası veya maksimum 1 yıla kadar hapis cezası uygulanır. İhmal ile mesleki gizlilik ihlal edilirse para cezası uygulanır. Çok ciddi olmayan ihmal hallerinde ise herhangi bir ceza verilmez.⁹⁴

Kamu otoritesi belgeye erişim istemini reddederse, kayıtlamalar getirirse veya tam olarak yerine getirmezse, bu karara karşı İl İdare Mahkemesine (Landsratter-The First Instance County Administrative Court) başvuru hakkı vardır. Bu mahkemenin kararına karşı İdari Temyiz Mahkemesine

⁹¹ bkz. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/584>

⁹² Musa Eken, Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı, Doktora Tezi, İzmir, 1993, s.120.

⁹³ Petren,s.44. akt.Kaya, s.317.

⁹⁴ bkz. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/584>

(Kammarratter-Administrative Court of Appeal) ve nihayetinde Yüksek İdare Mahkemesine (Regeringsrätten-Supreme Administrative Court) başvurulabilir (FPA,m.15/1)⁹⁵. Dolayısıyla, İsveç'te her idari işleme karşı dava açma hakkı bulunmamasına rağmen, Basın Özgürlüğü Kanunu'nun 2.bölümünün 15.maddesi, resmi bir belgeye erişme istemi bir kamu otoritesi tarafından reddedilen kişiye, bu karar karşı son bir kez mahkemeye müracaat hakkı getirerek bu hakkı güvence altına almıştır.⁹⁶ Yargıya başvurma hakkının istisnası ise şudur: Resmi belgelere erişim istemi bir bakan tarafından reddedilen kişi, ancak, hükümete başvurabilir (FPA,m.15/1). Ayrıca kararları bağlayıcı olmayan Parlamento Ombudsman'ına müracaat edilebilir.⁹⁷ İsveç'te resmi belgelere erişim isteminin bir bakan tarafından reddedilmesi halinde bağımsız idari otoriteye müracaat hakkı bulunmamaktadır⁹⁸. Yine, bir belgenin verilmesi kararına karşı da başvuru hakkı bulunmamaktadır.Çünkü, böyle bir başvuru belgenin verilmesini geciktirirse açıklığın amacını ortadan kaldıracaktır.⁹⁹

⁹⁵ Macdonald-Jones,s.858-859; Lindberg,s.43. akt. Kaya, s.317.

⁹⁶ Petren,s.48. akt. Kaya, s.317.

⁹⁷ bkz.<http://www.sweden.gov.se/sb/d/584>

⁹⁸ Mendel, Freedom of Information, s.84. akt Kaya, s.317.

⁹⁹ Anderson, s. 424, dn. 22. akt. Kaya, s.318.

II. AMERİKAN HUKUKUNDA

ABD’de bilgi edinme hakkı ile ilgili ilk düzenleme 1789 tarihli “House-keeping Statute”dur.¹⁰⁰ Ardından 1946 tarihli Federal İdari Usul Kanunu’nda (Administrative Procedure Act-APA) bu hak tanınmıştır.¹⁰¹ Dolayısıyla, 1966 yılında yapılan ve 4 Temmuz 1967’de yürürlüğe giren modern Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (Freedom of Information Act 1966) İdari Usul Kanunu içerisine alınmıştır¹⁰².

Federal İdari Usul Kanunu idari usul sürecinde bilgi edinme hakkını yabancılar dahil herkese tanımıştır¹⁰³. Ancak bunun için “yeterli derecede ve doğrudan ilgili bulunma” şartı aranmıştır¹⁰⁴. Kanunun Anayasal dayanağını ise “due process” ilkesi oluşturmuştur¹⁰⁵. “Hukukun ve kanunların kabul ettiği esas ve usuller” şeklinde Türkçe’ye çevrilebilecek olan due process ilkesi, yargının, yasamanın ve yürütmenin bir karar alırken, kanunların öngörmüş olduğu usul kurallarına uygun davranması zorunluluğudur.¹⁰⁶ Başka bir görüşe göre, Amerikan Anayasasının ayrılmaz bir parçası olarak görülen Bilgi

¹⁰⁰ Birkinshaw, Freedom of Information, s.63. akt.Kaya, s.318.

¹⁰¹ T.C. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar arası Sempozyumu (17-18 Ocak 1998),Ankara 1998,s.19.Amerikan Federal İdari Usul Kanunu’nun tarihi gelişimi için bkz. Ali Ülkü Azrak; İdari Usulün Teorik Esasları ve Çeşitli Hukuk Sistemlerinde Gelişimi, Doktora Tezi, İstanbul, 1964, s.142 vd.

¹⁰² Kaya, 2005, s.320.

¹⁰³ Akıllıoğlu, Savunma Hakları, s. 112.

¹⁰⁴ Macdonald-Jones, s. 861. akt. Kaya, 2005, s.319.

¹⁰⁵ Akıllıoğlu, s.117.

¹⁰⁶ Galligan, s.191. akt. Kaya,2005, s.319.

Edinme Hakkı Kanunu¹⁰⁷, Anayasal due process ilkesinden ziyade, Kanunun gerekçesinde de belirtildiği gibi, hukuk devleti ve demokratik yaşam ilkelerine dayanmaktadır¹⁰⁸.

ABD Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'na göre "herkes" idare kayıtlarına erişim hakkına sahiptir. Herkes kavramının içerisine ABD vatandaşları ve yabancılar girmektedir. Aynı zamanda kayıtları tüzel kişiler de isteyebilir¹⁰⁹. Mahkemeler, kaydı belirtmekten yoksun geniş ve çok genel istemlerin idare tarafından kabul edilmemesini hukuka uygun bulmaktadır¹¹⁰. Kanun, yargı organı, yasama organı ve özel hukuk gerçek ve tüzel kişileri hariç "federal idareler" in sahip olduğu "idare kayıtları"na erişim hakkı tanımamaktadır¹¹¹. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (FOIA), kural olarak istemde bulunanın amacını ve kaydı kullanma niyetini gözönünde bulundurma hakkı vermemektedir¹¹².

İdare, erişim istemi yapıldıktan itibaren yirmi gün içinde isteme cevap verir. İlk müracaattan olumsuz cevap alan kişi, tüketilmesi zorunlu bir iç müracaat yolu olarak, ikinci aşamada kurum amirlerine müracaat etmelidir. Amir, başvuruya yirmi gün içinde cevap vermelidir. Amirin cevabı olumsuz ise, bu karara karşı

¹⁰⁷ Özay, Gün Işığında Yönetim, s.70.

¹⁰⁸ Akıllıoğlu, s.117.

¹⁰⁹ Hammit, administrative Process, s.19. akt.C.Kaya,2005,s.322.

¹¹⁰ Örnek olarak bkz. Marks v. DOJ, 578 F.2d 261, 263 (9th Cir.1978), Mason v. Callaway, 554 F.2d 129 (4th Cir.1977), cert. Denied, 434 U.S. 877, reh'g denied, 434 U.S.935 (1977).Nakleden Hammitt, Administrative Process, s.21. akt. Kaya, 2005, s.322

¹¹¹ Kaya, s.323

¹¹² Sait Güran; Hak Arama Özgürlüğünün İki Boyutu, Anayasa Yargısı, s.9, Ankara, 1993, s.32.

yargısal yollar da gösterilmelidir¹¹³. Belgelere ulaşma talebi yasaya aykırı biçimde reddolunan kişiler, mahkemelere başvurarak yargısal emir verilmesini sağlamak hakkına sahiptir.¹¹⁴

Kayıtları isteyen kişinin “zorunlu bir gereksinim” duyduğunu göstermesi halinde veya idare tarafından karar verilecek diğer durumlarda istem hızlandırılmış işleme tabi tutulabilir¹¹⁵. Zorunlu gereksinim şu anlama gelir¹¹⁶: Hızlandırılmış şekilde istenilen kayıtların edinilememesinin bir bireyin yaşamına veya vücut bütünlüğüne çok yakın bir tehdit oluşturmasının makul olarak beklenmesi; veya bilgiyi yayma işiyle temel olarak meşgul olan bir kişi tarafından yapılan bir istemle ilgili olarak, gerçek veya isnat şeklindeki Federal Hükümet aktivitesine ilişkin halka acil bildirim yapma. İdareler, hızlandırılmış işleme tabi tutma hakkı tanıdığı kayıtlara ilişkin istemleri mümkün olan en pratik şekilde işleme tabi tutar¹¹⁷.

Bilginin açıklanması kamu yararına ise ve başvuru sahibinin öncelikle ticari çıkarı bulunmuyorsa belgeler ücretsiz olarak ya da tespit edilenin altında bir ücret karşılığında sunulur¹¹⁸. Kamu yararını kanıtlama başvuru sahibine aittir.

¹¹³ 5 USC 552 (a) (6) (A) (ii)., The Freedom of Information Act için

bkz. <http://www.lectlaw.com/files/fia11.htm>

¹¹⁴ Güran, Hak Arama, s. 38-39.

¹¹⁵ 5 USC 552 (a) (6) (E) (i) (I) ve (II), The Freedom of Information Act için bkz.

<http://www.lectlaw.com/files/fia11.htm>

¹¹⁶ ibid., 5 USC 552 (a) (6) (E) (v) (I) ve (II).

¹¹⁷ ibid., 5 USC 552 (A) (6) (e) (iii).

¹¹⁸ ibid., 5 USC 552 (a) (4) (A) (iii).

Kamu yararının bulunup bulunmadığına karar vermede kesin bir formül bulunmamaktadır. Bununla birlikte, örneğin, belgenin verilmesinde tek bir kişiden ziyade belli bir insan topluluğunun çıkarı söz konusuysa, kamu yararı gerçekleşmiş demektir¹¹⁹.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununda kayıtlara erişimi sınırlayan ve çok genel şekilde formülize edilen dokuz istisnaya yer verilmiştir. Bir uyuşmazlık halinde istisnaların anlam ve kapsamını belirleme, kongrenin kanunu kabul ettiği dönemdeki niyetine bakılarak yargı organlarına bırakılmıştır¹²⁰. Mahkemeler istisnaların dar yorumlanması gereğine işaret etmektedir¹²¹. İstisnalar mutlak olarak düzenlenmemiş, kayıtları açıklayıp açıklamama idarelerin takdir yetkisine bırakılmıştır¹²². Mahkemenin açıklamama konusunda karar vermesi halinde, kayıtları açıklama konusunda idarelerin takdir yetkisi bulunmaz¹²³. Bilginin açıklanmaması gereken bilgi olduğunu ispat yükü, bilginin açıklanmasını önlemek isteyen tarafa aittir¹²⁴.

¹¹⁹ Hammitt-Sobel, s.233. akt. Kaya,2005.,s.327.

¹²⁰ Michael, United States, s.59. ABD’de bilgi edinme hakkına ilişkin davalar için bkz. Cann, Steven J., Administrative Law, Second Edition, Sage Publications, 1998, s. 141-192. akt. Kaya,2005.,s.328

¹²¹ Department of the Air Force v. Rose, 425 U.S. 352 at 361 (1976). Nakleden, Hammitt, Overview, s.5. akt.C.Kaya,2005.,s.328

¹²² Nak.Hammitt, Overview, s.6. akt.C.Kaya,s.328.

¹²³ Hammit, Overview, s.6. akt.C.Kaya,s.328.

¹²⁴ Vladeck, Reverse FOIA,s. 103. akt.C.Kaya,s.328.

Açıklanması özel yaşamın açıkça mazur görülemeyen ihlaline sebep olacak “kişisel”, “tıbbi” ve “benzer dosyalar” istisna kapsamındadır¹²⁵. Açıklanması özel yaşamın açıkça mazur görülemeyen ihlali kavramı, kişisel gizlilik çıkarı ile açıklamada kamu yararı çıkarı arasında adil bir denge kurulmasını gerektirir¹²⁶. Mahkemeler, bireylere verilen devlet kredileri ile ilgili kayıtlara, hukuka aykırı telefon dinlemeleri hakkında FBI kayıtlarına, milletvekili adaylarının askerlik hizmetleriyle ilgili kayıtlarına erişim istemlerinin, kişileri belirleyen detayların kaldırılması veya açıklamada üstün kamu yararı bulunması halleri dışında, istisna kapsamında yer aldığına karar vermiştir¹²⁷. Çalışanların izin ve tatillerini gösteren kayıtlar, mantar üretimi yapan kişilerin isimleri, devletten zirai yardım alan kişilerin almış oldukları yardım miktarı ve isim ve adresleri gibi kayıtlara erişim istemlerinde ise mahkemeler, özel yaşamla ilgili değerlerin ya hiç olmadığına ya da minimum düzeyde bulunduğuna karar vererek erişimin sağlanmasına hükmetmiştir¹²⁸.

ABD’de, bilgi edinme hakkı istemlerinin işleyişinin denetleyecek bağımsız kurul veya ombudsman bulunmamaktadır. Bu nedenle de idareleri kanuna uymaya zorlayacak, mahkemeye başvurma dışında herhangi bir yol yoktur¹²⁹. Mahkemede dava açabilmek için iki aşamalı idari başvuru yolunun

¹²⁵ Michael’a göre, bu istisna yaşayan insanlara uygulanır. Mirasçılara ve tüzel kişilere uygulanmaz. Michael, United States, s.70. akt.C.Kaya, s.330.

¹²⁶ Carome, Patrick J., Personal Privacy, in Eds. Harry A. Hammitt-David L. Sobel-Mark S. Zaid, Litigation Under the Federal Open Government Laws 2002, EPIC Publications, Twenty-first Edition 2002, s. 129. akt.C.Kaya, s.330.

¹²⁷ Carome, s. 134-139. akt.C.Kaya,s.331.

¹²⁸ Carome, s. 139-142. akt. Kaya,s.331

¹²⁹ Thurston, s. 85., akt. Kaya,s.331

tüketilmesi zorunludur¹³⁰. Davayı sadece bilgi edinme başvurusunda bulunan kişi veya kişiler açabilir¹³¹.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, yargılama sonunda, kayıtları keyfi veya ihmali davranışla vermediği anlaşılan görevlilere disiplin cezası uygulanmasını da benimsemiştir¹³².

İdareler kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak her yıl 1 Şubatta veya daha önce, Birleşik Devletler Başsavcısına bir rapor sunar¹³³. Her idare bu raporları halkın erişimine sunar¹³⁴.

III. FRANSIZ HUKUKUNDA

1978 tarihi Fransa'da bilgi edinme hakkı bakımından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Bu tarihten önce Fransız Hukukunda genel olarak idarenin uygun durumlarda ilgiliye bilgi verme konusunda takdir yetkisi söz

¹³⁰ Glitzenstein, Eric R.-Meyer, Kathrine A.,-Atwood, Amy, Litigation Strategy in FOIA Cases, in ds. Harry A. Hammitt- David L. Sobel-Mark S.Zaid,Litigation Under the Federal Open Government Laws 2002, EPIC Publications, Twenty-first Edition 2002, s.273. akt. Kaya, 2005.,s.331

¹³¹ McDonnell v. U.S., 4 F.3d 1227, 1236-1239(3d Cir. 1993); cf., Burka v. HHS, 142 F.3d 1286, 1290-91 (D.C.Cir.1998).Nakleden Glitzenstein-Meyer-Atwood, s.280.akt. Kaya, s.332

¹³² 5 USC 552 (a) (4) (F).,The Freedom of Information Act için bkz.

<http://www.lectlaw.com/files/fia11.htm>

¹³³ ibid., 5 USC 552 (e) (1).

¹³⁴ İbid., 5 USC 552 (e) (2).

konusu olmuştur¹³⁵. Bilgi edinme hakkı 1978 tarihine kadar Vergi Kanunu ve Belediyeler Kanunu gibi kanunlarda özel olarak düzenlenmiş iken, bu tarihte çıkartılan 78-17 ve 78-753 sayılı Kanunlarla bu hak genel bir şekilde düzenlenmiştir¹³⁶. Bu kanunlarla birlikte “idari belgelerin gizliliği ilkesi” yerini “idari belgelerin açıklığı ilkesi”ne bırakmıştır¹³⁷.

İdari Belgelere Erişme Hakkında Kanun, kişisel olan ve kişisel olmayan “idari belgeler”e erişme hakkını düzenlemektedir¹³⁸. Kanun, geniş anlamda idarenin kayıtlarında geçen her türlü bilgiye kişiler tarafından erişilmesine veya idare tarafından bilgi verilmesine ilişkindir¹³⁹.

İdari Belgelere Erişme Hakkında Kanuna göre, vatandaşlık sıfatı aranmaksızın, gerçek ve tüzel kişiler erişme hakkına sahiptir (m.1). Bu kişilerin başvurma sebeplerini veya başvurmak için herhangi bir menfaatlerini ispat etmelerine de gerek bulunmamaktadır¹⁴⁰.

Kanun devlete, yerel yönetimlere, diğer kamu hukuku tüzel kişilerine ve bir kamu hizmeti ifa eden özel hukuk kişilerine uygulanır (m.1)¹⁴¹. Burada yer alan kamu hizmeti ifa etme kavramı biraz belirsizdir. Bu kavram CADA'nın

¹³⁵ Akıllıoğlu, s.113.

¹³⁶ Akıllıoğlu, s. 150.

¹³⁷ Akıllıoğlu, s.118.

¹³⁸ Macdonald-Jones, s.811,817,818. akt. Kaya, s.336

¹³⁹ Akıllıoğlu, s.151.

¹⁴⁰ Akıllıoğlu, s.152.

¹⁴¹ Errera, Administrative Documents, s. 93,97; Errera, Right of Access, s. 187; Errera, National Security, s. 271. akt. Kaya, s.337

(İdari Belgelere Erişme Komisyonu) görüşleriyle şekillenmektedir¹⁴². Mahkemelerle ilgili belgeler Kanunun kapsamı dışındadır. Bu nitelikteki belgeler, yargı fonksiyonunun işleyişi ile ilgilidir ve bu nedenle idari belge olarak sayılmazlar.¹⁴³

Kanun idari belge sayılan ve sayılmayan belgeleri, bir tanım yapmaksızın tahdidi şekilde saymıştır¹⁴⁴. Erişilen belgeler, kanunda öngörülen şartlar çerçevesinde kamu hizmeti amacı dışında başka amaçlarla da kullanılabilir¹⁴⁵.

Kanuna göre, sadece tamamlanmış belgelere erişim hakkı söz konusu olup, idari işlemin hazırlanmasına yardımcı olan belgelere¹⁴⁶, idari işlem yapıncaya kadar erişim mümkün değildir¹⁴⁷. Bu hükmün getirilmesinin sebebi, idareyi karar alırken özgür bırakma düşüncesidir¹⁴⁸.

Erişme hakkı, belirli bir veya birden fazla kişi adına yürütülecek bir hizmet sözleşmesi çerçevesinde hazırlanan belgelere uygulanmaz. Örneğin bir meteoroloji idaresi bir ücret karşılığında belirli raporları vermek için özel bir kişiyle sözleşme yapabilir. İşte, üçüncü kişilerin bu raporlara erişme istemleri

¹⁴² Errera, Administrative Documents, s.97. akt. Kaya, s.337

¹⁴³ Errera, Administrative Documents, s.98. akt. Kaya, s.337

¹⁴⁴ Errera, Administrative Documents, s.93; Errera, National Security, s.271. akt. Kaya, s.337

¹⁴⁵ Macdonald-Jones, s.818; Banisar, s.32. akt. Kaya, s.339.

¹⁴⁶ Hazırlık belgelerinin kapsam dışı tutulması Fransa'da hem bilgi edinme hakkı hem de karar alma sürecine katılma olanağını sınırlandırmaktadır. Güran, Hak Arama, s.32.

¹⁴⁷ Errera, Administrative Documents, s. 100, dn.43. akt. Kaya, s.339.

¹⁴⁸ Errera, Administrative Documents, s. 100. akt.Kaya, s.339.

ticari amaçla yapılan bu sözleşmeye zarar vereceği gerekçesiyle reddedilir¹⁴⁹. Belli bir kişiyi ilgilendiren belgelere sadece ilgili kişi veya onun açıkça yetkilendirdiği ve onun adına hareket eden kişi erişebilecek(avukat veya sendika temsilcisi gibi), ilgilinin yakınları veya o belgeye dolaylı olarak ilgili olan kişiler erişemeyecektir.¹⁵⁰ CADA, kişilerin güvenliği ve özel yaşamın gizliliği istisnasını katı yorumlamıştır¹⁵¹. CADA'ya göre bir kişinin soyu özel yaşamın gizliliği ile ilgilidir¹⁵².

İdari belgelere erişme hakkının mutlak(mandatory) nitelikte sekiz tane istisnası bulunmaktadır(m.6)¹⁵³. İstisnaların uygulanması konusunda CADA ve CE kararlarına bakmak faydalı olacaktır. CADA, milli güvenliğin gizliliği istisnasına dayanarak, Normandiya'da La Hague nükleer tesisinin güvenlik raporuna;¹⁵⁴ savaş zamanında insanlar tarafından sığınak olarak kullanılacak yeraltı mevzilerinin listesine;¹⁵⁵ milli güvenlik sırlarının korunması hakkında 12 Mart 1982 ve 4 Kasım 1983 tarihli bir Bakanlık sirkülerine¹⁵⁶; savunma gizliliği tarafından korunan belgeleri görmek için izin isteminde bulunan kişilerin dosyalarına¹⁵⁷ erişilmeyeceği yönünde görüş

¹⁴⁹ Macdonald-Jones, s.815. akt. Kaya,s.339.

¹⁵⁰ Kaya, s.340.

¹⁵¹ Errera, Administrative Documents, s.100. akt. Kaya, s.342.

¹⁵² Errera, Administrative Documents, s.101, dn.45. akt. Kaya, s.342.

¹⁵³ Errera, Right of Access, s.187. akt. Kaya, s.340.

¹⁵⁴ Errera, National Security, s.272. akt. Kaya, s.341.

¹⁵⁵ Errera, National Security, s.272. akt.Kaya,s.341.

¹⁵⁶ Errera, National Security, s.272. akt. Kaya,s.341.

¹⁵⁷ Errera, National Security, s.272. akt. Kaya,s.341.

bildirmiştir. CADA'nın kararlarında görülen milli güvenlikle ilgili yaklaşım aynen CE kararlarında da görülür. Örneğin, 1986 yılında Fransız Hava Kuvvetlerine ait bir uçak düşmüştür. Pilotun annesi, kazadan önce ve kaza anında oğlu ile görevliler arasında geçen ses kayıtlarına erişmek için Savunma Bakanlığına başvurmuştur. Bakan milli güvenlik gerekçesiyle bu istemi reddetmiştir. Red kararına karşı açılan dava üzerine Paris İdare Mahkemesi bu kararı hukuka uygun bulmuştur. Temyiz üzerine CE, hava kuvvetleri pilotları ile hava kontrolörleri arasındaki iletişimlerde kullanılan usuller uyarınca yapılan bir kayıt ve bu kaydın açıklanması milli güvenliğin gizliliğini tehlikeye düşürebilir gerekçesiyle ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır.¹⁵⁸ Yine 1989 yılında zırhlı araçlarla para taşıyan bir şirket, Bakanlık ile rakip bir şirket arasında imzalanmış bir sözleşmeye erişmek için sorumlu Bakana başvurmuştur. Bakanlık tele-takip ve para transferi ile ilgili bazı cümlelerin çıkartılmasından sonra erişim izni vermiştir. Bunu yetersiz bulan şirketin dava açması üzerine ilk derece mahkemesi ve temyiz üzerine CE, birtakım bilgiler içeren bu cümlelerin devletin gizliliği yanında kamu güvenliğini de tehlikeye düşürebileceği gerekçesiyle Bakanın kararını hukuka uygun bulmuştur¹⁵⁹. İdare, milli güvenlik gerekçesiyle bir belgenin erişim istemini reddettiği zaman ve istemde bulunan kişi CADA'ya görüş için başvurduğunda, CADA üyelerinden biri bilgiye erişir. Ancak bu durumda

¹⁵⁸ Errera, National Security, s.272-273. akt. Kaya, s.341.

¹⁵⁹ Errera, National Security, s.273. akt. Kaya, s.342.

idarenin, bu üyeye güvenlik izni(security clearance- habilitation secret defense) vermesi gerekmektedir¹⁶⁰.

İlgili kişi açık (explicit) veya zımni(implicit) red kararına karşı dava açmadan önce, red kararının kendisine tebliğ edildiği veya zımni red için gerekli sürenin dolmasından itibaren iki ay içinde bağımsız idari otorite niteliğinde bulunan¹⁶¹ ve idarenin keyfiliğine karşı savunma amacına yönelik olan¹⁶² “İdari Belgelere Erişme Komisyonunu”na(La Commission d’Acces aux Documents Administratifs-CADA)¹⁶³ başvurmak zorundadır¹⁶⁴. CADA, kendisine yapılan başvurudan itibaren bir ay içinde yetkili otoriteye görüşünü bildirir¹⁶⁵. CADA’nın kendisine yapılan başvuru üzerine açıkladığı görüş, iptal davasına konu olabilecek bir işlem niteliğinde bulunmamaktadır¹⁶⁶.

CADA, kanunun uygulanmasını gözetmekle yükümlü olan bir otoritedir. Başvuru sahibi ile idare arasında arabuluculuk görevi yapar ve bağlayıcı olmayan görüşler bildirir. Kişiler, idari belgelere erişim için doğrudan CADA’ya başvuramaz. İdarenin yapılan başvuruya bir ay içinde cevap

¹⁶⁰ Errera, National Security, s.274. akt. Kaya, s.344.

¹⁶¹ Lütfi Duran, Türkiye’de Bağımsız İdari Otoriteler, AİD, c.30, sy.1, Mart 1997, s.5.

¹⁶² Gözübüyük, A.Şeref- Tan, Turgut; İdare Hukuku, c.1, Genel Esaslar, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s.366.

¹⁶³ Homepage: <http://www.cada.fr>

¹⁶⁴ Murat Sezginer, İdari Belgelere Ulaşma Hakkı-Fransa Örneği-SÜHFD, Prof.Dr.Süleyman Arslan’a Armağan, c.6, sy.1-2,1998, s. 340, 341.

¹⁶⁵ ibid., s. 342.

¹⁶⁶ ibid., s.342.

vermemesi erişim isteminin zımnen reddi anlamına gelir¹⁶⁷. İdarenin açık veya zımni red kararı üzerine CADA'ya başvurulabilir. CADA'ya başvurma, dava açmak için zorunlu bir ön koşuldur. Ayrıca bu görevlere ek olarak CADA, bazı kod, kanun ve kararnamelerde geçen idari belgelere erişmeye ve kamusal bilgilerin yeniden kullanımına ilişkin sorunları da incelemeye yetkilidir. CADA'nın yetkilerine bakıldığında düzenleyici işlem yapma yetkisinin olmadığı görülür. CADA'nın, kendisine ait bir bütçesi yoktur. Harcamaları Başbakanlık bütçesinden karşılanmaktadır¹⁶⁸. CADA'nın üyeleri Başbakan tarafından kararnameyle atanır. Üyelerinin oluşumu ve bütçe yapısı CADA'nın özerkliğini zedelememiş, vermiş olduğu kararlar ve geliştirmiş olduğu içtihatlarla özerkliğini pekiştirmiştir¹⁶⁹.

IV. AVUSTRALYA HUKUKUNDA

Avustralya'da genel olarak belgelere erişim hakkı 1 Aralık 1982 tarihinde yürürlüğe giren, Resmi Belgelere Erişme Hakkı Kanunuyla düzenlenmiştir¹⁷⁰. Kanun kısaca "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu" olarak anılır¹⁷¹. 1990'lı yıllarda ABD'nin bazı eyaletleri cezaevlerine odaklanarak, günışığında yönetim

¹⁶⁷ ibid., s.341.

¹⁶⁸ Eken, Tez, s.105.

¹⁶⁹ Nakleden Şengül, s. 184-185. akt..Kaya, s.344.

¹⁷⁰ Kanunun İngilizce metni için bkz.

<http://scaleplus.law.gov.au/html/pasteact/0/58/pdf/FOI1982.pdf>

¹⁷¹ Freedom of Information Act 1982, m.1.

kanunlarını bazı mahkumların çok tehlikeli bir şekilde kötüye kullandıklarını görmüş ve bilgi edinme hakkı kanunlarından bazı belgeleri istisna tutma yerine, bütün bir sınıfı(whole class of people) istisna tutmuştur¹⁷². Benzer bir şekilde Avusturalya'nın da bazı eyaletlerinde mahkumların bilgi edinme hakkı kanunlarından yararlanması engellenmiştir. Bunun temel amacı, örneğin suç mahallinin fotoğraflarının veya mağdurun ifadelerinin ve teyp kayıtlarının mahkum tarafından bilgi edinme hakkı kanunu kullanılarak elde edilmek istenmesinin mağduru yeniden mağdur yapacağıdır(re victimise the victim). Yine küçüklerin mahremiyetini korumak ve hukuk uygulamasını güvence altına almak ve kolaylaştırmak amacıyla mahkumların bilgilere erişmesi engellenmiştir¹⁷³.

Bunun dışında, kural olarak, şirketler ve yabancılar dahil herkes , istisna belgelerden olmamak kaydıyla, belgelere erişme hakkına sahiptir¹⁷⁴. Bu hak, kişinin erişim isteme için bildirdiği her türlü nedenden ve idarenin, kişinin erişim isteme nedeninin ne olduğu düşüncesinden bağımsız olarak vardır¹⁷⁵. Talebin yerine getirilmesi, idarenin kaynaklarının esaslı ve makul olmayan bir şekilde tahsis edilerek diğer görevlerini yapmasını engelleyecekse veya

¹⁷² Snyder, s. 62-66. akt.Kaya, s.345.

¹⁷³ Tyson, Nicole, Excluding Prisoners from Use of FOI in Australia- A Brief Survey, FIR, October 2000, no.89, s.68; Minogue, Craig, Excluding Prisoners from FOI in Victoria, FIR, April 2003, no.104, s.26-30. akt.Kaya,, s.345.

¹⁷⁴ Freedom of Information Act 1982, m.11.

¹⁷⁵ Freedom of Information Act 1982, m.11.

görevlerin yapılmasını esaslı ve makul olmayan bir şekilde zorlayacaksa, reddedilir¹⁷⁶.

Kanun, idarenin elinde bulunan “kişisel belgelere erişim”i de düzenlemiştir. Ayrıca kişisel belgelerin eksik, yanlış, güncelliğini yitirmiş ve yanlış anlaşılmaya yolaçacak nitelikte olması hallerinde ilgili kişiye belgelerde değişiklik(amendment) veya belgelere ilave(annotation) yapılmasını isteme hakkı da tanınmıştır¹⁷⁷.

Ölü kişiler dahil “kişisel gizliliği etkileyen belgeler” istisna kapsamındadır. Kişi ile ilgili bir bilginin açıklanması onun fiziksel ve zihinsel sağlığını veya genel sağlık ve refahını olumsuz yönde etkileyebilecekse, bu bilgi kişi yerine uzman bir kişiye verilir. Uzman kişi kavramı, insanlara fiziksel ve zihinsel sağlık veya onlara genel sağlık ve refah sunan ve bunlarla sınırlı olmaksızın, bir tıp doktorunu, psikiyatristi, psikoloğu, evlilikte problem yaşayan çiftlere yol gösteren danışmanı ve bir sosyal çalışmanı kapsar. Uzman kişi müracaatta bulunan kişi tarafından belirlenir.¹⁷⁸

Belgelere erişim istemi reddedilen kişi idareye, İdari Müracaatlar Tribunaline veya Ombudsmana müracaat edebilir¹⁷⁹. İdari Müracaatlar Tribunaline müracaat edilmeden önce idareye gidilmelidir. Kişi önce Ombudsmana başvurursa, sonucu kendisine bildirilene kadar Tribunale müracaat edemez.

¹⁷⁶ Freedom of Information Act 1982, m.24.

¹⁷⁷ Freedom of Information Act 1982, m.48.

¹⁷⁸ Freedom of Information Act 1982, m.41/3,8.

¹⁷⁹ Freedom of Information Act 1982, m.53-66.

Önce Tribunale başvurulması ise Ombudsmana gidilmesine engel olmaz¹⁸⁰. İdari Tribunalin kararına karşı da Federal Mahkemeye gidilebilir¹⁸¹.

V. AVUSTURYA HUKUKUNDA

Avusturya'da bilgi edinme hakkı, 1987 tarihli Federal Anayasa'nın (Bundes-Verfassungsgesetz-B-VG)¹⁸² 20. maddesinde düzenlenmiştir. 1987 Anayasası'nın 20. maddesi ile başlayan mevzuat değişiklikleri sonunda, 15 Mayıs 1987 tarihinde "Bilgi Verme Yükümlülüğü Kanunu" (Auskunftspflichtsgesetz)¹⁸³ kabul edilmiştir. Beş maddeden ibaret olan bu Kanun 1 Ocak 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir (m.5/1).

Kanunla bilgi edinme hakkı, genel bir hak olarak kabul edilmiş¹⁸⁴, taraf niteliğine sahip olma şartı aranmaksızın ve herhangi bir menfaat ispat etmeksizin istemde bulunan "herkese" bu hak tanınmıştır¹⁸⁵.

Diğer kanunlarda düzenlenen özel bilgi verme yükümlülüğü hallerinde bu kanun uygulanmaz (m.5/2). Yani diğer kanunlarda bilgi edinmeye dair

¹⁸⁰ Macdonald-Jones, s.794; Banisar, s.10. akt. Kaya,s.349.

¹⁸¹ Macdonald-Jones, s.797; Banisar, s.10. akt.Kaya, s.349.

¹⁸² http://www.ris.bka.gv.at/erv/erv_1930_1.pdf (17.10.2004)

¹⁸³ <http://home.online.no/~wkeim/files/foia-austria.htm> (17.10.2004)

¹⁸⁴ Güran, Hak Arama, s.33.

¹⁸⁵ ibid., s.32.

hükümlerin bulunması halinde Bilgi Verme Yükümlülüğü Kanunu değil, özel hükmün düzenlendiği kanun uygulanır¹⁸⁶.

Bilgi edinme hakkının istisnaları Avusturya Federal Anayasasının esas olarak 20. maddesinin 3. fıkrasında, Bilgi Verme Yükümlülüğü Kanununun 1/1. fıkrasında ve bazı özel kanunlarda düzenlenmiştir. Anayasanın 20. maddesinin 3. fıkrasında, idarelere görevlerinden dolayı susma yükümlülüğü getirilmiştir. Buna göre idareler, kamu barış, düzen ve güvenliğinin, umumi milli savunmanın, dış ilişkilerin korunması, bir kamu hukuku tüzel kişinin ekonomik çıkarı, bir işlemin hazırlanması veya ilgili tarafın üstün menfaatinin korunması alanlarında susma ile yükümlüdür. Bilgi Verme Yükümlülüğü Kanununun 1. maddesine göre ise; idareler, gizlilikle çatışan bir durum (kanuni susma yükümlülüğü) bulunmaması koşuluyla, kendi etki alanıyla ilgili konularda bilgi vermekle yükümlü tutulmuştur (m.1/1). Etki alanından kastedilen ise, idarelerin sadece kendi görev alanlarıyla ilgili bilgi vereceğidir. Bir idarenin etki alanı, kanun hükümlerinde yetki, yer ve fonksiyon olarak belirtilmiştir. Yine maddeye göre idareler, bilgi edinme istemi, mutad kanuni görevlerinin yerine getirilmesine esaslı şekilde engel olursa bilgi vermekle yükümlü değildir (m.1/2).

Özel kanun olarak Federal Vergi Kanununa(Bundesabgabenordnung) göre, “vergi sırrı” istisna kapsamında bulunmaktadır (m.48/a).

¹⁸⁶ Kaya, s.350.

İdare tarafından bilgi verilmediği takdirde, başvuru sahibi isteminin reddedildiğinin kendisine yazılı bir karar olarak verilmesini talep edebilir. Bunun üzerine idare altı ay içinde yazılı kararını başvuru sahibine vermelidir. Bu karar üzerine başvuru sahibi, idare mahkemesine itiraz edebilir veya istinaf (Berufung) yoluna başvurabilir¹⁸⁷.

VI. İTALYAN HUKUKUNDA

İtalya'da bilgi edinme hakkı konusunda yapılan düzenlemelerden en önemlisi şüphesiz 7 Ağustos 1990 tarihli ve 241 sayılı "İdari Usul ve İdari Belgelere Giriş Hakkında Kanun"dur¹⁸⁸. Bu Kanunda hem idari işlemin yapılış sürecine katılan kişilerin işlemle ilgili olarak belgelere erişme hakkı hem de genel olarak idari belgelere erişme hakkı düzenlenmiştir¹⁸⁹. Bundan başka, yerel yönetimlerin özerkliği reformu konulu 8 Temmuz 1990 tarihli ve 142/90 sayılı Kanun, yerel yönetimlere halkın katılımını sağlamak amacıyla idari belgelere erişme hakkını tanımıştır¹⁹⁰. Bu Kanun uyarınca başvuru sahibi, talebini işleme koydurtacak bir "özel hukuki durumu"nu göstermeye mecbur tutulmuştur¹⁹¹. Bu Kanun, kişilerin tek başlarına veya topluca, bilgiye ulaşma, yönetimin elindeki bilgilere ulaşabilme ve resmi belgelerin kopyalarını

¹⁸⁷ Bachmann, Susanne, Die Rechte des Bürgers gegenüber der öffentlichen Verwaltung in Österreich, DÖV 1992, s. 341. akt.Kaya,s.351.

¹⁸⁸ Nakleden Güran, Hak Arama, s.35-36; Özay, Gün Işığında Yönetim, s.4.

¹⁸⁹ Kaya,s.351.

¹⁹⁰ Güran, Hak Arama, s.35-36.

¹⁹¹ ibid, s.31-32.

alabilmelerini, idari işlemlerin içeriği ve sonuçları konusunda ilgililerine bilgi verilmesi haklarını tanımaktadır¹⁹².

241 sayılı “İdari Usul ve İdari Belgelere Giriş Hakkında Kanun”¹⁹³ idari belgelere erişim hakkını sınırlı bir şekilde tanımıştır¹⁹⁴. Buna göre, idari faaliyetin açıklığını sağlamak ve işleyişinde tarafsızlığı özendirmek amacıyla, “hukuken ilgili durumlarda korunacak çıkarı olan herkes” (any person who has an interest to safeguard in legally relevant situations) idari belgelere erişme hakkına sahiptir(m.22/1)¹⁹⁵. 241 sayılı Kanunda öngörülerek çıkartılan 352 sayılı Yönetmelik ise “hukuken ilgili durumlarda korunacak somut kişisel çıkarı olan herkese”(any person who has a personal concrete interest to safeguard in legally relevant situations) idari belgelere erişme hakkı tanımıştır(m.2)¹⁹⁶.

İdari belgelere erişim hakkının daha kolay ve daha hızlı gerçekleşebilmesi amacıyla her idare, kendi bünyesinde veri bankası kurmalı ve bunu düzenli olarak güncellemelidir(m.11/1-2)¹⁹⁷. Bu yerel veri bankalarındaki bilgiler, her bir idarenin oluşturduğu ve merkez ve taşradan bilgisayar yoluyla doğrudan ulaşabilen “merkez veri bankası”nda toplanır(m.11/3).

¹⁹² ibid., s.36.

¹⁹³ bkz. http://www.governo.it/Presidenza/DICA/documentazione_accesso/normative/legge24_1_1990_eng.html

¹⁹⁴ Banisar, s.44. akt.Kaya,s.352.

¹⁹⁵ bkz. http://www.governo.it/Presidenza/DICA/documentazione_accesso/normative/legge24_1_1990_eng.html

¹⁹⁶ Banisar, s.44. akt.Kaya, s.353.

¹⁹⁷ Banisar, s.45. akt. Kaya, s.353.

352 sayılı Yönetmelik idari belgelere erişim konusunda, formal olmayan(m. 3) ve formal olan(m.4) iki ayrı usul belirlemiştir. Formal olmayan erişim, sözlü talep dahil, kesin işlemi yapmaya veya onu sürekli olarak buldurmaya yetkili olan idareye yapılan bir istemle gerçekleşir(m.3/1). Formal erişim, talebi gecikmeksizin ve formal dışı kabul etmenin mümkün olmadığı, müracaatçının haklılığı, kimliği, temsilci olarak yetkisi, belgedeki çıkarının önemi ve belgenin erişilebilirliği konularında şüphe bulunduğu durumlarda gerçekleşir ve bu durumlarda müracaatçıdan derhal formal bir talepte bulunması istenir (m. 4/1).

Başvurunun yapılmasını izleyen otuz gün içinde idare tarafından cevap verilmediği takdirde istek reddedilmiş sayılır(m.25/4). İdari faaliyetin performansını engelleyecekse veya ciddi şekilde sekteye uğratabilirse otuz günlük cevap verme süresi uzatılabilir¹⁹⁸. İdari belgelerin Kanun'da sayılan istisnalar¹⁹⁹ gerekçe gösterilerek reddedilebilmesi, somut bir zararın (concrete damage) doğmasına bağlıdır(m. 8/2)²⁰⁰. Bilgi edinme isteminin reddi üzerine idari yargı yoluna müracaat yolu açıktır²⁰¹. Bu halde otuz gün içinde bölge idare mahkemesine başvurulur. Mahkeme kararının tebliğinden

¹⁹⁸ Banisar, s.45. akt. Kaya, 2005,s.354.

¹⁹⁹ 7 Ağustos 1990 tarihli ve 241 sayılı "İdari Usul ve İdari Belgelere Giriş Hakkında Kanun, m.24; Bakanlar Kurulu tarafından 27 Haziran 1992 tarihli ve 352 sayılı Yönetmelik, m. 8; Banisar, s.45; Vecchio, s. 10-13. Nakleden Güran, Hak Arama, s.36; Akyılmaz, İdari Usul, s.154, dn. 301; Sezginer, İdari Belge, s. 310; Özek, Bilgilenme Hakkı, s. 64. akt. Kaya, s.354.

²⁰⁰ Banisar, s.45. akt. Kaya, s.354.

²⁰¹ Vecchio, s. 10-13. Nakleden Güran, Hak Arama, s. 36; Masucci, Alfonso, Das Verwaltungsverfahren in Italien, AÖR 121, 1996, s. 272. Nakleden Akyılmaz, İspanya, s. 45, dn.36; Sezginer, İdari Belge, s. 311; Özek, Bilgilenme Hakkı, s. 64. akt.Kaya, s.354.

itibaren otuz gün içinde Danıştay'a gidilebilir. Danıştay da, aynı prosedür çerçevesinde ve aynı süreler içinde kararını verir (241, m. 25/5)²⁰².

İtalya'da bilgi ve belgelere erişme faaliyetlerini denetleyen ve Başbakanlık binasında görev yapan "İdari Belgelere Erişme Komisyonu" (Commissione per l'accesso ai documenti amministrativi) vardır(m.27/1)²⁰³. Komisyon, idari belgelere erişim hakkını daha fazla teminat altına almak için yasama ve yürütmeye ilişkin faydalı metin değişikliklerini hükümete önerir(m. 27/5). Bütün idari birimler, devlet sırrı olanlar dışında, istenen bilgi ve belgeleri Komisyonun belirlediği süre içinde vermekle yükümlüdür(m.27/6)²⁰⁴.

VII. İSPANYOL HUKUKUNDA

1978 tarihli İspanya Anayasası'nın 105. maddesinde bilgi edinme hakkına ilişkin olarak şu hüküm yer almaktadır: "devletin savunma ve güvenliği, suçların araştırılması, kişinin özel yaşamını etkileyecek hususlar istisna olmak üzere, idari belgelere ve kayıtlara vatandaşların erişmesi kanunla düzenlenir"²⁰⁵. Bu hüküm doğrultusunda İspanya'da 26 Kasım 1992 tarihli ve 30/1992 sayılı, "Kamu İdarelerinin Hukuki Rejimi ve Genel İdari Usul

²⁰²bkz.http://www.governo.it/Presidenza/DICA/documentazione_accesso/normative/legge24_1_1990_eng.html

²⁰³ibid.,http://www.governo.it/Presidenza/DICA/documentazione_accesso/normative/legge24_1_1990_eng.html

²⁰⁴ibid.,http://www.governo.it/Presidenza/DICA/documentazione_accesso/normative/legge24_1_1990_eng.html

²⁰⁵ Banisar, s.80. akt. Kaya, s.356.

Hakkında Kanun”²⁰⁶ (de Regimen Juridico de las Administraciones Publicas y del Procedimiento Administrativo Comun) kabul edilmiştir²⁰⁷.

Bu Kanun, evrensel nitelikte olduğu kabul edilen ve “üçüncü kuşak” veya “yeni kuşak” haklar olarak kabul edilen insan haklarının gereği olan bilgi edinme hakkını da düzenlemiştir²⁰⁸. 1992 tarihli Kanununun 35. maddesinde “vatandaşların hakları” başlığı altında, diğer haklar yanında bilgi edinme hakkı ve bu hakkın kullanım usulü düzenlenmiştir.

Aynı Kanununun “arşiv ve kayıtlara erişim hakkı”nı düzenleyen 37. maddesinde kişisel bilgi içeren bilgi ve belgelere erişimin sadece belgede ismi yazan kişiye tanınacağı²⁰⁹ ve bu kişinin belgede eksik veya yanlış olması halinde düzeltilmesini ya da tamamlanmasını isteme hakkına sahip olacağı belirtilmiştir²¹⁰. Bu durumun istisnası, belirli bir sonuca hizmet etmeyecek ve zamanaşımına uğramış olan belgelerdir²¹¹. Ayrıca, “hakların kullanımı” açısından yararlı olacaksa üçüncü kişilere de durumu ispat etmeleri halinde kişisel kayıtlara erişim hakkı tanınacağı hüküm altına alınmıştır²¹².

²⁰⁶ Umumi idari usul alanında en eski kanunlaştırma hareketine İspanya’da rastlanır. Gerçekten de 19. Yüzyılın sonlarına doğru 18 Ekim 1889 tarihinde İdari Usul Kanunu yürürlüğe girmiştir. Azrak, Tez, s. 123. akt. Kaya,s.356.

²⁰⁷ Banisar, s.80; Akyılmaz, İspanya, s.40; Sezginer, İdari Belge, s. 307. Tarihi gelişim için bkz. Akyılmaz, İspanya, s. 37-39. akt. Kaya ,s.356.

²⁰⁸ Akyılmaz, İspanya, s.40. akt. Kaya, s.356.

²⁰⁹ Banisar, s.80; Akyılmaz, İdari Usul, s. 153; Sezginer, İdari Belge, s. 307. akt. Kaya,s.357.

²¹⁰ Akyılmaz, İspanya, s. 44; Sezginer, İdari Belge, s. 308. akt. Kaya, s.357.

²¹¹ Sezginer, İdari Belge, s. 308. akt. Kaya, s.357.

²¹² Akyılmaz, İspanya, s.44. akt. Kaya, s.357.

1992 tarihli Kanununun 38. maddesinin 3. fıkrasında yer alan, “gerek genel kayıtlar ve gerekse kamu idarelerinin kişilerden ya da idari kurumlardan alacakları yazı ve yapacakları haberleşmeler için oluşturacakları tüm kayıtlar, bilgisayar ortamında destekli olarak oluşturulmak zorundadır” hükmüyle vatandaşların erişim haklarını daha hızlı ve etkili kullanmalarına zemin hazırlanmıştır²¹³.

Açıklamama yoluyla kamu yararı veya üçüncü bir kişinin yararı daha da iyi duruma gelecekse veya istem kamu hizmetlerinin yürütülmesinin etkinliğini²¹⁴ olumsuz etkileyecekse bilgi ve belgeler verilmeyebilir.

İspanya’da bilgi isteminin reddine karşı idari müracaat hakkı bulunmaktadır. Kanunun uygulanmasını gözetmek Ombudsman’a (El Defensor del Pueblo²¹⁵) verilmiştir.

VIII. BELÇİKA HUKUKUNDA

İdarenin elindeki belgelere erişme hakkı 1993 yılında yapılan Anayasa değişikliği sırasında 32. madde olarak Anayasa’ya girmiştir²¹⁶. Madde şu hükmü taşımaktadır²¹⁷: “Herkes, 134. madde ile ilgili kanun, kararname ve

²¹³ Akyılmaz, İspanya, s.45. akt. Kaya,,s.357.

²¹⁴ Ombudsman, 2002 yılında yayımladığı yıllık raporunda bu istisnanın çok sık kullanılmamasını tavsiye etmiştir. Banisar, s. 80. akt. Kaya,s.357.

²¹⁵ ombudsman hakkında detaylı bilgi için bkz. www.defensordelpueblo.es/index.asp

²¹⁶ Banisar, s.13; Goffaux, s.161,185. akt.Kaya,s.358.

²¹⁷ Schram, s. 35; Banisar, s.13; Goffaux, s. 185. akt. Kaya,s.358.

kurallar tarafından belirlenmiş haller ve şartlar hariç, herhangi bir idari belgeyi inceleme ve bir kopyasını alma hakkına sahiptir.” Görüldüğü gibi Anayasa, idari belgelere erişme hakkını hem vatandaşlara hem de yabancılara tanımıştır²¹⁸.

Anayasa, idari belgelere erişme ve kopyalarını alma hakkını ve bu hakkın kullanılış şeklini ve sınırlarını kanun koyucudan belirlemesini istemiştir²¹⁹. Bu doğrultuda 11 Nisan 1994 tarihinde, Federal Kamu Otoriteleri Tarafından Tutulan İdari Belgelere Erişme Hakkında Kanun kabul edilmiştir²²⁰.

Belçika Kanunu erişim hakkını idari belgelere tanımıştır. Kanun idari belgeyi genel olarak, idari otoritelerin sahip olduğu ve her türlü formatta bulunan veri olarak tanımlamıştır (m. 1/2)²²¹. İdari belge, sadece alınan kararları belirtilen değil, bu kararın alınmasına esas teşkil eden hazırlık belgelerini ve kararın alınmasında başvuru, karara yardımcı olan sair her türlü yazılı, sesli, görsel (film, fotoğraf gibi) kayıtları, elektronik ortamda depolanmış verileri, haritaları, çizimleri, resimleri kapsamaktadır²²².

Kanunla, aktif ve pasif olmak üzere iki türlü açıklık ilkesi getirilmiştir. Buna göre aktif açıklık (la publiciteactive), idari makamların, kişilerin herhangi bir

²¹⁸ Schram, s.36. akt.Kaya, s.358.

²¹⁹ Goffaux, s. 161. akt. Kaya,s.358.

²²⁰ Banisar, s.13; Goffaux, s. 161, 187; Bu Kanun, hukuk devletine doğru gidişin kesin işaretidir. Goffaux, s. 199. akt.Kaya,s.358.

²²¹ Schram, s.36. akt. Kaya, s.359.

²²² Schram, s. 35, 36; Goffaux, s. 163, 189-190. akt.Kaya,s.359.

müracaatı bulunmaksızın kendiliğinden bilgi vermesini; pasif açıklık (la publicite passive), idari makamların, kişilerden gelen bir müracaat üzerine bilgi vermesini ifade etmektedir²²³. Pasif açıklık kişiye Anayasa'da tanınanlara ilave olarak iki hak daha, yani toplam dört hak vermektedir (m. 4,7)²²⁴: 1) İdari belgeleri yerinde inceleme hakkı, 2) Kendisi hakkında açıklama isteme hakkı, 3) İdari belgelerden kopya alma hakkı, 4) İdari belgelerde kendisine ait yanlış ya da eksik bilgi varsa bunların düzeltilmesini isteme hakkı. Kişisel belgeler istisna olmak üzere başvuru sahibinin böyle bir istemde bulunabilmesi için konuyla herhangi bir ilgisinin olması gerekmemektedir. Kişisel belge Kanunda şu şekilde tanımlanmıştır: "İsmen belirtilen veya kolayca teşhis edilebilen bir gerçek kişiyle ilgili olarak bir değer yargısı veya değerlendirme ihtiva eden veya açıklanması o kişinin hakkında bir itibar kaybına sebebiyet verebilecek her türlü belgedir" ²²⁵.

İdare otuz günlük süre içerisinde veya bu süreye ilaveten onbeş günlük süre içerisinde isteme herhangi bir cevap vermemişse istem zımnen reddedilmiş sayılır.

Erişilen belgelerin ticari amaçlarla çoğaltılmaları veya kullanılmaları yasaktır (m.10)²²⁶. Aksi takdirde cezai yaptırım uygulanır²²⁷. Bu yasak, erişim hakkına

²²³ Goffaux, s. 161,187. akt. Kaya, s.359.

²²⁴ Scram, s. 37; Goffaux, s. 162, 187, 189. akt. Kaya, s.360.

²²⁵ Goffaux, s. 190, dn.16. akt.Kaya,s.360.

²²⁶ Banisar, s. 14; Goffaux, s. 194. akt.Kaya, s.360.

²²⁷ Schram, s. 38. akt. Kaya, s.360.

bir sınır getirmemekte, sadece, erişim elde edilen belgelerin kullanımını düzenlemektedir²²⁸.

İdari belgelere erişim hakkı mutlak değildir. Düzeltme hakkı hariç, inceleme, açıklama isteme ve kopya alma hakkının istisnaları bulunmaktadır. Ancak bu istisnalar dar yorumlanmalı ve bir belgenin bir kısmı istisna kapsamında kalıyorsa diğer kısmına erişme mümkün olmalıdır²²⁹.

İstisnalar üç kategoride toplanabilir²³⁰: Kişi mahremiyeti, bir kanun gereği gizlilik ve federal idari otoritelerin gizliliği mutlak (absolute) istisna olup, bunlara yönelik bir müracaat idari makamlar tarafından hemen reddedilmelidir (m. 6). İzafi (relative) istisnalarda (m. 6), idari makamlar, bu durumlar ile açıklıktan beklenen yarar arasında bir değerlendirme yapacak ve bunlardan biri ön plana çıkarsa talebi reddedecektir. Kamunun güvenliği, yönetilenlerin temel hak ve özgürlükleri, Belçika'nın uluslararası ilişkileri, kamu düzeni, ulusal güvenlik ve savunma, suç niteliğindeki olayların araştırılması, devletin ekonomik ve mali çıkarları, milli para ve kamunun itibarı, ticari ve sınai işletmeler konusunda sır niteliği taşıyan bilgiler, suç niteliğinde olan veya olduğu sanılan bir vakıayı idareye gizlilik kaydı ile bildiren kişilerin (muhabirlerin) kimlikleri izafi (relative) istisnalardır (m. 6).

Belge müphem, yanıltıcı veya tamamlanmamışsa; kişilerin sır kaydıyla hür iradeleriyle idareye verdikleri görüşler; hakaretamiz istemler; belirsiz istemler

²²⁸ Schram, s. 38. akt. Kaya, s.360.

²²⁹ Goffaux, s. 191. akt. Kaya, s.361.

²³⁰ Schram, s. 37-38; Banisar, s. 13-14; Goffaux, s. 163, 191-193. akt. Kaya, s.361.

nisbi (facultative) istisnalar olup, bunlara yönelik bir müracaata erişim idari makamların takdirine bağlıdır (m. 6).

İdari belgeye erişim istemi reddedilen başvuru sahibi “aynı makama” itiraz ederek kararın “yeniden gözden geçirilmesini” isteyebilir²³¹. Kişinin aynı makamdan müracaatını yeniden gözden geçirmesi için herhangi bir süre öngörülmemiştir²³².

Ayrıca başvuru sahibi, idare yanında, beş üyeden oluşan İdari Belgelere Erişme Komisyonuna (De Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten) da müracaat etmelidir. Komisyon, idari belgelere erişim isteminin reddedilmesi üzerine danışma organı vazifesi görür. Aynı zamanda Komisyon federal idari otoritelerin istemi üzerine veya kendi inisiyatifiyle görüşler yayınlar²³³. İdare, Komisyonun kararına uyup uymama konusunda serbesttir. Yani Komisyon kararları istişaridir, idareyi bağlamaz²³⁴.

İdare, Komisyon kararının kendisine ulaşmasından itibaren onbeş gün içinde yeniden gözden geçirme konusunda kararını verir. Bu süre içerisinde bir karar vermemesi yenilenmiş müracaatın reddi anlamına gelir²³⁵. Bütün bu yollar tüketildikten sonra başvuru sahibinin Danıştayda iptal davası açma

²³¹ Schram, s. 38; Goffaux, s. 193. akt. Kaya, s.361.

²³² Schram, s. 38; Goffaux, s. 193. akt.Kaya,s.361.

²³³ Schram, s.38. akt. Kaya,s.361.

²³⁴ Schram, s. 38; Banisar, s. 14. akt.Kaya, s.361.

²³⁵ Schram, s. 38. akt. Kaya, s.362.

hakkı bulunmaktadır²³⁶. Danıştay, sadece idare tarafından alınan kararı iptal edebilir. Bunun ötesinde kendi kararını idarenin iradesi yerine ikame edemez²³⁷.

IX. İNGİLİZ HUKUKUNDA²³⁸

İngiltere²³⁹, çok güçlü gizlilik kültürüne sahip bir ülkedir²⁴⁰. Uzun zamandan beri yönetime hakim olan bu kültür eski çağlara dayanmaktadır²⁴¹. İngiliz demokrasisi, bilgi edinme hakkı olmaksızın çok uzun zamandan beri işlediğinden resmi belgelere halkın erişmesi gereksiz görülmüştür²⁴².

1989 tarihli Resmi Gizlilikler Kanunu resmi bilgilerin sızdırılmasıyla ilgilidir. Kanun, güvenlik ve istihbarat konularında, savunma alanında, uluslararası

²³⁶ Schram, s. 38; Banisar, s. 14. akt..Kaya, s.362.

²³⁷ Schram, s.38. akt. Kaya,.362.

²³⁸ Kanunun İngilizce metni için bkz. <http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2000/20000036.htm>

²³⁹ Birleşik Krallık (United Kingdom), İngiltere (England), Galler (Wales), İskoçya (Scotland) ve Kuzey İrlanda (Northern Ireland) dan oluşmaktadır. Çalışmada Birleşik Krallık yerine yaygın olarak kullanılan İngiltere sözcüğü tercih edilmiştir.

²⁴⁰ Güran, Hak Arama, s. 31.

²⁴¹ İngiltere’de gizliliğin tarihi kökenleri için bkz. Birkinshaw, Freedom of Information, chapter 3; McEldowney, s. 619 vd. İngiltere’de gizliliğin sebepleri için bkz. McEldowney, s. 617-618. akt. Kaya, s.362.

²⁴² Davis, Roy W., Public Access to Community Documents: A Fundamental Human Right? European Information Online Papers (EIOP), vol. 3, no. 8, 1999. <http://eiop.or.at/eiop/texte/1999-008a.htm> (20.8.2003). akt. Kaya, s.362.

ilişkiler alanında ve suç ve özel soruşturma yetkileri gibi hukuk uygulama konularında bilgilerin açıklanmasını suç saymıştır²⁴³.

İngiltere’de “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” 30 Kasım 2000’de yasalaşmıştır. Kanunun bazı maddeleri Kraliyet onayının alındığı gün, bazı maddeleri onayın alındığı günden itibaren iki ay sonra, bazı maddeleri ise onayın alındığı günden itibaren beş yıl sonra yürürlüğe girecektir²⁴⁴. İngiliz Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda için geçerli olup, Birleşik Krallığa dahil olan İskoçya için kural olarak²⁴⁵ geçerli değildir.

Kanun, kişilerin İngiliz vatandaşı olup olmadığına ve İngiltere’de ikamet edip etmediklerine bakmaksızın herkese, kanunun yürürlüğe girmesinden önce ve sonra tutulan bilgiler dahil olmak üzere, istemde bulunduğu konuda bilgi olup olmadığını öğrenme ve bilgiyi elde etme haklarını vermiştir.

Kanunun kapsamına giren kamu otoritelerine kamunun sahip olduğu herhangi bir şirket(publicly-owned company) de dahildir²⁴⁶. Özelleştirilmiş kurumlar Kanunun kapsamı dışındadır²⁴⁷.

²⁴³ Palmer, Secrecy Law, s. 244. akt. Kaya,s.365.

²⁴⁴ Freedom of Information Act 2000, m. 87.

²⁴⁵ Bu Kanun sadece, 1998 tarihli İskoçya Kanunu uyarınca görevleri saklı tutulan kamu otoriteleri hakkında geçerlidir. Freedom of Information Act 2000, m. 80. akt.Kaya, s.367.

²⁴⁶ Freedom of Information Act 2000, m. 3.

²⁴⁷ McDonagh, Commercial Information, s. 258. akt.Kaya,s.368.

Kanunun yürürlüğe girmesinden önce ve sonra tutulan bilgiler dahil olmak üzere “herkes” (gerçek ve tüzel kişiler), istemde bulunduğu konuda bilgi olup olmadığını öğrenme ve bilgiyi elde etme hakkına sahiptir²⁴⁸.

Kamu otoritesi, sırf zarar verme veya kızdırma (vexatious) amacıyla yapılan bir müracaat üzerine, bilgi vermekle yükümlü değildir²⁴⁹. Ancak, müracaatçının kızgınlığını ifade etme fırsatı bulunduğu geçerli talepler bu kısıtlamaya tabi değildir²⁵⁰. Yine bunun gibi kamu otoritesince bir konu hakkında daha önceden bilgi verilmiş olması halinde, makul bir süre geçmedikçe (reasonable intervals) aynı kişi tarafından yapılan büyük ölçüde benzer veya mükerrer müracaatlar için de bilgi verme yükümlülüğü bulunmaktadır²⁵¹. Bu durumların tekrarı halinde kamu otoritesinden bir red gerekçesi beklemek mantıksız olacaktır. Bir diğer ifadeyle kamu otoritesi artık red gerekçesi bildirmekle yükümlü değildir²⁵².

Kanunun ikinci bölümünde toplam yirmi üç istisna (m.21-m.44) olarak düzenlenmiştir. İstisnaları iki gruba ayırmak mümkündür²⁵³: Birinci gruptakiler mutlak istisnalardır (absolute exceptions). Yani, bu gruba giren bilgiler daima istisna kapsamındadır. Bu istisnalara, 21,23, 32,34, kısmen 36, kısmen 40,

²⁴⁸ Freedom of Information Act 2000, m. 1. Başvuru sahibinin Birleşik Krallığın vatandaşı olması veya Birleşik Krallıkta ikamet etmesi gerekmemektedir. Explanatory Notes to Freedom of Information Act 2000, m. 8.

²⁴⁹ Freedom of Information Act 2000, m. 14/1.

²⁵⁰ Explanatory Notes to Freedom of Information Act 2000, m. 14.

²⁵¹ Freedom of Information Act 200, m. 14/2.

²⁵² Freedom of Information Act 200, m. 17/6.

²⁵³ Macdonald-Jones, s. 152-153, 180-181; Supperstone-Pitt-Payne, s.9-10. akt. Kaya, s.374.

41 ve 44. maddeler örnek olarak verilebilir. İkinci gruptakiler ise, şartlı istisnalardır(conditional exemptions). Yani bunlar istisna tutulmadan önce aktüel veya potansiyel zarar testine (would,or would be likely to, prejudice test) tabi tutulur. Bu istisnalara, 26,24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 35, kısmen 36, 37, 38, 39, kısmen 40, 42 ve 43. maddeler örnek olarak verilebilir. Bu gruba giren bilgilerin açıklanması, istisnada tanımlanan aktivite yahut çıkarı zarar veriyor veya zarar verme ihtimali doğuruyorsa, istisna tutulacaktır. İkinci gruptaki istisnalar için kullanılan bu formülün çok esnek olduğu söylenebilir. Çünkü, bilginin açıklanması söz konusu aktivite veya çıkarı halihazırda çok az zedelemesine rağmen, bir kamu otoritesi inandırıcı bir şekilde bunun çok daha fazla olacağını iddia edebilir²⁵⁴.

Kamu yararı testi(public interest test), mutlak bir istisna(absolute exemption) öngörülmesi halinde veya bilgiye sahip olup olunmadığını(the duty to confirm or deny) bildirmemedeki kamu yararının, bilgiye sahip olup olunmadığını bildirmedeki kamu yararına oranla daha ağır basması halinde, kamu otoritesinin bilgiye sahip olup olunmadığını bildirme yükümlülüğünün bulunmamasıdır²⁵⁵. Bilginin istisna tutulmasındaki kamu yararının, bilginin verilmesindeki kamu yararına oranla daha ağır basması halinde, kamu otoritesinin bilgi verme yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁵⁶.

²⁵⁴ Cornford, s. 6. akt. Kaya, s.374.

²⁵⁵ Freedom of Information Act 2000, m. 2/1.

²⁵⁶ Freedom of Information Act 2000, m. 2/2.

Güvenlik işleriyle ilgili bazı idarelerle ilgili, yahut onlar tarafından kamu otoritelerine doğrudan veya dolaylı olarak sağlanan bütün bilgilerin açıklanması veya bilgiye sahip olunup olunmadığının bildirilmesi istisna kapsamındadır²⁵⁷. Bu idareler şunlardır: MI5, MI6, GCHQ, Special Forces, 2000 tarihli Soruşturma Yetkilerinin Düzenlenmesi Kanununun 65. maddesi uyarınca kurulmuş Tribunal, 1985 tarihli İletişim İzlenmesi Kanununun 1. maddesi uyarınca kurulmuş Tribunal, 1989 tarihli Güvenlik Teşkilatı Kanununun 5. maddesi uyarınca kurulmuş Tribunal, 1994 tarihli Haberalma Teşkilatı Kanununun 9. maddesi uyarınca kurulmuş Tribunal, Güvenlik Kontrolü Müracaatları Kurulu, Güvenlik Komisyonu, Milli Suç Haberalma Teşkilatı, Milli Suç Haberalma Teşkilatı için Teşkilat Otoritesidir²⁵⁸.

Ulusal güvenlikle ilgili bir bilginin açıklanması veya bilgiye sahip olunup olunmadığının bildirilmesi istisna kapsamındadır²⁵⁹. Ancak bu belgeye karşı Kanunun 60. maddesi uyarınca Bilgi Tribunaline müracaat edilebilir²⁶⁰.

Hukukun uygulanması ile ilgili bilgiler²⁶¹; mahkeme kayıtları vb. ile ilgili bilgiler²⁶²; hesapların denetimi ile ilgili bilgiler²⁶³; parlamentoya ait imtiyazla

²⁵⁷ Freedom of Information Act 2000, m. 23/1, 5.

²⁵⁸ Freedom of Information Act 2000, m. 23/3.

²⁵⁹ Freedom of Information Act 2000, m. 24/1-2. İstisna oldukça kapsamlı bulunmuştur. Supperstone-Pitt-Payne, s. 37. akt. Kaya, s.375.

²⁶⁰ Freedom of Information Act 2000, m. 24/3.

²⁶¹ Freedom of Information Act 2000, m. 22/1-2.

²⁶² Freedom of Information Act 2000, m. 32/1, 3.

²⁶³ Freedom of Information Act 2000, m. 33/1-3.

ilgili bilgiler²⁶⁴; hükümet politikasının formüle edilmesi vb. ile ilgili bilgiler²⁶⁵; kamu işlerinin etkin şekilde yürütülmesini engelleyen bilgiler²⁶⁶; sağlık ve güvenlikle ilgili bilgiler²⁶⁷; çevre ile ilgili bilgiler²⁶⁸; gizlice elde edilen bilgiler²⁶⁹; açıklanması diğer düzenlemelerle yasaklanan bilgiler²⁷⁰ istisna kapsamında düzenlemiş konulardan bazılarıdır. Kamu otoritelerinin hesaplarının denetimi veya kamu işlerini yürütmede kaynaklarını kullanmadaki tasarrufun, verimliliğin ve etkinliğinin tetkiki konuları, bir kamu otoritesinin sahip olduğu bilginin açıklanması veya bilgiye sahip olunup olunmadığının bildirilmesi ile zarar görecektir veya zarar görme ihtimaline sebep olacak ise istisna kapsamındadır²⁷¹. Yine, kamu işlerinin etkin şekilde yürütülmesine zarar verecek veya zarar verme ihtimaline sebep olacak bilginin açıklanması veya bilgiye sahip olunup olunmadığının bildirilmesi istisna kapsamındadır²⁷². Bir başka kamu otoritesi dahil bir başka kişiden elde edilen bilginin, bilgiyi elinde

²⁶⁴ Freedom of Information Act 2000, m. 34/1-2.

²⁶⁵ Freedom of Information Act 2000, m. 35/1, 3. İstisnanın eleştirisi için bkz. Cornford, s. 6. akt. Kaya, s.379.

²⁶⁶ Freedom of Information Act 2000, m. 36/1-3. İstisnanın eleştirisi için bkz. Cornford, s. 6. İstisna oldukça kapsamlı bulunmuştur. Supperstone-Pitt-Payne, s.45. Bilginin açıklanmasının kamu işlerinin yürütülmesine zarar vereceği veya zarar verme ihtimaline sebep olacağını değerlendirme “yetkili kişiye” (qualified person) aittir. Yetkili kişi kurumdan kuruma değişmektedir. Örneğin bu kişi, Kralın herhangi bir bakanı, House of Commons’un sözcüsü, House of Lords’un katibi, Londra Büyükşehir Belediye Başkanı olabilir. Bkz. Freedom of Information Act 2000, m. 36/5. akt.Kaya, s.379.

²⁶⁷ Freedom of Information Act 2000, m. 38/1-2.

²⁶⁸ Freedom of Information Act 2000, m. 39/1-2.

²⁶⁹ Freedom of Information Act 2000, m. 41/1-2.

²⁷⁰ Freedom of Information Act 2000, m. 44/1-2.

²⁷¹ Freedom of Information Act 2000, m. 33/1-3.

²⁷² Freedom of Information Act 2000, m. 36/1-3.

bulunduran kamu otoritesince açıklanması veya bilgiye sahip olunup olunmadığının bildirilmesi, bu kişi veya başka bir kişi tarafından dava konusu yapılabilir bir gizlilik ihlali oluşturacak ise istisna kapsamındadır²⁷³. Gizlilik yükümlülüğü sözleşme ile kararlaştırılabilir veya durumun gereklerinden doğabilir²⁷⁴.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile Bilgi Görevlisi(Information Commissioner) ve Bilgi Tribunali(Information Tribunal) oluşturulmuştur. Bağımsız bir makam olan Bilgi Görevlisi, doğrudan doğruya parlamentoya karşı sorumlu olan bir kamu görevlisidir ve başlıca görevi kanunu uygulamaktır. Uygulama görevi, iyi uygulamayı geliştirmeyi, yayım taslaklarının hazırlanmasına yardım etmeyi ve onaylamayı, kanuna uyulmasını sağlamayı ve halkın haklarını bilmesini yaygınlaştırmayı kapsamaktadır²⁷⁵. Bilgi görevlisi, Kanunla verilen görevlerini uygulama konusunda Parlamenteoya yıllık bir genel rapor sunacaktır. Bunun dışında zaman zaman görevleriyle ilgili olarak uygun olduğunu düşündüğü başka raporlar da sunabilir²⁷⁶. Bilgi istemek amacıyla ilgili kamu otoritesine başvuran kişilerin, otoritenin Kanunun gereklerine uygunluğu konusunda Bilgi Görevlisine şikayet hakları bulunmaktadır²⁷⁷. Kendisine böyle bir şikayet yapılan Bilgi Görevlisi, kamu otoritesinin şikayet prosedürü tüketilmişse,²⁷⁸

²⁷³ Freedom of Information Act 2000, m. 41/1-2.

²⁷⁴ Explanatory Notes to Freedom of Information Act 2000, m. 41. akt..Kaya,s.380.

²⁷⁵ Freedom of Information Act 2000, m. 47/1-2.

²⁷⁶ ibid, m. 49.

²⁷⁷ ibid, m. 50/1.

²⁷⁸ ibid, m. 45.

kendisine başvurulmada gereğinden fazla geç kalınmışsa, müracaat gayri ciddi veya kızdırma amacıyla yapılmamışsa, müracaat geri alınmamış veya ondan vazgeçilmemişse, “karar bildirim”nde(decision notice) bulunur. Bilgi Görevlisi yapacağı bu bildirimde, kanuna uygun hareket etmeyen otoritenin bildirimde belirtilen süre içerisinde yapması gerekenler ve bu karar aleyhine tarafların(hem şikayetçinin hem de kamu otoritesinin) Bilgi Tribunal’ine müracaat hakkının bulunduğu yer alır²⁷⁹.

Bilgi Görevlisi karar verirken “bilgi bildirim”(information notice) yayınlama suretiyle otoriteden, kayıtlı olmayan bilgiler dahil bilgileri isteyebilir. Bu bildirimde, bilgiyi isteme nedenleri ve bu bildirim aleyhine kamu otoritesinin Bilgi Tribunal’ine müracaat hakkının bulunduğu da yer alır²⁸⁰. Bilgi Görevlisi, kamu otoritesinin kanunun 1. bölümünün gereklerine uygun davranmadığı konusunda tatmin edilirse, bir “uygulama bildirim”(enforcement notice) yayınlamalıdır. Bu bildirimde, Kanunun 1. bölümünün gerekleri ile uygunluk sağlanması amacıyla belirtilen süre içerisinde otorite tarafından yapılması gerekenler ve bu bildirim aleyhine kamu otoritesinin Bilgi Tribunaline müracaat hakkının bulunduğu yer alır²⁸¹. Kanun, yasal yükümlülüğün ihlali nedeniyle doğacak zararlar için dava açma veya injunction hakkı

²⁷⁹ibid, m. 50.

²⁸⁰ Freedom of Information Act 2000, m. 51.

²⁸¹ ibid,m.52.

vermemektedir. Ancak bu durum, Bilgi Görevlisinin uygulama bildirimini yayınlama hakkını engellemez²⁸².

Kamu otoritesinin, karar bildirimine ve uygulama bildirimine uyma zorunluluğu bulunmamaktadır²⁸³. Ancak, istisnaları bulunmakla birlikte, eğer kamu otoritesi karar bildirimini ve uygulama bildirimini yerine getirmezse, Bilgi Görevlisi, bu bildirimlere uyulmadığını yazılı olarak mahkemeye (İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da High Court'a, İskoçya'da Court of Session'a) bildirebilir. Mahkeme, kamu otoritesi adına yapılan açıklamaları ve tanıkları dinledikten sonra konuyu, otorite mahkeme kararının gereğini yerine getirmemiş (contempt of court) gibi inceler²⁸⁴.

Karar bildirimini ve uygulama bildirimini etkisiz kılmanın iki yolu vardır. Birinci olarak, kamu otoritesi Tribunal'e müracaat edebilir. Bu takdirde bildirimler yerine getirilmez (m.57). İkinci olarak, sorumlu kişi (accountable person), -ki bu kişi genel olarak Bakandır- kamu otoritesinin Kanununun gereklerini yerine getirmede başarısız olmadığını resmi bir belgeyle uygun bulur (m. 53). Bu belge, karar ve uygulama bildiriminin etkisinin sona erdiği anlamına gelir. Ancak bu yetki bütün istisna hallerine uygulama bildirimlerinin etkisinin sona erdiği anlamına gelir. Ancak bu yetki bütün istisna hallerine uygulanan bir

²⁸² ibid,m.56.

²⁸³ Supperstone-Pitt-Payne, s. 15. akt. Kaya,s.382.

²⁸⁴ Freedom of Information Act 2000, m. 54.

yetki değildir²⁸⁵. Bilgi bildirimini etkisiz kılmak için sorumlu kişi resmi bir belge yayımlayamaz²⁸⁶.

Karar bildirimini aleyhine şikayetçi veya kamu otoritesi,²⁸⁷ bilgi bildirimini ve uygulama bildirimini aleyhine ise kamu otoritesi Bilgi Tribunal'ine müracaat edebilir²⁸⁸. Bilgi Tribunali, bildirim hukuka aykırı ise ve takdir yetkisine sahip olduğu bir bildirimde Bilgi Görevlisi bu yetkisini farklı bir şekilde kullanmışsa; ya kendisine yapılan müracaatı kabul eder ya bildirim yerine bir başka bildirim ikame eder ya da diğer durumlarda müracaatı reddeder.²⁸⁹ Bilgi Tribunaline müracaat eden herhangi bir taraf, Tribunalin kararına karşı hukuki noktalara dayanarak(on a point of law) ilgili mahkemeye müracaat etme hakkına sahiptir²⁹⁰.

²⁸⁵ Supperstone-Pitt-Payne, s. 16, 54-59. akt. Kaya, s.382.

²⁸⁶ Supperstone-Pitt-Payne, s. 57. akt. Kaya, s.382.

²⁸⁷ Freedom of Information Act 2000, m. 57/1.

²⁸⁸ ibid,m.57/2.

²⁸⁹ibid,m.58/1.

²⁹⁰ Freedom of Information Act 2000, m. 59. İngiltere'de, bilgilere erişme-yargısal denetim ilişkisi konusunda bkz. Lewis, Clive, Linkage Between Access to Information and Judicial Review, in Eds. Jack Beatson- Yvonne Cripps, Freedom of Expression and Freedom of Information, Essays in Honour of Sir David Williams, Oxford University Press, Oxford 2000, s. 289-298. akt. Kaya, s.382.

X. İSVİÇRE HUKUKUNDA

İsviçre 2003 yılında “İdarenin Açıklığına Dair Federal Kanun²⁹¹”u (Bundesgesetz über die Öffentlichkeit der Verwaltung- BGÖ) kabul etmiştir. Kısaca Açıklık Kanunu(Öffentlichkeitsgesetz) olarak adlandırılan Kanun, idarenin şeffaflığına katkıda bulunarak, bu amaca yönelik olarak kamuoyunun resmi belgelere erişmesini güvence altına almaktadır²⁹².

Herkes, resmi belgeleri inceleme ve bunların içeriği hakkında idari makamlardan bilgi edinme hakkına sahiptir. Belgeler sadece buldukları yerde incelenebilir ya da kopyası talep edilebilir. Telif hakları ile ilgili mevzuat hükümleri saklıdır²⁹³.

Açıklık Kanununda resmi belge olarak şunlar kabul edilmiştir²⁹⁴: Herhangi bir bilgi taşıyıcısında gösterilen bilgi; bir makamda bulunan, o makam tarafından yapılan ya da o makama gönderilen her türlü bilgi; kamusal bir görevin yerine getirilmesiyle ilgili her türlü bilgi. Bir makamda bulunan ya da onun tarafından yapılan veyahut onun tarafından açıklanan her türlü bilgi ve kamusal bir görevin yerine getirilmesiyle ilgili her türlü bilgi talebini karşılamaya yönelik olarak basit bir elektronik işlemle elde edilen bilgiler de resmi belge olarak kabul edilir. Buna karşılık, bir makam tarafından ticari olarak kullanılan

²⁹¹ Kanun metni için bkz. <http://www.admin.ch/ch/d/ff/2004/7269.pdf>

²⁹² Öffentlichkeitsgesetz, m.1.

²⁹³ ibid,m.6.

²⁹⁴ ibid,m.5.

belgeler, henüz tamamlanmamış belgeler ve sadece kişisel kullanıma açık olan belgeler resmi belge olarak kabul edilmemiştir.

Kişisel verileri içeren bir belgeye erişim istemi karşılanabilir görülüyorsa, idare, ilgili kişiyi dinler ve ilgilinin görüşünü açıklaması için on günlük süre tanır. Aynı zamanda idare, ilgili kişinin görüşüne başvurduğunu istem sahibine bildirir²⁹⁵.

Kamu menfaatinin üstün gelmesi durumu istisna olmak üzere üçüncü kişilerin özel yaşam alanına zarar verecekse, resmi belgelere erişim sınırlanabilir, ertelenebilir veya reddedilebilir²⁹⁶.

Kanunda uzlaşma usulü öngörülmüştür. Buna göre, resmi bir belgeye erişim istemi sınırlandırılan, ertelenen veya reddedilenler; istemlerine idare tarafından süresi içerisinde cevap verilmeyenler; kişisel verileri içeren bir belgeye erişim isteminde ilgili kişinin iradesine rağmen idarenin erişimi sağlamak istemesi halinde bu dinlenen kişiler uzlaşma isteminde bulunabilir²⁹⁷.

Uzlaşma istemi, idarenin görüşünün alınmasından itibaren yirmi gün içinde ya da idarenin görüşünün açıklama süresi dolduktan sonra Yeminli Veri Koruma ve Açıklık Görevlisine yazılı olarak yapılır²⁹⁸. Veri Koruma ve Açıklık Görevlisi uzlaşma usulü çerçevesinde gizlilik içeren resmi belgelere erişme

²⁹⁵ Öffentlichkeitsgesetz, m. 10.

²⁹⁶ ibid,m.7/1.

²⁹⁷ Öffentlichkeitsgesetz, m. 13/1.

²⁹⁸ ibid,m.13/2.

hakkına da sahiptir. Veri Koruma ve Açıklık Görevlisi ve onun sekreteryası, bir idarenin tabi olduğu ölçüde görev gizliliğine tabidir²⁹⁹. Bir uzlaşmaya varılması halinde mesele çözülmüş sayılır³⁰⁰. Bir uzlaşma sağlanamaması halinde ise Yeminli Veri Koruma ve Açıklık Görevlisi yazılı bir “tavsiye”de bulunur³⁰¹. İstemde bulunan veya dinlenen kişi tavsiyenin kendisine ulaşmasından itibaren on gün içinde İdari Usul Kanununun 5. maddesine göre bir karar verilmesini isteyebilir. Bunun dışında idare, resmi belgeye erişme hakkını sınırlandırmak, ertelemek veya reddetmek istiyorsa veya kişisel verileri içeren resmi belgelere erişmeyi sağlamak istiyorsa tavsiyeden farklı bir karar verir. Karar, tavsiye alındıktan itibaren ya da erişim isteminin ulaşmasından itibaren yirmi gün içinde verilir³⁰². İdarenin kararına karşı Yeminli Veri Koruma ve Açıklık Komisyonuna, Veri Koruma Kanununun 33. maddesi uyarınca “itiraz” edilebilir. Komisyon, itiraz usulünde gizlilik içeren resmi belgelere erişebilir. Komisyon kararını iki ay içerisinde verir. Bunun dışındaki durumlarda itiraz usulü federal hukukun genel hükümlerine tabidir³⁰³.

²⁹⁹ Ibid,m.20.

³⁰⁰ ibid,m.13/3.

³⁰¹ ibid,m.14.

³⁰² ibid,m.15.

³⁰³ Öffentlichkeitsgesetz, m. 16.

XI. DİĞER ÜLKE HUKUKLARINDA

1. Yeni Zelanda

Kanun 1982 yılında “Resmi Bilgiler Kanunu” adıyla yasalaşmıştır³⁰⁴. Resmi Bilgiler Kanununa göre, bir Yeni Zelanda vatandaşı veya şirketi, Yeni Zelanda’da sürekli şekilde ikamet eden bir kişi, Yeni Zelanda’da bulunan bir kişi, Yeni Zelanda’da bir iş sahasına sahip yabancı bir şirket “resmi bilgilere” erişme isteminde bulunabilir (m. 12/1). Bu istek, kamu idarelerine ve kamu hizmeti ifa eden devletin sahip olduğu teşebbüs ve kurumlara yapılır. İstemin yapılmasının belli bir şekli bulunmamaktadır. İstem sözlü veya yazılı yapılabilir³⁰⁵.

Resmi bilgilere erişim isteminin reddine karşı, ilk önce yazılı şikayet yoluyla Ombudsmana³⁰⁶ gidilebilir. İdareler, ombudsmanın bilginin açıklanması konusundaki tavsiye kararına uyma konusunda kamusal yükümlülük(public duty) altındadır. Yani tavsiye kararına uymak zorunludur. Bununla birlikte kabine, kollektif bir işlem tesis ederek ombudsmanın bağlayıcı tavsiyesine uymayı reddedebilir. Buna kabine vetosu adı verilir.³⁰⁷ Bu vetoya karşı,

³⁰⁴ Kanun hakkında geniş bilgi için bkz. Eagles, Ian-Taggart, Michael-Liddell, Grant, Freedom of Information in New Zealand, Oxford University Press, Auckland 1992; Taggart, Michael, Freedom of Information in New Zealand, in Ed. Norman S. Marsh, Public Access to Government-Held Information: A Comparative Symposium, Steven&Son Ltd., London 1987, s. 211-247; Tarihi gelişim için bkz. Taggart, s. 211-213; Snell, s. 583-584. akt.Kaya, s.387.

³⁰⁵ Taggart, s. 213-214. akt. Kaya,s.387.

³⁰⁶ Yeni Zelanda Parlamentosu tarafından atanan Ombudsman bağımsız denetim otoritesidir ve Hükümete değil Parlamentoya karşı sorumludur. Macdonald-Jones, s. 848. akt.Kaya, s.388.

³⁰⁷ Kabine vetosu, kanunun en çok tartışılan maddesidir. Taggart, s. 231. akt. Kaya, s.388.

istemde bulunan kişi yargı yoluna gidebilir.³⁰⁸ Bir kişi ancak ombudsmanın tavsiye kararından sonra bilginin açıklanmaması kararına karşı yargı yoluna gidebilir.

2. Kanada

1982 tarihli Bilgiye Erişme Kanunu, federal idarelerin kayıtlarına erişme hakkı tanımaktadır.³⁰⁹ Kanada'nın bütün eyaletlerinde bilgi edinme hakkı kanunları mevcuttur ve hemen hemen hepsi kanunun uygulanmasını gözetmekle sorumlu bir Bilgi Görevlisi ve Ombudsmana sahiptir³¹⁰.

Bu hak Kanada vatandaşlarına ve Göçmen Kanunu uyarınca Kanada'da sürekli şekilde ikamet edenlere tanınmıştır(m.4/1). 1989 yılında yapılan bir düzenleme ile Kanada'da bulunan bütün bireylere ve şirketlere de bu hak tanınmıştır³¹¹.

İsteme kural olarak, otuz gün içerisinde cevap verilmelidir(m. 7). Süresi içerisinde cevap verilmeme istemin reddi anlamına gelir(m. 10/3). Kanunda

³⁰⁸ Banisar, s. 60; Hazell, Freedom of Information, s. 195-196; Hazell, Ombudsman, s. 265; Birkinshaw, Freedom of Information, s. 93-94; Taggart, s. 227-232; Supperstone-PittPayne, s. 4; Marsh, Comparative Survey, s. 317; 1983 ve 1987 yılları arasında 14 veto kullanılmıştır. 1987 yılından bugüne kadar ise veto yetkisi kullanılmamıştır. Banisar, s.60. Veto konuları hakkında bkz. Taggart, s. 232-233, dn. 8-10. akt. Kaya, s.388.

³⁰⁹ Kanunun İngilizce metni için bkz. <http://laws.justice.gc.ca/en/A-1/index.html> (20.06.2004).

³¹⁰ Banisar, s. 22. akt. Kaya, s.388.

³¹¹ The Access to Information Act Extension Order, No 1 [SOR/89-207]. Nakleden Macdonald-Jones, s. 799-800; Tetro, Paul B., Freedom of Information in Canada: An Undiscovered Resource, ILP, September 1990, s. 80; Birkinshaw, Freedom of Information, s. 82. akt.Kaya ,s.389.

ücretler de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte bütün bu ücretler takdiridir ve ilgili idare bunları almaktan vazgeçebilir veya iade edebilir (m. 11/6)³¹².

Kanada mahkemeleri istisnaları dar yorumlama eğilimindedir³¹³. Yine mahkemeler, idareleri, istemde bulunanların amaçlarına bakmaksızın bütün erişim istemlerini cevaplamakla yükümlü tutmuştur³¹⁴.

Parlamentonun onayını aldıktan sonra konsey yöneticisi tarafından yedi yıllığına atanan Bilgi Görevlisi, kanunun uygulanmasını gözetmekle yükümlüdür(m.54). Bilgi Görevlisi genel olarak şikayetleri kabul eder, araştırma yapar ve bağlayıcı olmayan tavsiye kararları verir³¹⁵. Bilgi Görevlisine müracaat bir yıl içinde yapılmalıdır(m. 31). Bilgi Görevlisi erişimin sağlanmasına yönelik tavsiye kararı vermezse veya vermesine rağmen idarece erişim sağlanmazsa, başvuru sahibi Federal Mahkemeye gidebilir (m. 41)³¹⁶. Kanun, alternatif olarak, erişim istemi reddedilen kişinin rızasını almak kaydıyla Bilgi Görevlisinin de mahkemeye başvurabilmesine imkan tanımıştır

³¹² bkz. <http://laws.justice.gc.ca/en/A-1/index.html>

³¹³ Bkz. Rubin v Canada Mortgage and Housing Cpn. [1989] 1 FC 265, 274, FCA; Dagg v Canada (Minister of Finance). (1997) 148 DLR (4th) 385, SC; Information Commissioner of Canada and TeleZone Inc v Canada (Minister of Industry). Federal Court of Appeal, 29 August 2001. Nakleden Macdonald-Jones, s. 802. akt.Kaya, s.389.

³¹⁴ Banisar, s. 20. akt.Kaya ,s.389.

³¹⁵ Kanada'nın ilk Bilgi Görevlisi olan Inger Hansen rolünü şu şekilde özetlemiştir: "Benim başlıca görevim, bütün şikayetlerle ilgili adil bir araştırma yapmak, açıklık lehine kanunu yorumlamak ve açıklığı engelleyici gözükten bir cümlenin dar yorumu için çaba sarfetmektir". Annual Report, Information Commissioner, 1983-84, (Ottawa), p. 4. Nakleden Wallace, s. 159. akt.Kaya, s.390.

³¹⁶ bkz. <http://laws.justice.gc.ca/en/A-1/index.html>

(m. 42). Her ikisi için de mahkemeye başvurma süresi kırkbeş gündür (m. 41).

3. Danimarka

Danimarka'da idarenin sahip olduğu belgelere erişim hakkında ilk kanun 1964 yılında kabul edilmiş, bunu 1970 ve bugün için yürürlükte bulunan 1985 tarihli kanunlar izlemiştir³¹⁷.

1985 tarihli Danimarka Kamu Yönetimi Dosyalarına Erişim Kanunu³¹⁸, on sekiz maddeden oluşmakta ve yasama ve yargı organı hariç, genel olarak kamu idareleri tarafından yürütülen bütün faaliyetlere uygulanmaktadır (m. 1/1). Kanun herkese bir idari dosyadaki belgelere erişme hakkı tanımaktadır (m.1/1). Kanunun uygulanmasının Ombudsman denetlemektedir. Ombudsmanın kararları bağlayıcı değildir ancak idareler genellikle bu kararlara uymayı yeğlerler. Erişimle ilgili kararlara karşı mahkemelere müracaat da mümkündür³¹⁹.

³¹⁷ Banisar, s. 26. akt. Kaya, s.390.

³¹⁸ Kanunun İngilizce metni için bkz. www.privacyinternational.org/countries/denmark/dk-foi-85.doc (20.04.2005)

³¹⁹ Banisar, s. 27. akt. Kaya, s.390.

4. Hollanda

Hollanda'da kabul edilen ilk bilgi edinme hakkı kanunu 1978 tarihlidir. Bu Kanun, 1991 tarihli İdari Belgelere Halkın Erişmesi Kanunu (Wet Openbaarheid van bestuur- WOB) ile yürürlükten kaldırılmıştır (m. 25)³²⁰.

Kanun kamu otoritelerine ve bir kamu otoritesi adına faaliyette bulunan şirketlere uygulanır (m. 1). Yasama organı ve yargı organları Kanunun kapsamı dışındadır³²¹. Erişim hakkına herkes sahiptir. Müracaatın yazılı yapılması zorunluluğu bulunmamaktadır (m. 4)³²². İdare kararını sözlü ya da yazılı olarak verebilir (m. 5).

Bilgiler beş şekilde kişiye sunulur (m. 7/1): 1) İstenen bilgiyi içeren belgelerin bir kopyasını vermek, 2) Diğer şekilde istenen bilgileri içeren belgeleri o şekilde iletmek, 3) Belgelerin içeriği ile ilgili not alınmasına izin vermek, 4) Belgelerden veya içeriklerden bir özet sunmak, 5) Belgelerde bulunan bilgileri sunmak. İdare bu usulleri seçerken kişinin tercihini ve problemsiz ve hızlı bir prosedürün önemini gözönünde bulundurur (m. 7/2)³²³.

Red kararı üzerine inceleme prosedürü 1994 tarihli İdare Hukuk Hakkında Genel Kanuna göre yapılır³²⁴. Mahkemeye müracaat etmeden önce karardan

³²⁰ bkz. <http://www.aip-bg.org/documents/wob.htm> (20.04.2005).

³²¹ ibid., <http://laws.justice.gc.ca/en/A-1/index.html>

³²² ibid., <http://laws.justice.gc.ca/en/A-1/index.html>

³²³ ibid., <http://laws.justice.gc.ca/en/A-1/index.html>

³²⁴ Algemene wet bestursrecht Stb 1992. Nakleden Macdonald-Jones, s. 836, 839. akt.Kaya,s.392.

sorumlu idareye altı hafta içinde itiraz edilmelidir. İtiraz, idareye kararını bir kez daha gözden geçirme fırsatı verir. İtiraz, açıkça kabul edilemez bulunmadıkça veya asılsız olmadıkça, itiraz edene dinlenme hakkı verilir. İdare dinleme sonucunda bir rapor hazırlar. Bu prosedürün sonucunda tatmin olmayan itirazcı, itirazın sonucunun bildirilmesinden itibaren altı hafta içinde ilçe mahkemesindeki tek hakime müracaat edebilir. Hakim, ilk kararı değil ,itiraz hakkındaki kararı denetler. Mahkemeden sonra da Danıştay'a gidilebilir³²⁵.

5. Portekiz

1976 yılından bu yana Portekiz Anayasası'nda bilgi edinme hakkına ilişkin hüküm yer almaktadır. 1989 Anayasası'nın 268. maddesinin 2. fıkrasına göre yurttaşlar, iç ve dış güvenlik, suçluların araştırılması ve özel yaşamın gizliliği hükümleri istisna olmak kaydıyla idari kayıtlara ve dosyalara erişme hakkına sahiptir³²⁶.

1993 tarihli İdari Belgelere Erişme Kanunu³²⁷, herhangi bir kişiye, devlet otoritelerinin, kamu kurumlarının ve mahalli otoritelerin sahip olduğu idari

³²⁵ Macdonald-Jones, s. 839. akt. Kaya,s.392.

³²⁶ Banisar, s. 70. akt. C.Kaya, s.392.

³²⁷ Kanunun İngilizce metni için bkz. <http://www.cada.pt/PAGINAS/ladaing.html> (23.06.2003)

belgelere erişme hakkı vermektedir³²⁸. Kanunda, kişisel belgelere erişim hakkı ve kişisel verilerin düzeltilmesi hakkı da yer almaktadır (m. 8,m.9).

İdare belgelere erişim hakkı, belgenin çoğaltılmasını elde etme hakkını, belgenin varlığı ve içeriğinden haber edilme hakkını kapsar (m. 7/2).

İdare, ticari ve endüstriyel gizlilikleri ve şirket sırlarını tehlikeye sokan veya telif hakları ve patentleri ihlal eden belgelere erişim istemlerini reddeder³²⁹.

Kanunun uygulanmasını gözetme görevi, İdari Belgelere Erişim Komitesine aittir. Komite, Cumhuriyet Meclisine bağlı ve kendi teknik ve idari destek servisine sahip bağımsız bir kamu kuruluşudur (m. 18). Erişim istemi reddedilenler, İdari Belgelere Erişim Komitesine yirmi gün içinde başvurabilir. Komite otuz gün içinde kararını bir rapor halinde taraflara bildirir. Raporu alan kamu otoritesi onbeş gün içinde kararını ilgili kişiye bildirir³³⁰. Görüldüğü gibi Komitenin kararı bağlayıcı değildir. Nihayetinde, erişim istemi açıkça veya zımni olarak reddedilen kişinin, idare mahkemesine müracaat etme hakkı bulunmaktadır³³¹.

³²⁸ ibid, bkz. <http://www.cada.pt/PAGINAS/ladaing.html> , m. 3

³²⁹ ibid, bkz. <http://www.cada.pt/PAGINAS/ladaing.html> , m.10

³³⁰ ibid, bkz. <http://www.cada.pt/PAGINAS/ladaing.html> , m. 6

³³¹ ibid, bkz. <http://www.cada.pt/PAGINAS/ladaing.html> , m.17

6. Güney Afrika

1996 tarihli Güney Afrika Cumhuriyeti Anayasası'nın 32. maddesi devletin sahip olduğu bilgilere veya bir hakkın kullanılması veya korunması için gerekli ise özel kişilerin sahip olduğu bilgilere herkesin erişmesi hakkını güvence altına almakta ve bu hakka işlerlik kazandırmak için bir kanunun yürürlüğe konması gereğini belirtmektedir³³². Bu maddeye dayanılarak 2000 yılında Bilgiye Erişmenin Teşviki Kanunu (The Promotion of Access to Information Act- PAIA) kabul edilmiş ve 15 Şubat 2002'de yürürlüğe girmiştir³³³. Kanun, Anayasal yükümlülüğün gereklerini yerine getirdiği gibi insan hakları kültürünü ve sosyal adaleti geliştirmek ve kamu ile özel kesimde şeffaflığı, hesap verilebilirliği ve etkili yönetimi arttırmayı amaçlamıştır.

Kanun, halkın mümkün olduğu kadar süratli, ucuz ve kolay bir şekilde kamu ve özel kesimin sahip olduğu kayıtlara erişmesini sağlamaya yönelik ihtiyari ve zorunlu mekanizma ve usuller oluşturmuştur³³⁴.

Özel kişilerin sahip olduğu bilgilere erişme kanununun "yatay uygulaması" (horizontal application) olarak adlandırılır³³⁵. "Geleneksel olarak bilgi edinme

³³² Marcus, Gilbert, Freedom of Expression and National Security: The South African Experience, in Eds. Sandra Coliver, Paul Hoffman, Joan Fitzpatrick, Stephen Bowen, Secrecy and Liberty: National Security, Freedom of Expression and Access to Information, Kluwer Law International, Netherland 1999, s. 399; Iain-Klaaren, Jonathan, An update on Access to Information in South Africa: New Directions in Transparency, FIR, October 2003, no. 107, s. 73; Klaaren, Jonathan, Access to Information and National Security in South Africa, in National Security and Open Government: Striking the Right Balance, Campbell Public Affairs Institute, New York 2003, s. 193; Banisar, s. 77; Mendel, Freedom of Information, s. 69. akt. Kaya, s.394.

³³³ Tarihi gelişimi için bkz. Currie, Iain, South Africa's Promotion of Access to Information Act, EPL, vol. 9, issue 1, 2003, s. 60-63; Currie-Klaaren, s. 73-74. akt. Kaya, s.394.

³³⁴ Jagwanth, s. 78; Currie-Klaaren, s. 72; Banisar, s. 77; Currie, Promotion of Access, s.67. akt.Kaya, s.394.

hakkı kanunları özel kişilerin devletten bilgi edinme şeklinde söz konusu olur. Çünkü devletin yetkilerini kötüye kullanmasına karşı bireylerin korunması amaçlanır. Bu görüş, devlet ve bireyler arasındaki dikey ilişkilerin eşit olmayan güç yoluyla karakterize edildiği ve bu ilişkilerin az veya çok eşit güç yoluyla karakterize edilen özel kişiler arasındaki ilişkilerden farklı olduğu fikrine dayanır. Bununla birlikte idare ve anayasa hukukundaki son gelişmeler bu nosyona karşı gelmektedir ve modern toplumda özel kişilerin geleneksel olarak devlet tarafından kullanılan gücün bir türünü gittikçe artan bir şekilde kullandıklarını göstermektedir. Bu durum bilgi edinme hakkı kanunlarının özel kişilere de uygulanmasının ardındaki mantığı açıklar. Bu şekilde kişiler eşitlik hakkını kullanmak ve korumak ve ücret ve promosyonlarda bir ayırım bulunmamasını temin etmek için bir şirketle ilgili bilgileri isteyebilir. Yine mal ve hizmetlerin birer tüketicisi olarak özel kişiler, ürünlerin kalitesi ve güvenliği gibi onları yakından ilgilendiren bilgilere erişebilir. Temiz bir çevrede yaşama hakkını kullanmak ve korumak için bir petrol rafinerisinden toksit emisyon düzeyi hakkında bilgiler istenebilir”³³⁶.

Kanuna göre herhangi bir kişi gerekçe belirtmeksizin kamu otoritelerinin kayıtlarına (m. 11); bir hakkın kullanılması veya korunması için gerekli ise herhangi bir kişi ve bir hakkın kullanılması ve korunması için gerekli ise bir kamu otoritesi kamu yararı için özel kişilerin³³⁷ kayıtlarına (m.50) erişme

³³⁵ Jagwanth, Saras, A New Vision of Access to Information: The South African Legislation, FIR, December 2000, no. 90, s. 78. akt. Kaya, s.394.

³³⁶ Jagwanth, s. 79; Currie, Promotion of Access, s. 67-70. akt. Kaya,s.394.

³³⁷ Özel kişi kavramı, ticaret veya bir meslekle uğraşan gerçek kişileri; ticaret, iş veya bir meslekle uğraşan ortaklıkları veya önceki ve yani tüzel kişileri kapsamaktadır (m. 1).

hakkına sahiptir³³⁸. Buna göre; geleneksel olarak bilgi edinme hakkı kanunları devletin sahip olduğu bilgilere özel kişilerin erişmesi olarak anlaşılır. Ancak Güney Afrika Kanunu, bu durumu da tersine çevirmiştir. Buna göre bir kamu otoritesi bir hakkın kullanılması ve korunması için gerekli ise kamu yararı için özel kuruluşun sahip olduğu kayıtlara erişebilecektir³³⁹.

Kanun, mahkemelerin, parlamento üyelerinin ve kabinenin kayıtları hakkında uygulanmaz³⁴⁰. Okuma-yazma bilmeyen veya özürlü bir kişi kamu otoritesine başvurduğunda bu müracaatını sözlü de yapabilir (m.18/3). Kamu otoritelerine yapılan istemlere otuz gün içinde “bilgi görevlisi” (information officer) (m. 25), özel kişilere yapılan istemlere ise otuz gün içinde özel kişinin yöneticisi veya bu kişi tarafından atanan bir görevli cevap verir (m. 56).

Bilgi görevlisinin red kararına karşı iç müracaat(internal appeals) mümkündür. Bu müracaatı sorumlu bakan inceler. Bu aşamadan sonra da Yüksek Mahkemeye gidilebilir.³⁴¹

Her kamu otoritesinin bilgi görevlisi, İnsan Hakları Komisyonuna yıllık bir rapor sunar (m. 32). Kanuna göre hiç kimse görevlerini yerine getirirken iyiniyetle yaptığı şeylerden dolayı cezai ve hukuki olarak sorumlu tutulamaz (m. 89). Bir kişi, erişim istemini reddetmek için kasten, bir kaydı yok eder, zarar verir veya farklılaştırır, gizlerse, değiştirirse veya yanlış bir kayıt

³³⁸ Currie-Klaaren, s. 72; Banisar, s. 77. akt. Kaya,s.395.

³³⁹ Jagwanth, s. 80. akt. Kaya,s.395.

³⁴⁰ Banisar, s. 78; Currie-Klaaren, s. 72; Currie, Promotion of Access, s. 66. akt. Kaya, s.395.

³⁴¹ Jagwanth, s. 78; Banisar, s. 78. akt. Kaya, s.395.

haline getirirse suç işlemiş sayılır. Bu fiilleri işleyen kişi para cezasına veya iki yılı aşmayan bir süre için hapis cezasına mahkum edilir (m. 90).

7. Finlandiya

Finlandiya’da, idari belgelerin açıklığı ilkesi 1776 tarihine kadar uzanır. Çünkü bu tarihte Finlandiya İsveç yönetimi altındadır. Finlandiya’nın 1919 yılında bağımsız bir Cumhuriyet olmasından sonra, 1951 yılında Parlamento “Resmi Belgelerin Açıklığı Hakkında Kanun”u kabul etmiştir. Bu Kanun 1999 yılında yürürlükten kalkmış ve “İdare Faaliyetlerinin Açıklığı Hakkında Kanun” 1 Aralık 1999’da yürürlüğe girmiştir³⁴².

2000 tarihli Finlandiya Anayasası’nın 12. maddesinin 2. fıkrasında da açıkça bilgi edinme hakkı düzenlenmiştir: “Otoritelerin sahip olduğu belgeler ve kayıtlar, açıklanması zorlayıcı sebepler nedeniyle bir kanun tarafından özel olarak yasaklanmadıkça alenidir. Herkes, aleni belgelere ve kayıtlara erişme hakkına sahiptir”³⁴³.

İdare Faaliyetlerinin Açıklığı Hakkında Kanun’da, açıklık karinesi(presumption of openness) esas alınmıştır. Yani, resmi belgelere erişim asıl olup, her somut olayda açık bir hukuki dayanağı bulunması gereken gizlilik ise istisnadır. Ayrıca istisnalar dar yorumlanmalıdır³⁴⁴.

³⁴² Kanunun İngilizce metni için bkz. <http://www.om.fi/1184.htm> (23.06.2003)

³⁴³ Banisar, s. 31; Maepaa, Olli, Right of Access to Documents: New Finnish Legislation, FIR, no. 92, April 2001, s. 14. akt.Kaya,s.396.

³⁴⁴ Maepaa, s. 15. akt. Kaya, s.396.

Kanunun uygulama alanı oldukça geniş tutulmuştur. Kanun, bütün devlet, bölge ve yerel otoriteleri ve yargı otoritelerini kapsamaktadır. Kamu gücü kullanan özel kurumlar da bu kanun kapsamındadır (m. 4). Parlamento belgelerine erişme ise özel olarak Anayasa'da düzenlenmiştir³⁴⁵.

Kanuna göre vatandaşlık şartı aranmaksızın herkes, bir ücret karşılığında resmi belgelere erişme hakkına sahiptir.³⁴⁶ Kişinin kimliğini bildirme ve isteminin gerekçesini belirtme yükümlülüğü yoktur. Bununla birlikte, erişim isteminde bulunan kişinin belgelere erişim hakkına sahip olup olmadığına karar verebilmek için zorunlu ise, otorite kişinin kimliğini bildirmesini ve gerekçe belirtmesini ister. Aynı husus gizli belgelere ve kişisel belgelere erişme isteminde de geçerlidir.³⁴⁷

Erişim isteminin reddi kararına karşı üst makama ve daha sonra da idare mahkemesine müracaat edilebilir.³⁴⁸ Gizlilik sebepleri Kanunun 24. maddesinde, ayrıntılı bir şekilde, zorunlu gizlilik (mandatory secrecy), erişilebilirlik karinesi (presumption of accessibility) ve gizlilik karinesi (presumption of secrecy) olmak üzere üç farklı şekilde 32 fıkra halinde düzenlenmiştir³⁴⁹. Kanun, gizli resmi belgelere kısmi erişim imkanı da getirmiştir (m. 10).

³⁴⁵ Maepaa, s. 15. akt. Kaya, s.396.

³⁴⁶ Banisar, s. 31; Maenpaa, s. 16. akt. Kaya, s.396.

³⁴⁷ Banisar, s. 31; Maenpaa, s. 16. akt. Kaya, s.396.

³⁴⁸ Banisar, s. 32; Maenpaa, s. 17. akt. Kaya, s.397.

³⁴⁹ Banisar, s. 31; Maenpaa, s. 18. akt. Kaya, s.397.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU

I. KURULUN NİTELİĞİ

Bilgi edinme hakkının etkin ve verimli kullanılabilmesi için, bir denetim sisteminin varlığı şarttır³⁵⁰. Bu denetim sistemi, kamu denetçisi-ombudsman, özel görevli komisyonlar, bağımsız idari otoriteler ve mahkemeler tarafından yerine getirilebilir³⁵¹. Hukukumuzda bilgi edinme başvurularıyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine kurum ve kuruluşlarca verilen red kararlarını incelemek ve bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin ilke kararları vermek üzere 4982 sayılı Kanunla Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur. Kurulun görev ve çalışmalarına ilişkin esas ve usuller Başbakanlıkça hazırlanarak yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir. Dolayısıyla, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu kamu tüzel kişiliği bulunmayan; verdiği kararların bağlayıcılığı ve kuruluş yapısı itibarıyla bağımsızlığı tartışmalı bir denetim organıdır.

³⁵⁰ Güran, Hak Arama, s.32.

³⁵¹ Kaya, s.283.

Kurulun bağımsız idari otorite niteliğinde kurulmadığı³⁵² iddialarına karşın, bir diğer görüş, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun bağımsız idari otorite niteliğinde³⁵³ olduğunu savunur.

Bağımsız idari otoritelerin ortak özellikleri, bu kurumların yasama ve yürütme karşısında bağımsızlıkları, kurumların kendi görev alanlarına giren faaliyetleri regüle etme yetkisi ile donatılmış olmaları, görevli oldukları faaliyetleri izleme ve denetleme yetkisine sahip olmaları ve yapmış oldukları izleme ve denetimler sonucunda hukuka aykırı durumlar tespit ettiklerinde, ilgililer hakkında bazı yaptırımları doğrudan uygulama yetkisi ile donatılmış olmalarıdır.³⁵⁴

Bu özellikler bakımından Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun hem organik hem de fonksiyonel yönden bağımsız olduğu söylenebilir. Zira, üyelerinin görev süresi ve azledilmemesi organik bağımsızlığı; işlem ve eylemlerinin yürütme organının hiyerarşisi ve denetimine tabi olmaması ve ayrıca kurula hiçbir organ, makam ve merci veya kişi tarafından emir ve talimat verilememesi ya da tavsiye ve telkinde bulunulamaması fonksiyonel bağımsızlığı gösterir. Bununla birlikte, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun tamamen bağımsız olduğunu söylemek doğru olmaz; zira, diğer bağımsız

³⁵² Gürsel Özkan, Demokratik Yönetimin Birinci Adımı Bilgi Edinme Hakkı, Türkiye KAMU-SEN, Ankara, 2004, s.76.

³⁵³ Kaya, s.283

³⁵⁴ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Günday, 2002, s.490 vd.

idari otoriteler gibi Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu da yargısal denetime taabidir³⁵⁵.

Bağımsız idari otoritelerin regülasyon yetkisinden bahsetmiştik. Bilgi Edinme Kurulunun başvuru ücretini ilke kararı ile belirlemesi bu yetkinin varlığının sonucudur. Yine Kurul, görevli olduğu alanda faaliyetleri izleme ve denetleme yetkilerine sahiptir. Nitekim kurum ve kuruluşlar, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun istediği her türlü bilgi veya belgeyi kurula vermekle yükümlü tutulmuştur.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunu bağımsız idari otoritelerden ayıran en önemli unsur, Kurul kararlarına uyulmamasının her hangi bir yaptırıma bağlanmamış olmasıdır. Kurulun istediği her türlü bilgi veya belgenin gizli olsalar bile Kurula verilmesi gerektiği Kanun ve ilgili Yönetmelikte açıkça belirtilmiş olsa bile, bu hükme aykırılığın yaptırımı mevzuatta ayrıca ve açıkça düzenlenmemiş olduğundan, Kurulun yaptırım gücünden bahsedebilmek mümkün değildir.

Bilgi edinme hakkının etkin ve verimli kullanılabilmesi için etkin bir denetim sisteminin varlığı öngörülmüş, bu sistem Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun oluşturulmasıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda öngörülebilecek diğer bir denetim sistemi de kamu denetçisi ya da ombudsmanlık kurumudur.

³⁵⁵ Genel olarak BİO'ların yargısal denetimi konusunda bkz. Yıldırım, Turan, Bağımsız İdari Otoritelerin Yargısal Denetimi, 2000 Yılında İdari Yargı Sempozyumu, Danıştay Yayınları No:59, Ankara, 2000, s. 206-219.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Kanununa ilişkin TBMM Genel Kurul Görüşme Tutanakları³⁵⁶ ³⁵⁷ incelendiğinde, "Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun yapısının bağımsızlık arzetmediği, bu yapının özerkleştirilmesi ve demokratikleştirilmesiyle ombudsman müessesesine belki bir adım atılabileceği"nin vurgulandığı görülür. Başka bir görüşe göre: "Önerilecek kurul üyelerinin Bakanlar Kurulu tarafından atanması; yani, siyasetin istediği zaman bu kurulu vesayeti altına alması; yani, devletin hem hakim hem savcı olması düşünülemez. Bu, devletin yer alması gereken bir kurul değil. Kurul mutlaka özerk olmalıdır. Kurul, kendini oluşturan üyelerini, hangi kaynaktan besleniyorsa, oralarda kendileri seçmelidirler. Özü itibarıyla bu kurul, Batı ülkelerinde olduğu gibi, bir kamu hakemi 'ombudsman' şeklinde oluşmalıdır."

Yapılan tartışmalar bizi 'bağımsız bir kamusal denetim organı' olan 'ombudsman' kurumunu daha yakından tanımaya götürmüştür.

Ombudsman müessesesi, bu isimle, ilk kez 1713 yılında İsveç'te kurulmuştur. İsveç Kralı XII. Şarl'ın Osmanlı Ülkesi'nde yaşamak zorunda olduğu 1709-1714 arasındaki yıllarda Stockholm'deki yöneticilerin ve yargıçların yasalara gereği gibi uymasını gözetecek, uzaktaki kralın gözü kulağı olacak bir bireyi (Hogst Ombudsman) atamasıyla doğmuş ve 1809 İsveç Anayasası'nda da anayasal bir kurum olarak yer almıştır³⁵⁸.

³⁵⁶ Bu bölümde yer alan bilgiler, <http://tbmm.gov.tr/> adresli kaynaktan derlenmiştir.

³⁵⁷ TBMM. Tutanak Dergisi, Dönem:22, Cilt:27, Yasama Yılı:2, B:4, 8.10.2003, O:1-2; B:5, 9.10.2003, O:3.

³⁵⁸ www.turkhukuksitesi.com/makale_100.htm+Ombudsman

Temsilci anlamına gelen ombudsman, İsveçte parlamento tarafından dört yıl için ikinci derecede seçilen "hukuk bilgisi ve dürüstlüğü ile tanınan" bir kişidir³⁵⁹. Başlangıçta bir kişi tarafından yerine getirilen bu işlev, 1968'den beri birçok ombudsman tarafından gerçekleştirilmektedir.

Görevleri, her düzeyde, adli ve idari tüm kamu ajanlarının eylem ve işlevlerini, yasalara ve ödevlerine uygunluğunu denetlemek amacıyla gözetlemekten ibarettir. Herkes her konuda ombudsmana başvurabilir. Ombudsmanın çeşitli yetkileri vardır: Araştırma ve inceleme, tavsiye ve buyurma, suçlama yetkisi. Bu yetkiler yurttaş haklarının ihlallerine karşı kullanılır. Kuşkusuz bu yetki yalnız özgürlüklerin korunmasını aşar. Ombudsman idareler nezdinde çok geniş yetkilere sahiptir³⁶⁰.

Bugün Ombudsman kurumu, aralarında Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, İsrail, Hindistan, Nijerya ve Portekiz'in de bulunduğu 100'ün üstünde ülkede ulus, bölge, şehir ve belediye bazında uygulanmaktadır.

"Parlamento tarafından halkın şikayetlerini dinleyip, çözümlere ulaştırmak üzere seçilmiş kimse veya kimseleri simgeleyen ombudsman teriminin Türkçe karşılığı olarak; arabulucu, kamu hakemi, medeni hakların savunucusu, parlamento komiseri gibi tanımlamalar kullanılmaktadır. Ombudsman kamu hizmetlerinin görülmesindeki adaletsizlikler hakkında, konudan etkilenenlerden şikayetleri almak, bu konularda araştırmalar yapmak ve sorunları çözmekle görevlendirilmiş, bağımsız bir kamu

³⁵⁹ İbrahim Ö.Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler, DÜHF Yayınları, Diyarbakır, 1989, s.167.

³⁶⁰ ibid., s.167

otoritesidir. Günümüzde, kamu hizmet birimlerinin, kendi çalışmaları ile ilgili şikayetleri doğru ve mantıklı bir biçimde ele alma ve yanıtlama yetenekleri hakkında kuşkuların artması ve getirilen diğer denetim yollarının eksiklikleri nedeniyle, ombudsmanlık oldukça önemli bir işlev üstlenmiştir. Ombudsmanlar, günümüzün gittikçe genişleyen ve karmaşık bürokratik bir yapıya sahip olan modern devletlerinde ortaya çıkan sorunları çözmek için oldukça önemli bir işlev görmektedirler. Özellikle üst düzey yöneticilerine verilen takdir yetkilerindeki artışın neden olduğu yönetsel kararlarda meydana gelen haksızlıkların düzeltilmesi ve yönetim bozukluklarına karşı yurttaşın korunması ihtiyacı, kurumun önemini daha da arttırmaktadır. İdarenin denetlenmesinde, klasik yollarla yapılan denetlemelerin yetersizliği, yeni arayışlara yol açmıştır. Ombudsmanlık, idarenin denetlenmesinde idare edilenler açısından ortaya çıkan yetersizlikten kaynaklanmaktadır diyebiliriz. Gerçekten idare, çeşitli şekillerde denetlenmektedir. Ancak bu denetim şekillerinden her birinin çeşitli sakınca ve noksanlıkları bulunmaktadır. Çağdaş idarenin gücü, geleneksel denetim yollarının ve vasıtalarının başa çıkamayacağı bir hızla gelişmekte, büyümektedir. Parlamento denetimi, parti içi disiplini ve yasama-yürütme bütünleşmesi sebebiyle fonksiyonsuz kalmaktadır. İdarenin iç denetimi ise hiyerarşik yapı ve dayanışma duyguları gibi sebeplerle vatandaş için bir güvence olmaktan uzaklaşmaktadır. Yargı denetimi ise ağır işlemesi, formalitelerinin çokluğu ve pahalı olması, ayrıca yetkisinin sadece hukuka uygunlukla sınırlı kalması gibi sebeplerle her zaman uygun bir başvuru yolu olmamaktadır.

Çağımız devletinin artan görevleri ve karmaşıklaşan yapısı karşısında, fertler haklarının ve sorumluluklarının kapsam ve sınırı konusunda yeterli bir bilgiye sahip olmaktan gün geçtikçe uzaklaşmaktadır. Bu durum fertleri, idare karşısında günden güne güçsüzleştirmekte ve korunmaya muhtaç duruma itmektedir. Siyaset adamları ve hukukçular bu gidişten kurtulmayı temin edecek yeni denetim yolları aramaya koyulmuşlardır. İşte bu arayış içerisinde, idarenin yargısal denetiminin tarafsız idari yargı yerlerince yapılageldiği ülkelerde bile, idarenin bünyesine daha kolaylıkla girip nüfus edebilen, daha süratli, daha kişisel, daha az biçimci, karşılıklı ilişki kurmada önemli bir boşluğu doldurabilen, daha iyi bilgi sahibi olabilen, keyfilikle mücadelede daha etkili olan, tutarlı bir kuruma duyulan ihtiyaç, gözlerin İsveç'e çevrilmesine sebep olmuştur. Son senelerde bütün ülkelerde, dalga dalga yayılan, ancak ülkemizde henüz pek tanınmayan ombudsman kurumu, Avrupa Konseyi İstişari Asamblesi'nin 1975 de 457 sayılı tavsiye kararında insan haklarını korumada iyi bir metot olarak kabul edilip, üye devletlere tavsiye edilmiştir. Bugün dünyanın birçok ülkesi İsveç Ombudsmanını kendi iç bünyelerinin özelliklerini de dikkate alarak benimsemektedir.”³⁶¹

Anayasamızda ya da yasalarımızda öngörülen, Devlet Denetleme Kurulu, Meclis Dilekçe Komisyonu, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, çeşitli dönemlerde oluşturulan İnsan Hakları Komisyonları/Kurulları gibi kurumlar da ombudsman fonksiyonlarından, işlevlerinden bazılarının yerine getirildiğini gösterir. Bütün bunlar dikkate alınıp, “Türkiye’de zaten ombudsman kurumu

³⁶¹ www.turkhukuksitesi.com/makale_100.htm+Ombudsman

vardır” demek doğru olmaz. Zira, bu kurul ve komisyonlara benzer kurumlar başka ülkelerde de vardır. Ancak onların yanında ayrıca adı “ombudsman” olan veya her biri ilgili ülkenin kendi özelliğine göre o kavramı ifade eden terimlerle adlandırılan bir kurum vardır. Halen “ombudsman” anlamında “kamu denetçisi” veya “kamu hakemi” kurumunun mevzuatımıza yerleştirilmesi için çalışmalar devam etmektedir.

II. KURUL KARARLARININ BAĞLAYICILIĞI

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun almış olduğu kararların bağlayıcılığı tartışma konusudur; çünkü, ne Kanunda ne de Yönetmelikte bu konuda açık bir hüküm bulunmamaktadır.

Bir görüş, " Kanunun 13. maddesinin 2. fıkrasında yer alan, Kurula itiraz başvuru sahibinin idari yargıya başvurma süresini durdurmaz hükmünden hareketle Kurul kararlarının bağlayıcı olmadığı"³⁶² ileri sürmektedir.

Buna karşın başka bir görüşte de kabul edildiği üzere, "Kurulun vereceği kararların bağlayıcı olduğunun kabulü kanun koyucunun iradesine uygun olacaktır. Çünkü kanun koyucu kurula itiraz başvurusuyla ilgili olarak her türlü bilgi ve belgeyi idareden isteme yetkisini kurula tanımış ve bu konuda kurulun yetkilerini geniş tutmuştur"³⁶³.

³⁶² Kaya, s.289.

³⁶³ Hız, Yılmaz, s.99.

Yine bu konuda başka bir görüş, "2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 20. maddesinde, mahkemelere bile verilmeyebileceği kabul edilen bilgi ve belgelerin Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na verilmesinin kuşkulu olacağından"³⁶⁴ bahseder.

Sonuç olarak, kurul kararlarının bağlayıcılığı konusunda Kanunda ve ilgili Yönetmelikte herhangi bir düzenleme yapılmamış olması önemli bir eksiklik olarak kabul edilmelidir; ancak söz konusu kararların istişari nitelikte olduğu yönünde açık bir ifadenin Kanunda düzenlenmemiş olması, uygulamada kurum ve kuruluşların bu kararlara uyma yönünde hareket etmeyi tercih ediyor olmaları ve Kanunla amaçlanan temel ilke dikkate alındığında, bu kararların bağlayıcı olduğunun kabulü gerekmektedir.

³⁶⁴ Gürsel Özkan, Demokratik Demokratik Yönetimin Birince Adımı Bilgi Edinme Hakkı, Türkiye KAMU-SEN, Ankara, 2004, s.77.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKININ TANINMASINDA AB SÜRECİ VE HUKUK DEVLETİ

I. AB SÜRECİ

Bilgi edinme hakkı, sahip olduğu önem nedeniyle temel haklarla ilgili pek çok uluslararası belgede güvence altına alınmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 19. maddesi, Kişisel ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 19. maddesi, Milenyum Bildirgesinin 25. İlkesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin İfade Özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesi, 28 Eylül 1977 tarih ve 77(31) sayılı İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar, 25 Kasım 1981 tarih ve 31(19) sayılı İdarenin Sahip Olduğu Bilgilere Erişme Hakkında Tavsiye Kararı, 21 Şubat 2002 tarih ve 2002(2) sayılı Resmi Belgelere Erişme Hakkında Tavsiye Kararı, Amerika İnsan Hakları Sözleşmesinin düşünce ve ifade özgürlüğünü düzenleyen 13. maddesi, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartının 9. maddesi ve Afrika İfade Özgürlüğü İlkeleri Bildirgesinin 4. maddesi doğrudan veya dolaylı olarak bilgi

edinme hakkını öngörmüştür. Bilgi edinme hakkı konusunda, çok fazla sayıda olmasa da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları da mevcuttur³⁶⁵.

Avrupa Birliğinde bilgi edinme hakkı kavramının gelişmesine baktığımızda, bu sürecin Avrupa Birliğinde oldukça uzun zaman aldığı görülmektedir³⁶⁶. Bilgi ve belgelere erişim, Avrupa Birliği'nde Amsterdam Andlaşması'nın 1999 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte AB Antlaşması'nın 255. maddesinde yer almıştır. Madde, Avrupa kurumlarının belgelere erişme hakkının hukuki temelini daha da belirgin hale getirmiştir. Ancak erişim hakkı, Avrupa Parlamentosu, Konseyi ve Komisyonu belgelerinde tanınmıştır. Nihayet "Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Andlaşma"da şeffaflık ve belgelere erişme hakkına yer verilmiştir.

Türkiye'de bilgi edinme hakkı, yönetimi yeniden düzenleme/iyileştirme ve idari usul konuları çerçevesinde şekillenmiştir. 1991 tarihli KAYA Raporunda açıkça bilgi edinme hakkının tanınması önerilmiştir. Kalkınma Planları bakımından da ilk defa Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında bilgi edinme hakkından açıkça bahsedilmiştir. Konu, 58. ve 59. Hükümet Programlarında ve Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda kesin bir ifadeyle bilgi edinme hakkı kanununun çıkartılacağı şeklinde yer almıştır. Nitekim, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda³⁶⁷ "Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı"

³⁶⁵ Örnek kararlar için bkz. Leander v. İsveç, Gaskin v. İngiltere, Guerra ve Diğerleri v. İtalya., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

³⁶⁶ Kaya, s.402 vd.

³⁶⁷ RG. 24.07.2203, sy.25178. (Mükerrer)

başlığı altında, “vatandaşın kamu tarafından üretilen bilgilere erişimini kolaylaştırmak, gerektiğinde kamunun yaptığı işlemlerin gerekçelerini öğrenmelerini sağlamak ve bilgi edinme hakkını düzenlemek amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Adalet Bakanlığı; kamu hizmetinden yararlananların bilgi edinme hakkını kullanmasına ilişkin esas ve usulleri belirtmek amacıyla ‘Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı’ hazırlamış ve 26 Şubat 2003 tarihinde Başbakanlığa sevk etmiştir. Bu taslak ilgili tüm tarafların görüşleri ile olgunlaştırılacak ve kısa zamanda yasalaşacaktır” şeklinde yer almıştır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu’nun 21 Şubat 2002 tarihinde yapılan 748. toplantısında, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun Bilgi Edinme Hakkı ile ilgili tavsiye kararı alınmıştır. Bu kararlar, üye ülke hükümetlerine, yasalarında ve uygulamalarında bu tavsiyede belirtilen kuralların rehber olması önerilmiştir.

29.11.2002 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Hükümet Programında “Bilgi edinme hakkı, toplumun bütün kesimlerinde yaygınlaştırılacak ve bunu sağlamak için Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çıkarılacaktır.” hükmüne yer verilmiştir. Tasarı, Avrupa Birliği’nin konu ile ilgili mevzuatı da dikkate alınmak suretiyle, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak, kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmasına ilişkin esas ve usuller belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır³⁶⁸. Bu tarihten kısa bir süre sonra 24 Ekim 2003 tarihinde 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kabul edilmiştir.

³⁶⁸ Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı Genel Gereği, <http://www.tbmm.gov.tr/>

24 Ocak 2004 tarihli ve 25356 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 20004/12 sayılı Genelgede dilekçe hakkı ve bilgi edinme haklarıyla ilgili düzenlemelerin, “ Avrupa Birliği Müktesebatı’nın Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program’da yer alan insan hakları alanında yasal ve idari düzenlemelerin yapılması ve uygulamaların iyileştirilmesi taahhütleri açısından büyük önem ve öncelik taşımakta” olduğu vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak, uluslararası belgeler incelendiğinde ve diğer ülkelerdeki düzenlemelerle kıyaslandığında, ülkemizde henüz yürürlüğe girmiş olan 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanununun küresel ve evrensel örneklerle uyum içinde olduğu görülmektedir³⁶⁹.

II. HUKUK DEVLETİ

Hukuk devleti ile ilgili bütün tanımlarda, bu kavramın esasını devlet kudretinin hukukla bağlanması ve sınırlanması fikrinin oluşturduğu belirtilir³⁷⁰. Bu fikrin klasik formilasyonu, “bir veya birkaç kişinin keyfilğini değil, yasalar egemen olmalı” şeklindedir³⁷¹.

³⁶⁹ Bilgi Edinme Hakkı Sempozyumu, Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2004, s.61.

³⁷⁰ Bu tanımın değişik formülasyonları için bkz. Hüseyin Hatemi, Hukuk Devleti Öğretisi, İşaret Yay., İstanbul 1989, s.18 vd. akt. Mithat Sancar; Devlet Akı Kısacında Hukuk Devleti, İletişim Yay., İstanbul, 2004, s.34.

³⁷¹ Erhard Denniger, “Grenzen und Gefährdungen des Rechtsstaats”, Rechtstheorie-Sonderheft içinde, 1993, s.7. akt. Sancar, s.34.

Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karar incelendiğinde, Yüksek Mahkeme'nin hukuk devleti "Anayasa'nın açık hükümlerinden önce hukukun bilinen ve tüm uygar ülkelerin benimseyip uyduğu ilkeler" ve "hukukun üstün kuralları", "yasaların üstünde yasakoyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkelerine bağlı", "insan haklarına saygılı", "hak ve özgürlükleri... güçlendiren", "adaletli bir hukuk düzeni(ni)... sürdüren" ³⁷² devlet biçiminde tanımladığı; böylelikle hukuk devleti kavramına hak ve özgürlükleri koruyucu işlev de yüklediği görölmektedir. Başka bir anlatımla, Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan "Hukuk Devleti" ilkesi, Yüksek Mahkeme tarafından insan haklarının korunmasında referans norm olarak alınmaktadır³⁷³.

Hukuk deyimi, hakkın kullanılma biçimini düzenleyen kuralların, süreçlerin ve yasal düzenlemelerin bütünü anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, bilgi edinme hakkının varlığı ve aynı zamanda, yeni bir hukuk alanı olarak bilgi edinme hukukunu da ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Bu çerçevede, bilgi edinme hakkının içeriksel gerekliliklerinin ortaya konması, bilgi edinme hukukunun da gelişmesi açısından önem taşımaktadır.

Temel hak ve özgürlüklerin gelişme çizgisinde, bilgi edinme hakkı ve özgürlüğüne bakmak, bu bakımdan önemlidir. Bilgi Edinme hakkı, temel insan hak ve özgürlüklerinin üçüncü kuşağını oluşturan dayanışma haklarının (solidarity rights) iyi bir örneğini oluşturmaktadır. Bilgi Edinme özgürlüğü ise,

³⁷² E.1990/5, K.1990/28,R.G.:14 Mart 1990, sy.20814. Aynı doğrultuda kararlar için bkz.: E.1986/3, K.1986/15, AYMKD, vd., 22, s.120; E.1987/16, K.1988/8, R.G.:23.8.1988, s.21 vd.

³⁷³ Kaboğlu, 102.

ifade özgürlüğü ile olan yakın ilişkisi nedeniyle daha çok birinci kuşak hak ve özgürlüklere yakın durmaktadır³⁷⁴.

İnsan haklarını bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, kültür alanını düzenleyen kültürel haklara bilgi edinme hakkını da dahil etmemiz gerekmektedir. Zira, kültürün temeli olan düşüncenin oluşabilmesi için ,kişilerin bilgi kaynaklarına özgürce ulaşabilmeleri, seçmeler yapabilmeleri ve istedikleri kanılara varabilmeleri gerekmektedir³⁷⁵.

Devlet toplumsal bir organizma olarak, varlık nedeni olan insan haklarının tanınmasına ve korunmasına öncelik vermek zorundadır. İnsan hakları yerine devlet haklarına öncelik tanındı mı, o zaman insan hakları bir sorun durumuna dönüşmektedir. Devletin insan haklarına öncelik verdiği ve koruduğu düzen ancak hukuk devleti düzeni içinde söz konusu olabilir³⁷⁶.

Hukuk devletinin maddi yanı, hukuk devletinin, yürürlükteki hukukun kuru bir üstünlüğüyle değil, aynı zamanda belli bir içeriğiyle nitelenmesini ifade eder. Biçimsel ve maddi yönleri içeren “bütünsel hukuk devleti” anlayışında, özgürlük ve insan onuru, devletsel düzenin temeli olarak görülür. Bu anlayışta, devlet kudretinin hukukla bağlanması, yalnızca biçimsel-prosedürel güvencelerle sınırlı tutulmamakta; bu erkin, içeriksel olarak da bağlanması gerektiği kabul edilmektedir. Devlet erkini, içerik açısından

³⁷⁴ Bilgi Edinme Hakkı Sempozyumu, Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2004, s.55.

³⁷⁵ Çeçen, 2000, s.253.

³⁷⁶ ibid, s.253.

bağlayan/sınırlayan değerlerin merkezinde ise, özgürlük ve insan onuru ya da (bu ikisini de kapsayacak şekilde) insan hakları yer alır³⁷⁷.

Bugün hukuk devletini, içeriksizlikten, biçimselliğinin vurgulanarak içinin boşaltılmasından korumak gerekçeleriyle “içerikli hukuk devleti” safhında yer alınmaktadır³⁷⁸.

Bu anlamda, devletin, kendisince konmuş pozitif hukukuna bağlılığının asgari ölçüsünün hukuk devleti düşüncesinin pozitif bir sığılaştırılması olduğu ifade edilerek hukuk devleti düşüncesinin, asli biçimiyle devletin öncesi insan haklarına ve devlet üstü doğal hukuka bağlılığı demek olduğuna dikkat çekilmekte ve hukuk düşüncesinin yeniden, bireyin devlete olan ilişkisinde sadece bir hukuk kavramının değil, esasen belirli bir hukuk idesinin uygulanması anlamına gelmesi gerektiği ileri sürülmektedir³⁷⁹.

Devletin cevhersel ve iradenin fiil halindeki realitesi olarak, bu iradenin evrenselleşen ve evrenselleştiğini bilen özel kendilik bilinci içinde aldığı realite olarak, kendiliğinde ve kendisi için rasyoneldir. Bu cevhersel birlik, kendiliğinde mutlak ve hareketsiz bir gayedir ve özgürlük, bu gayede en

³⁷⁷ Hepsini için bkz. Böckenförde, s.148-150, 164-165; Lipphardt, s.152; Kunig, s. 15-16; İbrahim Ö.Kaboğlu, “Türkiye’de Hukuk Devletinin Gelişimi”, İnsan Hakları Yıllığı içinde, Cilt 12 (1990), s. 141 vd. akt. Sancar, Mithat; Devlet Akli Kıskaçında Hukuk Devleti, İletişim Yay., İstanbul, 2004, s.35.

³⁷⁸ Akt. H.Ökçesiz; Hukuk Devleti, Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arşivi Yayınları:4, Afa Yay.,1998, s.17.

³⁷⁹ Darmstaedter, Die Grenzen der Wirkkamkeit des Rechtsstaates, 1930. akt.Gustav Radbruch, Hukuk Devleti, Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arşivi Yayınları:4, Afa Yay.,1998, s.16.

yüksek vazifesini bulur. Öte yandan, bu nihai gaye, en yüksek vazifeleri devletin üyesi olmak olan bireyler karşısında mutlak bir hakka sahiptir³⁸⁰.

Nihayet, temel bir insan hakkı niteliğindeki bilgi edinme hakkı ve bilgi alma özgürlüğünün hukuk devletinin tesisi anlamında önemli bir adım olarak görülmelidir. Bununla birlikte, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve ilgili düzenlemelerin, hukuk devleti adı altında yaratılabilecek normatizmin ve bu yolla yönetimin yanlısamalarının meşruiyet kazandırılabilceğinin bilincinde olunması gerektiği noktası önemlidir.

³⁸⁰ G.W.F.Hegal, Hukuk Felsefesinin Prensipleri, Çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yay., İstanbul 1991, s. 199-200. akt. Sancar, s.44.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kamu idaresi toplumda hiçbir kurum ve kuruluşun sahip olmadığı ayrıcalıklı yetkilere sahip bulunmaktadır. Halk üzerinde bu yetki bir tehdit aracı olarak algılanmaktadır. Demokratik mekanizmalarla bu durum giderilmediği takdirde, yönetimin tekelci toplumsal konumu kendisini toplumun dışında tutmasına yol açabilmekte ve halktan uzak ve içine girilmez bir yönetim görünümüne sokmaktadır.³⁸¹

Kamu yönetimlerine genel olan yeni algılayışlarıyla yönetilenler, idareyi denetlemek, kararlarına katılmak ve kendilerine dönük faaliyetlerinden haberdar olmak istemektedirler. Halk, kendine karşı sorumlu olmayan ve hesap vermekten kaçınan yönetimlere yeterli desteği vermemekte ve onu güçsüz bırakmaktadır. Kararların insan haklarına aykırı ve hukuki olmayan gizli nedenlere dayanılarak alınmasını önlemek ve kamu yönetiminde açıklık ve etkili bir kamuoyu denetimini tesis edebilmek için, bilgi edinme hakkının kurumsallaşmasına şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu yolsuzlukların ve siyasi kirliliklerin oldukça yoğun olduğu ülkemizde en başta anayasada ve kanunlarda gerekli düzenlemelerin süratle yapılarak yönetimde açıklığın hukuki güvence altına alınması ve kurumsallaşma sağlanması zorunluluğunun bir sonucudur.

³⁸¹ Yıldırım, 2004, s. 93

- a. Demokratik çoğulcu rejimi kendi ideolojileri veya çeşitli görüş ve düşüncelerine indirgemeye çalışan bürokratlar;
- b. Kötü yönetim uygulamalarının bilinmesini istemeyen bürokratlar;
- c. Kendilerini denetim riskinden korumaya eğilimli bürokratlar;
- d. Kanunun amacını ve uygulama biçimini yeterince bilmeyen bürokratlar.

Yukarıdaki bürokrat tiplerinin engellemelerine rağmen sivil toplum kuruluşlarına, sağduyu sahibi, evrensel etik ve hukuk kriterlerine riayet eden medyaya, kamuoyuna ve yine bürokratinin kendisine sorumluluklar düşmektedir. İlgili kuruluşlar ve idari yargı ise kendine düşen görevleri yerine getirerek yönetimin kalitesini artırmada ve demokratikleşmedeki işlevlerini sürdürecektir.

“Art niyetli” bürokratların yeni kanuna uyumda mazeret üretme ve kanunun açık bıraktığı kapıları kullanma isteklerinin engellenmesi ancak muhatapların hukuki yolları bilgi elde etmek biçimde kullanmalarına bağlıdır.

Demokratik siyasal yaşamda siyasal katılma o toplumun siyasal, ekonomik, toplumsal yapısını belirleyecek tek iktidar olarak görüldüğü için bu iktidarını sağlıklı kullanılabilmesi halkın kendi toplumunda kendi ülkesinde ve dünyada olup bitenlerden bilgilendirilmesine bağlıdır. Demokrasi ve siyasal yaşam

düşünen, bilgi edinen ve bunların ışığında siyasal tercihini yapan insanların varlığıyla sağlıklı işlerlik kazanacaktır³⁸².

Çağdaş, çoğulcu demokratik hukuk devletinde düzenin, bireyler arasındaki uyumsuzluklar kadar, yasama ve idarenin etkinliklerinin de denetlenmesini olası kılan kurumlara donatılması idealdir.

Kapalı bir kamu alanı oluşturmak, toplumun yeniden canlandırılması çabalarına ters düştüğü gibi, “yerel toplumun daha geniş toplum kesimlerinden ayrı düşmesi riskini taşımaktadır ve yozlaşmaya açıktır.”³⁸³

Ülkemizde ise, bireylerin hangi düzey ve aşamada olurlarsa olsunlar yönetimin karar alma sürecine demokratik yollardan ve hukuksal olarak katılabilme olanağının olduğunu söylemek güçtür.

Evrensel hukuk değerleriyle bağdaşan ve uluslararası hukukta halihazırda yer bulan 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu gibi kimi düzenlemelerin istisnalarla dolu ve dolayısıyla yetersiz olduğu iddia edilebilir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, İdari Usul Kanunu çıkartılarak desteklenmedikçe, ilgilinin idari karar alma mekanizmalarına katılımı mümkün olmadıkça, “bilgi sahibi olmanın anlamsızlaşacağı³⁸⁴” savunulabilir. Bütün bunlara rağmen, bilgi edinme hakkı gibi temel bir insan hakkının pozitif hukukça salt tanınmış

³⁸² Çetin Özek, Basın Özgürlüğünden Bilgi Edinme Hakkına, İstanbul,1999.

³⁸³ Antony Giddens, Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.98.

³⁸⁴ İlhan Özay, Anayasa ve İnsan Hakları Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Bilgi Edinme Hakkı Paneli, (05 Mayıs 2004), TBB Yayınları 62 Ankara, 2004, s.98.

olması bile, bir güvencedir. Çünkü, "tanıma en azından yasaklamayı dışlar."³⁸⁵

Sonuçta; tüm eksikliklerine rağmen mevzuatımızda bilgi edinme hakkının tanınmış olması, demokrasi, özgürlükler ve insan hakları olarak idealize edilen yapının yaratılmasında önemli birer adımdır. Burada belki de altı çizilmesi gereken, "bitirmeye yaşamımız yetmeyebilir; ama başlayalım..."³⁸⁶ anlayışıdır.

³⁸⁵ Kaboğlu, DÜHF Yayınları, s.140.

³⁸⁶ J.F.Kenndy

KAYNAKÇA

07 Haziran 2006 gün ve 26191 sayılı Resmi Gazete.

Akıllıoğlu, Tekin; “Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı”, SBF Dergisi, cilt.46, Haziran-Aralık 1991, sayı: 3-4.

Akıllıoğlu, Tekin; Yönetim Önünde Savunma Hakları, Ankara 1983.

Akıncı, Müslüm; Bağımsız Otoriteler ve Ombudsman, Beta Yayınları, İstanbul, 1993.

Altuğ, Yılmaz; Kamu Denetçisi(Ombudsman), İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2002.

Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, sayı 4.

Avşar, B.Zakir; Ombudsman (Kamu hakemi): Türkiye İçin Bir Model Önerisi, HAK-İŞ Konfederasyonu, Ankara, 1999.

Ayanoğlu, Taner; Bilgi Edinme Hakkı ve Yargısal Korunmasına İlişkin Bazı Sorunlar, LHD, sy. 18, Haziran 2004.

Bilgi Edinme Hakkı Sempozyumu; Barolar Birliği Yayını, Ankara 2004.

Cihaner, İlhan; İnsan Hakkı Olarak Bireysel Bilgi Alma Hakkı, Master Tezi, Ankara, 2001.

Çeçen, Anıl; İnsan Hakları, Üçüncü Basım, Ankara, Savaş Yayınevi,2000.

Özek, Çetin; Basın Özgürlüğünden Bilgi Edinme Hakkına, İstanbul 1999.

Çolak, N.İlker; Bilgi Edinme Hakkı, Önemi ve Bilgi Verme Yükümlülüğü, e-akademi, Mayıs 2005.

Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik; TÜSİAD, İstanbul, 2005.

Duran, Lütfi; Türkiye'de Bağımsız İdari Otoriteler, AİD, c.30, sy.1, Mart 1997.

Düzgözen, Koray; Ben devletim İnsan Hakları Tanımam: Panel Konuşmaları, BDS Yayınları 9, İstanbul, 1989.

Eken, Musa; "Kamu Yönetimi ve Bilgi Edinme Hakkı" , Yeni Türkiye, Sayı 22, 1998.

Eken, Musa; Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı, Doktora Tezi, İzmir, 1993.

Ekici, Şerafettin; "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Üzerine", Güncel Hukuk Dergisi, sayı 4, Nisan 2004.

Ekonomik Kesimler Arası Diyalog ve Şeffaflık: AT, AT Ülkeleri ve Japonya; TÜSİAD, İstanbul, 1988.

Erol, Ahmet; Dilekçe Hakkı ve Bilgi Edinme Hukuku, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2005.

Florini, Ann; "The End of Secrecy", Foreign Policy, Summer 98.

Giddens, Antony; Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Gözübüyük,A.Şeref-Tan,Turgut; İdare Hukuku, c.1, Genel Esaslar, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.

Günday, Metin; İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara, 2002.

Güran, Sait; Hak Arama Özgürlüğünün İki Boyutu, Anayasa Yargısı, s.9, Ankara, 1993.

Gürsel, Özkan; Bilgi Edinme Hakkı, Türkiye KAMU-SEN, Ankara, 2004.

Hız, Y., Yılmaz Z.; Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı, seçkin, Ankara, 2004.

İlkiz, Fikret; “Devlet Sırrı ve Bilgi Edinme ve Hakkı”, Güncel Hukuk Dergisi, Nisan 2004.

Kaboğlu, Ö. İbrahim; Kollektif Özgürlükler, DÜHF Yayınları, Diyarbakır, 1989.

Kaboğlu, Ö. İbrahim; Özgürlükler Hukuku: İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı Üzerine Bir Deneme, Afa Yayınları, İstanbul, Aralık 1993.

Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Mali Saydamlık Özel., DPT, Ankara, 2000.

Kapani, Münci; İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Bilgi Yayınları, Bilgi Dizisi 46., Ankara, 1987.

Karahanoğulları, Onur; “Kamu Reformu Tartışmalarına Metodolojik Bir Bakış” Hukuk ve Adalet Dergisi, sayı:2, Nisan-Haziran 2004

Kaya, Cemil; İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

Mourgean, Jacques; İnsan Hakları=Les droits de l'homme, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.

Mumcu, Ahmet; İnsan Hakları, Kamu Özgürlükleri, Savaş Yayınları, Ankara, 1992.

Ökçesiz, Hayrettin; "Özgür Düşüncenin Hukuk ve Devlet Felsefesi", Düşünce Özgürlüğü, Afa Yayınları, İstanbul 1998a

Ökçesiz, Hayrettin; Hukuk Devleti, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1998b.

Özay, İlhan; "Demokratik Yönetim ve Yönetimde Demokrasi", İdari Usul Kanununun Hazırlığı Uluslar arası Sempozyumu, Bildiriler, Ankara:T.C.Başbakanlık 1998

Özay, İlhan; İkinci Bine Kavuşurken Günışığında Yönetim, İstanbul 1986.

Özek, Çetin; Basın Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı, İstanbul 1999.

Sancar, Mithat; Devlet Aklı Kısacasında Hukuk Devleti, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Savcı, Bahri; Cumhuriyete, Demokrasiye, İnsan Haklarına ve Laik Hukuk Devletine Adanmış Bir Yaşam. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.

Savcı, Bahri; İnsan Hakları: Kanunilik Yolu İle Korunması. A.Ü., Ankara, 1953.

Sezginer, Murat; İdari Belgelere Ulaşma Hakkı-Fransa Örneği-SÜHFD, Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan, c.6, sy.1-2,1998.

T.C. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar arası Sempozyumu, Ankara 1998

TBMM Tutanak Dergisi; Dönem:22, Cilt:27, Yasama Yılı:2, B:4, 8.10.2003, O:1-2; B:5, 9.10.2003, O:3.

Turgut, Nükhet; Radikal Gazetesi,16.06.2004.

Uluslararası Kamu Alımlarında Saydamlık ve Verimlilik Sempozyumu-2; Kamu İhale Kurumu, Ankara, 2004.

Yıldırım, İbrahim; “Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu”, Hukuk ve Adalet Dergisi, Nisan-Haziran 2004, Sayı 2.

YARARLANILAN İNTERNET ADRESLERİ:

<http://www.undg.org/> (01.06.2006)

<http://belgenet.com.tr/> (01.06.2006)

<http://tbmm.gov.tr/> (01.06.2006)

<http://www.om.fi/1184.htm> (01.06.2006)

<http://www.cada.pt/PAGINAS/ladaing.html> (01.06.2006)

<http://www.aip-bg.org/documents/wob.htm> (01.06.2006)

www.privacyinternational.org/countries/denmark/dk-foi-85.doc
(01.06.2006)

<http://laws.justice.gc.ca/en/A-1/index.html> (01.06.2006)

<http://eiop.or.at/eiop/texte/1999-008a.htm> (01.06.2006)

www.defensordelpueblo.es/index.asp (01.06.2006)

http://www.governo.it/Presidenza/DICA/documentazione_accesso/normative/legge241_1990_eng.html (01.06.2006)

<http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2000/20000036.htm>
(01.06.2006)

<http://home.online.no/~wkeim/files/foia-austria.htm> (01.06.2006)

http://www.ris.bka.gv.at/erv/erv_1930_1.pdf (01.06.2006)

<http://scaleplus.law.gov.au/html/pasteact/0/58/pdf/FOI1982.pdf>
(01.06.2006)

<http://www.cada.fr> (01.06.2006)

<http://www.lectlaw.com/files/fia11.htm> (The Freedom of Information Act) (01.06.2006)

<http://www.admin.ch/ch/d/ff/2004/7269.pdf> (01.06.2006)

<http://www.radikal.com.tr> (01.06.2006)

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/584> (01.06.2006)